

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef
De (on)toerekeningsvatbaarheid in het jeugddelinquentierecht

Promotor :
Prof. dr. Johan PUT

Valentina Catalano
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De (on)toerekeningsvatbaarheid in het
jeugddelinquentierecht

Promotor :
Prof. dr. Johan PUT

Valentina Catalano

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

Deze masterscriptie handelt over de rol van de figuur van de ontoerekeningsvatbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht aangezien minderjarigen worden vermoed ontoerekeningsvatbaar te zijn. Doorheen dit onderzoek wordt ook een blik geworpen over de landsgrenzen heen door een rechtsvergelijkend onderzoek met de rechtssystemen van Nederland en Frankrijk.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de ontoerekeningsvatbaarheid wordt in het eerste deel de ontoerekeningsvatbaarheid als rechtsfiguur binnen het gewone strafrecht belicht. Hieruit vloeit voort dat de ontoerekeningsvatbaarheid slaat op de geestelijke vermogens van de dader. De plaats van de ontoerekeningsvatbaarheid binnen de misdrijfstructuur wordt in deze masterscriptie geplaatst op het niveau van de verwijtbaarheid en wordt dan ook als een schulditsluitingsgrond beschouwd. Specifiek binnen het jeugddelinquentierecht volgt uit het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dat de jeugdrechter niet moet aantonen dat de minderjarige zich volledig bewust is van de wederrechtelijkheid van zijn gedraging. De schuldvraag speelt binnen het jeugddelinquentierecht wel degelijk een rol.

Vervolgens wordt in het tweede deel het huidige jeugddelinquentierecht onder de loep genomen. Hierbij wordt, na een kort historisch overzicht, ingegaan op de juridische fictie die door het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid in het leven wordt geroepen. Door het vermoeden worden minderjarigen onttrokken van de toepassing van het klassieke strafrecht. Zij worden geacht bescherming nodig te hebben tegen schadelijke factoren, zoals een slechte opvoeding, die hen hebben aangezet tot het stellen van delinquent gedrag. In dit deel worden tevens enkele bepalingen van naderbij bekeken die mogelijks een invloed hebben op de gelding van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Uit dit onderzoek komt enerzijds voort dat van de uitzonderingen op de toepasbaarheid van jeugdbeschermingsmaatregelen enkel de uithandengeving ervoor zorgt dat de minderjarige werkelijk wordt geacht niet meer ontoerekeningsvatbaar te zijn. Anderzijds wordt er vastgesteld dat de gevallen waar het jeugdbeschermingsrecht nog wordt toegepast na het bereiken van de meerderjarigheid niets te maken hebben de al dan niet ontoerekeningsvatbaarheid van de dader. Tevens wordt geconstateerd dat de werking van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid verenigbaar is met zowel het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind als met de General Comment n°10 van het Comité voor de Rechten van het Kind. Ten slotte wordt in dit deel nog ingegaan op twee wetten van 2006 die de Jeugdbeschermingswet hebben hervormd. Ze kaderen onder andere in de tendens om de minderjarige meer aan te zetten tot het nemen van verantwoordelijkheid voor zijn daden. Echter brengt een bestudering van deze wetswijzigingen te berde dat dit niet betekent dat de beschermingsgedachte uit het jeugdbeschermingsrecht verdwijnt. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid is dus niet ondergraven.

In het laatste deel wordt getoetst of het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid de toepasbaarheid van enkele bepalingen uit boek I van het Strafwetboek al dan niet verhindert.

Hieruit komt voort dat rechtvaardigingsgronden en andere schulduitsluitingsgronden dan de eigen minderjarigheid kunnen worden aangewend binnen het jeugddelinquentierecht. De onderzochte bepalingen die de straftoemeting of de strafwaardigheid betreffen kunnen echter niet worden gehanteerd binnen het jeugddelinquentierecht, mits de kleine nuancering die in dit onderzoek naar voren komt. Strafbare deelneming en strafbare poging, zonder de hieraan verbonden strafvermindering, kunnen wel worden toegepast om delinquentie minderjarigen voor de jeugdrechtbank te brengen.

Gelet op de bevindingen voortvloeiend uit het onderzoek worden in het concluderend deel enkele aanbevelingen geformuleerd.

Dankwoord

Het schrijven van deze masterscriptie was uiteraard geen evidentie en een proces waarmee ik mij een geheel jaar intensief mee heb beziggehouden. Vanzelfsprekend kende deze periode zijn moeilijke momenten. Gelukkig kon ik hierbij terugvallen op enkele personen die mij hierin hebben bijgestaan en hebben gesteund. Ik wil dan ook van deze gelegenheid gebruik maken om deze mensen mijn oprechte dank te betuigen.

Allereerst wil ik mijn promotor Prof. dr. Johan Put bedanken, niet alleen omdat hij me de mogelijkheid heeft geboden om me in deze materie te verdiepen, maar tevens omdat hij mij heeft gestuurd in het afbakenen van mijn onderzoek en me op weg heeft geholpen bij het aanvatten van het schrijven van mijn masterscriptie. Grote dank gaat ook uit naar mijn begeleidster, Mevr. Helene Asselman. Haar waardevolle feedback en de tijd die ze telkens heeft vrijgemaakt om dit met mij te bespreken zijn voor mij van onschatbaar belang geweest voor de totstandkoming van deze masterscriptie.

Daarenboven verdienen ook mijn ouders een bijzondere dankbetuiging. Ik zou hun willen bedanken voor hun geduld, steun en hulp, niet alleen gedurende het schrijven van deze masterscriptie, maar gedurende mijn hele opleiding. Ook mijn vriend kan in dit dankwoord niet onvermeld blijven. Zijn vertrouwen in mij, zijn luisterend oor en zijn constante steun zijn voor mij een enorme kracht geweest om door te zetten om te komen waar ik nu sta: een bijna afgestudeerde student master in de rechten, waarvoor een nieuwe uitdaging voor de deur staat, de opbouw van een boeiende carrière als juriste.

Ook aan alle andere personen die ik niet expliciet heb genoemd, maar die mij wel op een of andere manier hebben gesteund, een welgemeende dank u wel!

Inhoudstafel

SAMENVATTING	
DANKWOORD	I
INLEIDING	1
DEEL 1: (ON)TOEREKENINGSVATBAARHEID EN AANVERWANTE BEGRIPPEN	5
AFDELING 1: DE (ON)TOEREKENINGSVATBAARHEID NADER BEKEKEN	6
<i>Hoofdstuk 1: Een begripsomschrijving</i>	6
<i>Hoofdstuk 2: Een term met verschillende kenmerken</i>	6
<i>Hoofdstuk 3: Enkele verschilpunten met de niet-toerekenbaarheid</i>	8
AFDELING 2: CATEGORIEËN VAN ONTOEREKENINGSVATBARE PERSONEN	10
<i>Hoofdstuk 1: Personen met een geestesstoornis</i>	11
<i>Hoofdstuk 2: Minderjarigen</i>	12
AFDELING 3: ONTOEREKENINGSVATBAARHEID GESITUEERD IN HET KLUWEN VAN HET STRAFRECHT	12
<i>Hoofdstuk 1: De constitutieve elementen van het misdrijf</i>	12
<i>Hoofdstuk 2: Het materieel element</i>	13
<i>Hoofdstuk 3: Het moreel element of schuldelement</i>	13
a. Het delictstypische schuldbestanddeel: de schuldvorm	14
b. Verwijtbaarheid	15
<i>Hoofdstuk 4: Kan een ontoerekeningsvatbare persoon het moreel element verwezenlijken?</i>	15
a. De klassieke leer achterhaald.....	15
b. Geestesgestoorden	16
c. Minderjarigen.....	17
<i>Hoofdstuk 5: De aanwezigheid van schulduitsluitingsgronden</i>	18
<i>Hoofdstuk 6: Strafrechtelijke verantwoordelijkheid</i>	19
AFDELING 4: GEVOLGEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID	21
AFDELING 5: RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOEK	22
<i>Hoofdstuk 1: Nederland</i>	22
<i>Hoofdstuk 2: Frankrijk</i>	25
AFDELING 6: TUSSENBSLUIT	27
DEEL 2: DE ONTOEREKENINGSVATBAARHEID ALS GRONDSLAG VAN HET	
JEUGDDELINQUENTIERECHT	29
AFDELING 1: HISTORISCH OVERZICHT	30
<i>Hoofdstuk 1: De aanloop naar een apart systeem voor minderjarige delinquenten</i>	30
a. Afwezigheid van een apart jeugddelinquentierecht.....	30
b. Tijd voor een nieuwe aanpak	30
<i>Hoofdstuk 2: Het ontstaan van een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid</i>	32
a. Intrede van de Kinderbeschermingswet.....	32
b. Verdere scherpstelling met de Jeugdbeschermingswet.....	33

AFDELING 2: HUIDIG SYSTEEM: EEN JURIDISCHE FICTIE ALS GEVOLG VAN EEN PEDAGOGISCH VRAAGSTUK	34
AFDELING 3: GEEN ONVOORWAARDELIJKE FICTIE?	37
<i>Hoofdstuk 1: (On)weerlegbaar vermoeden</i>	37
<i>Hoofdstuk 2: Weerlegging van het vermoeden in drie gevallen?</i>	37
a. Verkeersmisdrijven	37
b. Administratieve sancties	39
c. De uithandengeving	39
AFDELING 4: EEN VERLENGDE FICTIE?	40
<i>Hoofdstuk 1: Jeugdbeschermingsmaatregelen na de meerderjarigheid</i>	40
<i>Hoofdstuk 2: Een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid voor meerderjarigen?</i>	41
AFDELING 5: EEN FICTIE IN LIJN MET INTERNATIONALE NORMEN EN VISIES?	43
<i>Hoofdstuk 1: Een universeel geldende gedachte</i>	43
<i>Hoofdstuk 2: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid in internationaal wetgevend perspectief</i>	43
AFDELING 6: DE ONTOEREKENINGSVATBAARHEID ACHTERHAALD DOOR TOENEMENDE RESPONSABILISERING?	45
<i>Hoofdstuk 1: De verantwoordelijkheid van minderjarigen in vraag gesteld?</i>	45
<i>Hoofdstuk 2: Een eerste stap naar responsabilisering door de wetten van 2006</i>	46
<i>Hoofdstuk 3: Het vermoeden van schuldontbekwaamheid achterhaald door toenemende responsabilisering?</i>	48
<i>Hoofdstuk 4: Nog meer responsabiliseren in de toekomst?</i>	49
AFDELING 7: RECHTSVERGELIJKEND ONDERZOEK	50
<i>Hoofdstuk 1: Nederland</i>	50
a. Historisch overzicht	50
b. Huidig systeem: een beschermend jeugdstrafrecht	50
c. Geen onvoorwaardelijke toepassing van het jeugdstrafrecht	52
d. Een verlengde toepassing van het jeugdstrafrecht	53
<i>Hoofdstuk 2: Frankrijk</i>	54
a. Historisch overzicht	54
b. Huidig systeem: een mix van straffen en beschermen	54
c. Onvoorwaardelijke toepassing van het jeugdrecht	56
d. Geen verlengde toepassing van het jeugdrecht	57
AFDELING 8: TUSSENBSLUIT	57
DEEL 3: PRAKTISCHE IMPLICATIES VAN HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID	59
AFDELING 1: HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID EN RECHTVAARDIGINGGRONDEN	60
<i>Hoofdstuk 1: Begrip</i>	60
<i>Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht</i>	61
<i>Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek</i>	62
AFDELING 2: HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID EN ANDERE SCHULDUITSLUITINGSGRONDEN ...	63
<i>Hoofdstuk 1: Begrip</i>	63
<i>Hoofdstuk 2: Grond(en) van niet- toerekeningsvatbaarheid: geestesgestoorden</i>	63
a. Geesteszieke minderjarigen doorheen de tijd	65

b. Bevindingen uit rechtspraak en rechtsleer	66
c. Herziening van de visie door de wetten van 2006?	66
<i>Hoofdstuk 3: De gronden van niet-toerekenbaarheid</i>	68
<i>Hoofdstuk 4: Rechtsvergelijkend onderzoek</i>	70
AFDELING 3: HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID EN VERSCHONINGSGRONDEN	71
<i>Hoofdstuk 1: Begrip</i>	71
<i>Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht</i>	72
<i>Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek</i>	73
AFDELING 4: HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID EN VERZACHTENDE OMSTANDIGHEDEN	75
<i>Hoofdstuk 1: Begrip</i>	75
<i>Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht</i>	75
<i>Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek</i>	75
AFDELING 5: HET VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID EN DE UITBREIDING VAN DE STRAFBAARHEID ..	76
<i>Hoofdstuk 1: Mededaderschap en medeplichtigheid</i>	76
<i>Hoofdstuk 2: Poging</i>	78
<i>Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek</i>	79
AFDELING 6: TUSSENBSLUIT	81
DEEL 4: CONCLUSIE	83
AANBEVELING 1: EEN WETTELIJKE VERANKERING VAN DE STRAFRECHTELIJKE SCHULDONBEKWAAMHEID VAN MINDERJARIGEN	85
AANBEVELING 2: MEER KLEUR AAN EEN ZWART-WIT CRITERIA GEVEN	86
BIBLIOGRAFIELIJST	89

Inleiding

1. SITUERING - "Vier minderjarige inbrekers rijden gestolen wagen total-loss". Dit was de titel van een krantenartikel in het Nieuwsblad van 8 april 2015. De jongste daders waren amper 11 en 13 jaar oud.¹ Onder het huidig Belgisch recht zullen zij niet gestraft worden op basis van het strafrecht. Hun minderjarigheid heeft tot gevolg dat zij onderworpen worden aan een apart systeem, namelijk het jeugddelinquentierecht.² Voor minderjarigen geldt in beginsel immers een vermoeden van schuldontbekwaamheid, wat hun buiten het strafrecht stelt. Zij worden met andere woorden vermoed ontoerekeningsvatbaar te zijn. De gedachte heerst dat zij zich onvoldoende bewust zijn van, onder andere, het strafbaar karakter van hun handelen. De reden hiervoor is dat zij beschikken over nog onvoldoende ontwikkelde intellectuele vermogens.³ Anders gesteld doet de ontoerekeningsvatbaarheid dienst als grondslag van het jeugddelinquentierecht. Dit apart systeem voor minderjarigen is in het leven geroepen door de wet van 15 mei 1912.⁴ Sindsdien kunnen aan minderjarigen in beginsel geen straffen meer worden opgelegd maar enkel nog maatregelen.⁵ Dit volgt uit het feit dat in de ogen van de wetgever schuldontbekwame minderjarigen geen misdrijven kunnen plegen. Zij kunnen in principe enkel vervolgd worden voor "als misdrijf omschreven feiten".⁶ Momenteel zijn minderjarigen die een "als misdrijf omschreven feit" hebben begaan in principe onderworpen aan de Jeugdbeschermingswet.⁷

2. STRAFRECHT - Ondanks het voor minderjarigen in beginsel geldende vermoeden van schuldontbekwaamheid kan het strafrecht niet volledig worden weggedacht in het kader van een passende reactie op jeugddelinquentie. Opdat maatregelen door de jeugdrechter kunnen worden opgelegd, moet de gedraging van de minderjarige beantwoorden aan één van de misdrijven zoals die zijn omschreven in het Strafwetboek.⁸ Hoe het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid inspeelt op de beoordeling van een door een minderjarige gepleegd strafbaar feit, is één van de kwesties die in dit onderzoek zullen worden belicht.

---

¹ M. COLPAERT, *Vier minderjarige inbrekers rijden gestolen wagen total-loss*, www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150408_01619966.

² B. DE SMET, "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, (342) 342.

³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 156; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldontbekwame minderjarige werkelijk schuldontbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 411-412.

⁴ Wet 15 mei 1912 op de kindbescherming, *BS* 27-28-29 mei 1912

⁵ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 246; B. DE SMET, "Verschillen tussen straf(proces)recht en jeugdbeschermingsrecht", *RW* 2004-05, (1161) 1163; G. DECOCK en R. DEFRANCO, "De minderjarige pleegt een misdrijf" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (145) 145.

⁶ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 155; G. DECOCK en R. DEFRANCO, "De minderjarige pleegt een misdrijf" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (145) 145; A. DE PUYDT en C D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Handboek voor de advocaat-stagiair 2015-2016. Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2015, (119) 123.

⁷ Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965 (hierna Jeugdbeschermingswet).

⁸ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 155.

3. SCHULDVRAAG - Hiermee verbonden is de vraag of de schuld niet meer moet worden onderzocht binnen het jeugddelinquentierecht. Is een ontkennend antwoord niet een *contradictio in terminis* met het voor minderjarigen toepasselijke vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid, dat werkt als een schulduitsluitingsgrond⁹? Dit is echter niet het geval en dit raadsel zal dan ook verder worden verduidelijkt in deze masterscriptie.

4. (ON)WEERLEGBAAR VERMOEDEN? - Daarenboven zijn er nog andere aandachtspunten die eventueel een invloed kunnen hebben op de gelding van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid voor minderjarigen. Zo kunnen minderjarige delinquenten bijvoorbeeld niet altijd genieten van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Onze huidige wetgeving kent immers een aantal uitzonderingen waardoor het apart systeem in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden niet van toepassing is. De weerslag van deze excepties op het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid zullen in deze masterscriptie worden onderzocht. Ook blijkt er belangstelling in recente rechtsleer om de jeugdige delinquent meer te responsabiliseren.¹⁰ De hervorming van de Jeugdbeschermingswet in 2006 is reeds een eerste veruitwendiging van deze tendens in de praktijk. Het opzet is immers om minderjarigen meer bewust te maken van de gevolgen van hun daden.¹¹ Gelet op de grondslag van het jeugddelinquentierecht, met name de schuldonbekwaamheid van minderjarigen, lijkt dit eerder een ontkenning dan een bevestiging ervan. Deze en nog andere vraagstukken zullen in deze masterscriptie onderzocht worden.

5. SCHULDUIITSLUITINGS- EN RECHTVAARDIGINGSGRONDEN - De grondslag van het jeugddelinquentierecht creëert een schulduitsluitingsgrond waardoor er onder andere onduidelijkheid bestaat omtrent de vraag of de minderjarige delinquent deze kan cumuleren door een beroep te doen op rechtvaardigingsgronden of andere schulduitsluitingsgronden zoals die gelden in het strafrecht.

6. CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - Hogervermelde pijnpunten binnen het jeugddelinquentierecht, die allemaal verband houden met het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid voor minderjarigen, leiden tot de volgende centrale onderzoeksvraag: "*Welke rol heeft de figuur van de ontoerekeningsvatbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht in het licht van de huidige reglementering en de praktijk?*"

7. ONDERZOEKSPLAN - Om op de voorgaande vraag een antwoord te kunnen formuleren zal worden gewerkt naar volgend onderzoeksplan. In het eerste deel zal dieper worden ingegaan op wat ontoerekeningsvatbaarheid en aanverwante begrippen inhouden. Een belangrijke kwestie in dit deel is de situering van de ontoerekeningsvatbaarheid in het strafrecht, en meer bepaald in de misdrijfstructuur. In het tweede deel zal de ontoerekeningsvatbaarheid specifiek worden belicht als

---

⁹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 156; K. HANSON, "Vrijheidsbenaming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbenaming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 282; K. HANSON, "Over de uithandengeving (nog maar eens)", *TJK* 2005, (54) 54.

¹⁰ Zie onder andere S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 102.

¹¹ B. DE SMET, "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: Jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, (342) 350.

grondslag van het jeugddelinquentierecht. Er zullen in dit deel bepalingen en tendensen worden onderzocht die het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid mogelijks in twijfel kunnen trekken. Daaropvolgend zal worden nagegaan of het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid toelaat dat de minderjarige zich nog op andere rechtvaardigings- of schulditsluitingsgronden zou kunnen beroepen. Of een jeugdige delinquent met psychische problemen bijvoorbeeld een beroep kan doen op art. 71 Sw., dat de schulditsluitingsgrond met betrekking tot de geestesstoornis bevat, is een van de kwesties die hier zal worden benaderd. Vervolgens zal bekeken worden of de grondslag van het jeugddelinquentierecht ook een invloed heeft op de strafwaardigheid en de straftoemeting. Tevens zal kort worden nagegaan of mededaderschap en poging, twee begrippen die zorgen voor een uitbreiding van de strafbaarheid, ook op minderjarige delinquenten van toepassing zijn.

8. RECHTSVERGELIJKING - Doorheen deze masterscriptie zal een externe rechtsvergelijking worden gedaan met enkele van onze buurlanden, namelijk Nederland en Frankrijk. Er is voor deze landen gekozen omdat ze op bepaalde punten, relevant voor dit onderzoek, zowel gelijken op, als verschillen van het jeugddelinquentierecht in België. Het systeem van Nederland heeft met dat van België gemeen dat het ook zijn grondslag vindt in pedagogische overwegingen om minderjarige delinquenten "bescherming" te verlenen via aparte regels betreffende jeugddelinquentie.¹² Het verschilt, daarentegen, van het Belgisch jeugddelinquentierecht daar er een jeugdstrafrecht¹³ geldt dat niet gefundeerd is op een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dat in beginsel op alle minderjarigen van toepassing is.¹⁴ Daarnaast is voor het rechtsvergelijkend onderzoek tevens voor het Franse systeem geopteerd. De reden hiervoor is dat er een bepaling is terug te vinden in het Franse Strafwetboek die stelt dat minderjarigen die beschikken over onderscheidingsvermogen ook strafrechtelijk verantwoordelijk zijn.¹⁵ Toch zijn in het jeugdbeschermingsrecht van Frankrijk voornamelijk elementen van het beschermingsmodel, zoals gehanteerd in het Belgische jeugdbeschermingsrecht, terug te vinden.¹⁶

Er is niet gekozen om met het Engelse jeugdstrafrecht te vergelijken aangezien in Engeland de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid zeer laag is en dit ook al bekritiseerd is door het Internationaal Comité voor de Rechten van het Kind.¹⁷ Ook het Duitse jeugddelinquentierecht zal geen onderdeel vormen van dit onderzoek omwille van praktische redenen. Vanwege onvoldoende kennis van de Duitse taal wordt het risico op onjuiste bevindingen of interpretaties te groot geacht, mede gelet op de complexiteit van de materie behandeld in deze masterscriptie.

9. BEPERKTE RECHTSVERGELIJKING - De externe rechtsvergelijking zal enkel betrekking hebben op de delen die relevant zijn voor deze masterscriptie en die een bijdrage kunnen leveren

---

¹² E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 8.

¹³ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 182.

¹⁴ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 11.

¹⁵ Art. 122-8 Code Pénal (FR).

¹⁶ J-F DREUILLE, "La justice pénale des mineurs: vers quelle autonomie?" in Y.FAVIER en F. FERRAND (eds.), *La justice des mineurs en Europe: une question de spécialité?*, Berne, Intersentia, 2011, (23) 24.

¹⁷ Hiervoor kan verwezen naar: B. BROUWERS, "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, (3) 25-28 en X, *Age of criminal responsibility*, www.gov.uk/age-of-criminal-responsibility.

in het kader van het Belgisch jeugddelinquentierecht. Het uitwerken van het hele jeugdrecht van Nederland en Frankrijk zou te ver leiden. Zo zal onder andere niet worden ingegaan op de precieze maatregelen die mogelijk zijn onder de jeugdrechtsystemen van deze landen.

Deel 1: (On)toerekeningsvatbaarheid en aanverwante begrippen

10. ONDERZOEKSPLAN – In de volksmond wordt vaak gesproken over het al dan niet toerekeningsvatbaar zijn van de dader. Dit volgt maar al te vaak uit berichtgeving in de media rond gruwelijke moorden. Dikwijls betreft het hier slechts één categorie van ontoerekeningsvatbare personen, namelijk degene met een geestesstoornis. Toch heeft ook de andere categorie, met name deze van minderjarigen, reeds tot heel wat discussie aanleiding gegeven en dit is tot op vandaag nog steeds het geval. Vooraleer dieper in te gaan op deze ontoerekeningsvatbare minderjarigen is het noodzakelijk eerst een duidelijk beeld te schetsen van de ontoerekeningsvatbaarheid en dit meer specifiek in het kader van het strafrecht. Dit is echter geen eenvoudige taak aangezien in de rechtsleer rond dit begrip heel wat verwarring bestaat, onder andere omtrent de plaatsing ervan binnen de constitutieve elementen van het misdrijf.

Om toch tot een heldere voorstelling te komen, wordt in het eerste deel eerst een algemene begripsomschrijving gegeven. Tevens wordt een beeld geschetst van de onderverdeling van ontoerekeningsvatbare personen in het Belgisch strafrecht. Aansluitend wordt de plaats van de ontoerekeningsvatbaarheid binnen het strafrecht, en meer bepaald binnen de misdrijfstructuur onderzocht. Hiertoe dienen ook aanverwante begrippen te worden verduidelijkt. Het is immers zeer belangrijk voor het verdere onderzoek van deze masterscriptie deze termen duidelijk van elkaar te onderscheiden. In dit deel zullen reeds verschillende discussies aan het licht komen. Daarnaast zal worden ingegaan op de gevolgen van de (on)toerekeningvatbaarheid. Ten slotte wordt onderzocht of ook de buurlanden, Nederland en Frankrijk, een vergelijkbaar concept hebben als de ontoerekeningsvatbaarheid, waarna zal worden bekeken wat de draagwijdte hiervan is.

Afdeling 1: De (on)toerekeningsvatbaarheid nader bekeken

Hoofdstuk 1: Een begripsomschrijving

11. DEFINITIE – Een wettelijke definitie van het begrip toerekeningsvatbaarheid (Frans: *responsabilité (pénale); capacité; imputabilité*)¹⁸ ontbreekt, wat aanleiding geeft tot discussie, onder andere betreffende de draagwijdte van het begrip.¹⁹ In het *De Valks juridisch woordenboek* wordt toerekeningsvatbaarheid gedefinieerd als "*voldoende verstandelijke vermogens om rechtsvoorschriften te kennen en om de draagwijdte van zijn gedragingen te begrijpen en een voldoende mate van wilsvrijheid om zich overeenkomstig deze inzichten te gedragen met eerbiediging van de dwingende bepalingen van het strafrecht*".²⁰ Algemeen wordt iedere toerekeningsvatbare persoon dus verondersteld te beschikken over voldoende cognitieve of psychofysieke vermogens om overeenkomstig de regels van het strafrecht te handelen. Toerekeningsvatbaarheid houdt derhalve het bestaan in van drie eigenschappen die cumulatief aanwezig dienen te zijn: (1) voldoende verstandelijke capaciteiten om de rechtsnormen te kennen, (2) voldoende verstandelijke capaciteiten om zich te realiseren wat de draagwijdte is van gestelde gedragingen en (3) voldoende wilsvrijheid om zich te gedragen in overeenstemming met de dwingende strafrechtsnormen, overeenkomstig de twee vermelde inzichten.²¹

Hoofdstuk 2: Een term met verschillende kenmerken

12. SCHULDBEKWAAMHEID - Schuldbekwaamheid wordt in de rechtsleer dikwijls aangegeven als synoniem van het begrip toerekeningsvatbaarheid.²² Ook in deze masterscriptie zullen de begrippen schuldbekwaamheid en toerekeningsvatbaarheid door elkaar worden gebruikt. De definitie van schuldbekwaamheid komt namelijk op hetzelfde neer als deze van toerekeningsvatbaarheid. In een handboek van F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN wordt bijvoorbeeld bijna identiek dezelfde omschrijving gegeven bij beide begrippen en worden de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid aangeduid als gronden van schuldontbekwaamheid.²³

In het handboek "*Belgisch strafrecht*" van L. DUPONT en R. VERSTRAETEN wordt schuldbekwaamheid gedefinieerd als "*het geheel van de door het strafrecht vereiste eigenschappen van een fysieke persoon, waardoor hij rechtens geacht wordt het voorwerp te kunnen uitmaken van een strafrechtelijk schuldverwijt m.b.t. een hem ten laste gelegde*

---

¹⁸ E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2010, 400.

¹⁹ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 266; E. GOOSSENS, "'Psychopaten zijn toerekeningsvatbaar' Een strafrechtelijk dogma onder de loep.", *Jura Falc.* 2010-11, (3) 12.

²⁰ E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2010, 400-401.

²¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72.

²² Zie E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2010, 400 en F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 133; S. VERVERKEN, "De beoordeling van het moreel element van misdrijven bij rechtspersonen. Een vergelijking tussen België en Nederland", *Jura Falc.* 2009-10, (173) 175.

²³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72 en zie voor begripsomschrijving schuldbekwaamheid: F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 381.

wederrechtelijke gedraging, omdat van hem rechtmatig gedrag verwacht mocht worden".²⁴ Zij zien de toerekeningsvatbaarheid als een voorwaarde voor de schuldbequaamheid.²⁵ Dit verandert echter niets aan het feit dat ontoerekeningsvatbare personen schuldbequaam zijn.²⁶

Er kan hier al de link worden gelegd met het schuldbequaamheid. Schuldbequaamheid verhindert namelijk de verwezenlijking van schuld in de brede betekenis van het woord, in de zin van verwijtbaarheid²⁷ van de gedraging aan de dader^{28,29}. De strafbaarheid van een gedraging, dat strafrechtelijke schuld veronderstelt³⁰, vereist ook verwijtbaarheid.³¹ De schuldbequaamheid is met andere woorden een fundamentele voorwaarde om te spreken van strafrechtelijke schuld.³² Een verdere uitdieping hiervan en de andere betekenissen van het woord schuld zullen verder in dit deel besproken worden.

13. DADER - Uit de hoger gegeven omschrijving van de ontoerekeningsvatbaarheid blijkt dat de persoon van de dader zelf en, meer in het bijzonder, zijn geestelijke vermogens op het moment van het plegen van het misdrijf van doorslaggevend belang zijn bij het beoordelen van het al dan niet toerekeningsvatbaar zijn van de dader.³³

14. KENNIS STRAFRECHTSNORMEN - Met betrekking tot het hebben van voldoende verstandelijke capaciteiten om de rechtsnormen te kennen, als voorwaarde voor de toerekeningsvatbaarheid, kan gewezen worden op het algemeen beginsel "*nemo censetur ignorare legem*". Dit adagium houdt het vermoeden in dat iedereen wordt geacht de wet te kennen, hierbij inbegrepen de strafrechtsnormen.³⁴ Kennis van de strafrechtsnormen moet met andere woorden niet bewezen worden. De weerlegging van dit vermoeden zal pas een rol spelen bij de vraag naar de strafrechtelijke schuld van de betrokkene³⁵, waarbij ook de eventuele ontoerekeningsvatbaarheid van de dader aan de orde komt.³⁶ Daaruit volgt dat het vermoeden dus geen onvoorwaardelijke gelding kent.

---

²⁴ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 242-243.

²⁵ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 243.

²⁶ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 243-244.

²⁷ Voor een begripsomschrijving zie *infra* 15, nr. 33.

²⁸ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 268.

²⁹ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 134; K. HANOULLE en F. VERBRUGGEN, "Ivorenmentaliteit in de kerkers? Het problematisch begrip toerekeningsvatbaarheid" in F. DERUYCK en M. ROZIE (eds.), *Het strafrecht bedreven. Liber Americum Alain De Nauw*, Brugge, Die Keure, 2011, (319) 320.

³⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn - Antwerpen, Maklu, 2014, 290.

³¹ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 268.

³² L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 242; H. VAN BAVEL, "Morele toerekening aan de rechtspersoon", *T. Strafr.* 2009, (25) 25.

³³ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 281; J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 121.

³⁴ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemene strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 17; G. VERSCHULDEN, "De onvindbaarheid van het personen- en familierecht", *T.Fam.* 2014, (126) 126.

³⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 53.

³⁶ Zie *infra* 15, nr. 33 en *infra* 16, nr. 35.

15. WILSVRIJHEID – De wilsvrijheid, die onder andere van belang is om van toerekeningsvatbaarheid te spreken, staat de laatste jaren onder druk. Een aantal neurowetenschappers zijn de mening toegedaan dat er van vrije wil geen sprake is en bijgevolg ook strafrechtelijke verantwoordelijkheid³⁷ een fictief gegeven is. Zij stellen dat onze gedragingen gevolgen zijn van prikkels. Ons bewustzijn heeft volgens hen geen invloed meer op wat we doen.³⁸ Dr. D. ROEF, universitair docent straf(proces)recht verbonden aan de Universiteit Maastricht, ontkent dit. Hij stelt dat *"vrije wil die straftheoretisch wordt aangenomen niet een empirisch verifieerbaar natuurgegeven is, maar een sociale constructie die een juridisch-politieke gemeenschap op grond van vrijheid, zelfbeschikking en verantwoordelijkheid mogelijk maakt. Vrije wil is in die zin niet "van nature" gegeven, maar is iets waaraan kan worden gewerkt"*.³⁹ In het strafrecht wordt iemand verantwoordelijk gesteld op basis van concrete geestelijke vermogens. Deze worden in principe verondersteld aanwezig te zijn bij elk menselijk wezen. Deze capaciteiten kunnen echter bij sommige personen gedeeltelijk ontbreken, waardoor er twijfels kunnen ontstaan met betrekking tot de vrije wil van die personen. Het is in die gevallen dat, bijvoorbeeld, een grond van ontoerekeningsvatbaarheid toepassing kan vinden.⁴⁰

Hoofdstuk 3: Enkele verschilpunten met de niet-toerekenbaarheid

16. NIET-TOEREKENBAARHEID – Niet-toerekeningsvatbaarheid en niet-toerekenbaarheid kunnen gemakkelijk met elkaar verward worden, maar moeten toch duidelijk worden onderscheiden. De niet-toerekenbaarheid verandert niets aan de strafbaarheid van de gedraging, maar zorgt ervoor dat de dader die het misdrijf heeft gepleegd niets kan worden verweten omwille van de specifieke situatie waarin hij het delict, zoals omschreven in de wet, heeft gesteld. Dit doet met andere woorden geen afbreuk aan de wederrechtelijkheid.⁴¹ De situaties waarbij er sprake is van ontoerekenbaarheid in ons recht zijn dwaling en overmacht of dwang.⁴²

17. OVERMACHT – Overmacht kan gedefinieerd worden als een dwangsituatie waardoor het voor de dader onmogelijk is om een gedraging die strafrechtelijk verboden is niet te stellen of om een handeling die verplicht is te verrichten.⁴³ Drie voorwaarden dienen voldaan te zijn opdat er sprake is van overmacht: (1) een uitwendig onweerstaanbare dwang, (2) volledige uitschakeling van de vrije wil en (3) geen bijdrage van de dader tot het tot stand komen van de situatie van

---

³⁷ Voor een verduidelijking van dit begrip kan verwezen worden naar *infra* 19-20, nr. 44-46.

³⁸ D. ROEF, "Welke vrije wil heeft het strafrecht nodig? Over bewustzijn, brein en capaciteitsverantwoordelijkheid", *Justitiële verkenningen* 2013, (40) 40; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 273-274.

³⁹ D. ROEF, "Welke vrije wil heeft het strafrecht nodig? Over bewustzijn, brein en capaciteitsverantwoordelijkheid", *Justitiële verkenningen* 2013, (40) 41.

⁴⁰ D. ROEF, "Welke vrije wil heeft het strafrecht nodig? Over bewustzijn, brein en capaciteitsverantwoordelijkheid", *Justitiële verkenningen* 2013, (40) 43-44.

⁴¹ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 111; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 96; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 134.

⁴² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72.

⁴³ J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 122; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 73.

overmacht.⁴⁴ De verwijtbaarheid⁴⁵ wordt bij dwang uitgesloten doordat de keuze- en wilsvrijheid van de dader in een dergelijke situatie dermate wordt aangetast.⁴⁶ Er bestaan verschillende vormen van overmacht, waarbij er een onderscheid wordt gemaakt tussen materiële of fysieke en morele overmacht.⁴⁷ Er is sprake van fysieke overmacht wanneer dit rechtstreeks betrekking heeft op het lichaam van de betrokkene.⁴⁸ Bij morele overmacht gaat het om psychische dwang waardoor de dader is overgegaan tot het plegen van het misdrijf uit angst voor "een ernstig, onrechtmatig en onmiddellijk gevaar".⁴⁹ De wettelijke grondslag van deze rechtsfiguur is te vinden in art. 71 Sw.⁵⁰

18. DWALING - Wanneer er sprake is van dwaling in hoofde van de dader dan betekent dit dat deze een foutieve voorstelling heeft van de strafbaarheid van zijn gedraging. De redenen hiervoor kunnen zijn: een misvatting betreffende de wederrechtelijkheid van zijn gedraging of een vergissing omtrent de feiten zelf. Er wordt dan respectievelijk gesproken van rechtsdwaling en feitelijke dwaling.⁵¹ Bij dwaling is er, in tegenstelling tot bij overmacht, een aantasting van het cognitieve vermogen van de dader.⁵² Een voorwaarde is dat het moet gaan om onoverkomelijke of onoverwinnelijke dwaling.⁵³ Deze voorwaarde wordt beoordeeld aan de hand van de vraagstelling of een gemiddelde "redelijke en vooruitziende persoon", geplaatst in de dezelfde omstandigheden, ook tot het plegen van het misdrijf zou zijn overgegaan.⁵⁴ Daarenboven moet de dwaling, opdat er sprake is van ontoerekenbaarheid, een wezenlijk element van het misdrijf betreffen.⁵⁵ Er is geen wettelijke grondslag voor de dwaling opgenomen in het Strafwetboek⁵⁶, maar dwaling is erkend door het Hof van Cassatie als een algemeen rechtsbeginsel.⁵⁷

---

⁴⁴ J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 124.

⁴⁵ Zie *infra* 15, nr. 33.

⁴⁶ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 143; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 73.

⁴⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 73.

⁴⁸ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 143.

⁴⁹ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 143.

⁵⁰ Art. 71 Sw.

⁵¹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 99; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 144; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 336; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 75.

⁵² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 75.

⁵³ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 100; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 75.

⁵⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 341.

⁵⁵ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 144.

⁵⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 336.

⁵⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 75.

19. VERSCHILPUNTEN - Het is de specifieke situatie waarin het misdrijf is gepleegd die ervoor zorgt dat er sprake is van niet-toerekenbaarheid, terwijl bij niet-toerekeningsvatbaarheid de psychofysieke vermogens van de overtreder van doorslaggevend belang zijn.⁵⁸

Nog een ander fundamenteel verschilpunt tussen de niet-toerekeningsvatbaarheid en de niet-toerekenbaarheid is dat in gevallen van niet-toerekeningsvatbaarheid de dader niet strafbaar is, maar dat er evenwel curatief of educatief wordt opgetreden.⁵⁹ Indien er echter dwang of dwaling bewezen is in hoofde van de dader, zal deze van de rechter de vrijspraak krijgen.⁶⁰ Nog van belang is dat de al dan niet toerekenbaarheid van de dader zal worden onderzocht voordat de eventuele ontoerekeningsvatbaarheid aan de orde is.⁶¹ Hier zal in het laatste deel nog worden op teruggekomen.⁶² Er valt ook nog iets te zeggen over het opzettelijk karakter van feitelijke dwaling in bepaalde gevallen, maar dit zal ook in het laatste deel aan bod komen.⁶³

20. GELIJKENIS - Wel hebben de niet-toerekeningsvatbaarheid en de niet-toerekenbaarheid gemeenschappelijk dat ze een uitwerking hebben *in personam*. Ze kunnen met andere woorden enkel worden ingeroepen door de persoon waarmee ze verband houden. Beiden hebben dus geen betrekking op het misdrijf als dusdanig. Concreet betekent dit dat, in geval er meerdere daders zijn of deelnemers, enkel diegene die zich in een situatie van niet-toerekenbaarheid of niet-toerekeningsvatbaarheid bevinden zich hierop kunnen beroepen.⁶⁴

Afdeling 2: Categorieën van ontoerekeningsvatbare personen

21. VERSCHIL - De twee categorieën van ontoerekeningsvatbare personen die in ons recht zijn te onderscheiden, zijn de minderjarigen en de personen met een geestesstoornis.⁶⁵ Hoewel personen in beide categorieën juridisch als schuldontbekwaam worden gezien, gebeurt de beoordeling toch op een andere manier. Zo is er voor minderjarigen een vermoeden van schuldontbekwaamheid ingesteld, terwijl de schuldontbekwaamheid van personen met een geestesstoornis een *in concreto* beoordeling vereist door de rechter.⁶⁶ Waarom er voor minderjarigen een vermoeden is gecreëerd en geen *in concreto* beoordeling, zal worden besproken in het volgende deel.

---

⁵⁸ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 281; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestestoornis delinquent", *NC* 2011, (127) 134.

⁵⁹ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 111; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 96.

⁶⁰ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 117.

⁶¹ J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 121-122; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72.

⁶² Zie *infra* 68, nr. 152.

⁶³ Zie *infra* 68, nr. 152.

⁶⁴ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 86; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 97; J. VANHEULE, *Strafbare deelneming*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 303.

⁶⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 291; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 281; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72.

⁶⁶ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 267.

Hoofdstuk 1: Personen met een geestesstoornis

22. WETTELIJKE GRONDSLAG - De wettelijke grondslag van de niet-toerekeningsvatbaarheid voor personen met een geestesstoornis is opgenomen in hetzelfde wetsartikel dat ook de rechtsfiguur overmacht bevat, namelijk art. 71 Sw.⁶⁷ Geestesstoornissen omvatten zowel geestesziekten veroorzaakt door fysieke als door psychische problemen.⁶⁸

23. INTERNERING - Aan personen met een geestesstoornis die overgaan tot het plegen van een strafbaar feit kan een beveiligingsmaatregel worden opgelegd, de internering.⁶⁹ De wet van 5 mei 2014⁷⁰ betreffende de internering van personen is op het moment van schrijven nog niet in werking getreden. De inwerkingtreding is gepland op 1 juli 2016.⁷¹ Tot dan is de wet van 9 april 1930⁷² nog van toepassing. Gezien de nieuwe wet in de nabije toekomst van kracht wordt, zal ook deze worden gehanteerd voor de verdere bespreking van de internering en de personen met een geestesstoornis. De wet van 5 mei 2014 reikt drie voorwaarden aan opdat de internering kan worden opgelegd. Deze beveiligingsmaatregel kan namelijk opgelegd worden aan een persoon: "a) die een als misdaad of wanbedrijf omschreven feit heeft gepleegd waarop een gevangenisstraf is gesteld; en b) die op het ogenblik van de beoordeling aan een geestesstoornis lijdt die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden tenietdoet of ernstig aantast, en c) ten aanzien van wie het gevaar bestaat dat hij tengevolge van zijn geestesstoornis desgevallend in samenhang met andere risicofactoren opnieuw misdrijven zal plegen".⁷³

Enkel na een forensisch psychiatrisch onderzoek kan worden overgegaan tot het opleggen van een internering.⁷⁴

24. VRIJSPRAAK - Een persoon met een geestesstoornis wordt vrijgesproken wanneer het gaat om een overtreding of een wanbedrijf dat niet wordt bestraft met een gevangenisstraf.⁷⁵ Krachtens art. 9, §1 van de Wet van 5 mei 2014 *a contrario* kan een internering ook niet meer worden bevolen wanneer op het moment van de beoordeling er geen sprake meer is van een geestesstoornis. Ook in deze gevallen zal de betrokkene worden vrijgesproken.⁷⁶

---

⁶⁷ Art. 71 Sw.; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 329.

⁶⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 108.

⁶⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 106; M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (183) 207-208.

⁷⁰ Wet 5 mei 2014 betreffende de internering van personen, BS 9 juli 2014 (hierna: Wet 5 mei 2014).

⁷¹ Art. 136 Wet 5 mei 2014.

⁷² Wet 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele feiten, BS 11 mei 1930.

⁷³ Art. 9, §1 Wet 5 mei 2014.

⁷⁴ Art. 9, §2 Wet 5 mei 2014 en A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 108.

⁷⁵ Art. 9, §1, a) Wet 5 mei 2014 *a contrario*.

⁷⁶ Art. 9, §1 Wet 5 mei 2014 en A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 108.

Hoofdstuk 2: Minderjarigen

25. MINDERJARIGEN - In deze masterscriptie zal in de volgende delen uitsluitend worden ingegaan op de ontoerekeningsvatbaarheid van minderjarigen. De schulditsluitingsgrond voor personen met een geestesstoornis zal enkel aan bod komen bij het bespreken van minderjarigen met een geestesstoornis.

Afdeling 3: Ontoerekeningsvatbaarheid gesitueerd in het kluwen van het strafrecht

Hoofdstuk 1: De constitutieve elementen van het misdrijf

26. CONSTITUTIEVE BESTANDDELEN - Opdat aan de ontoerekeningsvatbaarheid een plaats kan worden gegeven binnen de constitutieve elementen van het misdrijf dient vooreerst een duidelijk terminologisch onderscheid te worden gemaakt met de constitutieve *bestanddelen* van het misdrijf. De constitutieve bestanddelen duiden op de verschillende vereisten omschreven in de delictomschrijving van een specifiek misdrijf.⁷⁷ De constitutieve elementen verwijzen naar de vereisten die inherent zijn aan elk misdrijf.⁷⁸ Anders gezegd, zijn het de cumulatieve bestaansvoorwaarden van het misdrijf.⁷⁹

27. MISDRIJFSTRUCTUUR - Traditioneel bevat een misdrijf een materieel en een moreel element.⁸⁰ De misdrijfstructuur wordt in de rechtsleer echter op verschillende wijzen voorgesteld.⁸¹ Bepaalde auteurs zien bijvoorbeeld de wederrechtelijkheid en de strafwaardigheid, voorwaarden die ook moeten voldaan zijn opdat de bestraffing mogelijk is⁸², als twee andere constitutieve elementen van het misdrijf, naast het materiële en morele element.⁸³ Opdat een misdrijf wederrechtelijk is, moeten rechtvaardigingsgronden afwezig zijn.⁸⁴ Voor de strafwaardigheid mogen daarenboven geen strafuitsluitende verschoningsgronden aanwezig zijn.⁸⁵ De rechtvaardigingsgronden en de strafuitsluitende verschoningsgronden zijn voor dit deel nog niet relevant en zullen hier dan ook nog niet verder worden uitgediept.⁸⁶

De uiteenlopende visies die verschillende auteurs erop nahouden wat betreft de constitutieve elementen van het misdrijf zorgen ervoor dat ook de plaats van de ontoerekeningsvatbaarheid

---

⁷⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 32; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 129.

⁷⁸ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 33; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 129.

⁷⁹ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 128.

⁸⁰ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 129; K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 113.

⁸¹ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 275.

⁸² A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 130.

⁸³ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 129.

⁸⁴ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 36.

⁸⁵ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 36.

⁸⁶ Zie *infra* 60, nr. 132 voor rechtvaardigingsgronden en *infra* 71, nr. 157 voor strafuitsluitende verschoningsgronden.

volgens de verscheidene rechtsgeleerden kan verschillen.⁸⁷ Meerdere visies zullen hierna aan het licht komen, waarna één bepaalde strekking zal gevolgd worden.

Hoofdstuk 2: Het materieel element

28. BEGRIP - Het materieel element van een misdrijf kan worden begrepen als de uiterlijk waarneembare antisociale gedraging.⁸⁸ Deze vereiste garandeert dat de strafrechtsbedeling op een objectieve wijze plaatsvindt.⁸⁹ De gedraging kan bestaan uit een handeling of een verzuim. Er wordt dan respectievelijk gesproken van een handelingsmisdrijf (of commissiedelict) en een onthoudingsmisdrijf (of een omissiedelict).⁹⁰

29. BESTANDEEEL - In elke delictomschrijving is het materieel element terug te vinden. Dit is met andere woorden ook één van de constitutieve *bestanddelen* die moet bewezen worden opdat er sprake is van het misdrijf zoals omschreven in de delictomschrijving en wordt dan ook wel het objectief bestanddeel genoemd.⁹¹

Hoofdstuk 3: Het moreel element of schuldelement

30. MOREEL ELEMENT - Naast het hierboven beschreven materieel element, moet ook het moreel element van het misdrijf worden bewezen. Dit element is echter minder eenduidig dan het materiële element.⁹² J.J. HAUS geeft het morele element weer als de morele toerekenbaarheid, die schuld veronderstelt en die de strafrechtelijke verantwoordelijkheid als gevolg heeft.⁹³ In die zin kan het begrip schuld in verschillende elementen worden onderverdeeld.⁹⁴ Het heeft dan namelijk betrekking op zowel de schuldvorm als op schuld in de betekenis van verwijtbaarheid.⁹⁵

---

⁸⁷ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 275.

⁸⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 38; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 182; I. DE JONGHE, *Jeugd- en strafrecht: kritische zoektocht doorheen federale en decretale wetgeving getoetst aan de praktijk*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, 217; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome II: l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2010, 66; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 134; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 44; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2002, 95; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 276.

⁸⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 38; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 41.

⁹⁰ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 39; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 42; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 135.

⁹¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 42; L. DUPONT, *Beginselen van strafrecht boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2002, 96.

⁹² A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131.

⁹³ J.J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal, tome premier*, Gent, Ad. Hoste, 1879, 207; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 33.

⁹⁴ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131.

⁹⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 52; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 143; S. VERVERKEN, "De beoordeling van het moreel element van misdrijven bij rechtspersonen. Een vergelijking tussen België en Nederland", *Jura Falc.* 2009-10, (173) 175.

a. *Het delictstypische schuldbestanddeel: de schuldvorm*

31. SCHULDVORMEN - Enerzijds bestaat het schuldbegrip uit de schuldvormen, opzet of onachtzaamheid⁹⁶, zoals voorgeschreven door de wet.⁹⁷ Opzet⁹⁸ houdt de wil in om een handeling te stellen die is verboden door de wet, maar kan ook bestaan uit een verzuim van een daad die wordt vereist door de wet.⁹⁹ Centraal bij opzet is het kennis- en wils-element. Dit veronderstelt zich wetens en willens gedragen op een manier die verboden is krachtens de strafwet.¹⁰⁰ De dader behoorde enerzijds te weten dat zijn gedraging niet toegestaan is door de strafwet. Ook hier speelt het hogervermelde adagium "*nemo censetur ignorare legem*".¹⁰¹ Anderzijds houdt het kenniselement ook in dat de dader zich bewust was van de materiële elementen van zijn handelen.¹⁰² Het wils-element heeft betrekking op het feit dat de dader de voltrekking van het materieel bestanddeel van het misdrijf gewild heeft. Dit betekent weliswaar niet dat hij deze gedraging moet gewild hebben omdat deze wederrechtelijk is.¹⁰³ Ook bij onachtzaamheid bestaat de wil van de dader om een bepaalde handeling te stellen of zich van een handeling te onthouden. De gevolgen ervan had hij echter niet beoogd, maar door een gebrek aan voorzorg of voorzichtigheid kon hij deze niet voorzien of vermijden terwijl hij dit wel had kunnen of moeten doen.¹⁰⁴

Bij de schuldvormen gaat het met andere woorden om de subjectieve ingesteldheid waarmee de dader heeft gehandeld die, volgens de wet, de dader moet gedreven hebben om de strafbare gedraging te stellen. Het is een voorwaarde opdat de gedraging een strafrechtelijk optreden rechtvaardigt.¹⁰⁵ De schuldvormen verwijzen naar schuld in een enge betekenis.¹⁰⁶

32. BESTANDEDEEL - De schuldvorm is terug te vinden in de wettelijke delictsomschrijving en vormt met andere woorden een tweede constitutief *bestanddeel*. Er wordt in de rechtsleer dan ook verwezen naar het delictstypische schuldbestanddeel.¹⁰⁷

---

⁹⁶ Dit wordt in de rechtsleer aangeduid als schuld in zijn meest enge betekenis; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 132.

⁹⁷ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131.

⁹⁸ Meerdere schakeringen van deze schuldvorm worden in de rechtsleer onderscheiden. Zo kan er bijvoorbeeld sprake zijn van algemeen opzet, bijzonder opzet, ...; zie A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 41-42.

⁹⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 53; N. COLETTE-BASECQZ en N. BLAISE, *Manuel de droit pénal général*, Limal, Anthemis, 2013, 271.

¹⁰⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 53.

¹⁰¹ Zie *supra* 7, nr. 14.

¹⁰² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 53.

¹⁰³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 53.

¹⁰⁴ L. DUPONT, *Beginnelsen van strafrecht volume 1*, Leuven, Acco, 2002, 114; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 52.

¹⁰⁵ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 627; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 52.

¹⁰⁶ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 40; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 268.

¹⁰⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 42.

b. Verwijtbaarheid

33. VERWIJTBAAARHEID - Het morele element, zoals het hierboven is voorgesteld¹⁰⁸, houdt ook nog een zekere graad van kennis en vrijheid in.¹⁰⁹ Hiertoe is vereist dat de pleger van een strafbaar feit over de bekwaamheid beschikt om zich bewust te zijn van de wederrechtelijkheid van zijn gedrag. Daarenboven moet hij over de vrijheid disponeren om zijn handelen zelf te willen bepalen en hij moet ook bij machte zijn om dit te doen.¹¹⁰ Iedere meerderjarige persoon wordt geacht te beschikken over deze vereisten om zijn gedrag te controleren.¹¹¹

Een persoon kan zijn strafbaar gedrag met andere woorden pas worden verweten wanneer zowel aan de door de delictsomschrijving vereiste schuldvorm voldaan is, alsmede wanneer bepaalde psychofysische vermogens bij de dader aanwezig zijn.¹¹² De verwijtbaarheid heeft betrekking op schuld in de brede zin van het woord.¹¹³ De dader wordt kwalijk genomen dat hij een strafbaar feit heeft gepleegd, waarvan hij het wederrechtelijk karakter behoorde te kennen, en dit niet heeft vermeden, terwijl hij dit wel had kunnen en moeten doen. Een strafbaar feit zal de dader in deze zin moreel worden toegerekend.¹¹⁴ Het is schuld met deze betekenis die wordt bedoeld wanneer er verwezen wordt naar het feit dat ons strafrecht een schuldstrafrecht is.¹¹⁵ Het strafrechtelijk schuldbegrip heeft dus betrekking op een concrete, individuele persoon.¹¹⁶

Hoofdstuk 4: Kan een ontoerekeningsvatbare persoon het moreel element verwezenlijken?

a. De klassieke leer achterhaald

34. SUBJECTIEVE GRONDEN VAN RECHTVAARDIGING? - Er kan de vraag worden gesteld of het verwezenlijken van het morele element wel mogelijk is in hoofde van een ontoerekeningsvatbare persoon, gezien de hoger gegeven omschrijving van het ontoerekeningsvatbaarheidsbegrip.¹¹⁷

In de klassieke leer wordt het delictstypische schuldbestanddeel van het misdrijf en de toerekeningsvatbaarheid van de dader niet van elkaar losgekoppeld. De gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid worden in de klassieke leer gezien als subjectieve gronden van rechtvaardiging. De gedachte hierbij is dat subjectieve rechtvaardigingsgronden het moreel element van het misdrijf ondergraven. Dit verandert echter niets aan de onwettigheid van de

---

¹⁰⁸ Zie *supra* 13, nr. 30.

¹⁰⁹ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131.

¹¹⁰ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 131-132; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 144.

¹¹¹ D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 144.

¹¹² A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 132.

¹¹³ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 268; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 40.

¹¹⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 71.

¹¹⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 71.

¹¹⁶ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 70.

¹¹⁷ Zie *supra* 6, nr. 11.

gedraging, in tegenstelling tot de objectieve rechtvaardigingsgronden die het wederrechtelijk karakter van het feit opheffen.¹¹⁸

Deze zienswijze moet echter worden verlaten. Dit wordt weerspiegeld in de huidige rechtsleer.¹¹⁹ Het feit dat een dader zich kan beroepen op een grond van niet-toerekeningsvatbaarheid heeft niet tot gevolg dat hij het misdrijf niet in al zijn bestanddelen heeft gepleegd.¹²⁰ Bovendien wordt dit in de rechtspraak bevestigd, zowel met betrekking tot personen met een geestesstoornis als met betrekking tot minderjarigen.¹²¹

35. VERWIJTBAARHEID - Het is daarentegen het schuldbegrip in de brede betekenis dat een probleem vormt bij ontoerekeningsvatbare personen. De afwezigheid van bepaalde psychofysische vermogens, dat net vereist is als één van de componenten van het morele element¹²², zorgt ervoor dat een misdrijf niet aan de ontoerekeningsvatbare dader verweten kan worden. Ik sluit mij met andere woorden aan bij de strekking die de toerekeningsvatbaarheid situeert op het niveau van de verwijtbaarheid.¹²³ De andere visie zal later in dit deel besproken worden.¹²⁴

36. MISDRIJFSTRUCTUUR - In die zin krijgen de schuldvormen een zelfstandige functie toebedeeld.¹²⁵ Vandaar dat vele auteurs het subjectieve delictsbestanddeel los zien van de vereiste van verwijtbaarheid.¹²⁶ Een argument hiervoor is dat de verwijtbaarheid betrekking heeft op de dader. De schuldvorm is, daarentegen, een bestaansvoorwaarde van het misdrijf.¹²⁷ Het feit dat een dader ontoerekeningsvatbaar is heeft dan niet tot gevolg dat de verwezenlijking van de schuldvorm wordt uitgesloten.

b. Geestesgestoorden

37. GEESTESGESTOORDEN - In een arrest over een persoon met een geestesstoornis werd reeds in 1941 door het Hof van Cassatie geoordeeld dat de staat van krankzinnigheid niet in de weg staat dat de wil of het oogmerk aanwezig is om een misdrijf te begaan.¹²⁸

---

¹¹⁸ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch strafrecht*, Gent, Story-Scientia, 1976, 395-396; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 96.

¹¹⁹ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 278; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 102; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 146.

¹²⁰ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 117; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 277-278; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 146.

¹²¹ Cass. 10 december 1941, *Arr.Cass.* 1941, 252; Cass. 10 maart 1913, *Pas.* 1913, I, 140-141.

¹²² Zie *supra* 15, nr. 33.

¹²³ E. GOOSSENS, "'Psychopaten zijn toerekeningsvatbaar' Een strafrechtelijk dogma onder de loep.", *Jura Falc.* 2010-11, (3) 11.

¹²⁴ Zie *infra* 19, nr. 43.

¹²⁵ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 147.

¹²⁶ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 133.

¹²⁷ S. DERRE, "Peut-on encore parler de mineurs délinquants? À propos des présomptions des articles 372, alinéa premier, et 375, alinéa 6, du code pénal et 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse" (noot onder Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003), *JLMB* 2005, (461) 463; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 133.

¹²⁸ Cass. 10 december 1941, *Arr.Cass.* 1941, 252.

Het gevolg van de geestesstoornis, in de zin van art. 71 Sw., is dat het niet mogelijk is om het misdrijf aan de betrokkene toe te rekenen.¹²⁹

c. Minderjarigen

38. MINDERJARIGEN - Wanneer een minderjarige overgaat tot het plegen van een strafbaar feit zal moeten aangetoond worden dat er sprake is van een overtreding van de strafwet.¹³⁰ Ook zal door de jeugdrechtbank moeten bewezen worden dat het materieel bestanddeel van het misdrijf voorhanden is.¹³¹ Dit is echter niet voldoende opdat de jeugdrechter kan reageren in het kader van het jeugddelinquentierecht. Het is immers niet de bedoeling dat alle strafbaar gestelde gedragingen enkel materieel moeten zijn tot stand gekomen in hoofde van de minderjarige waardoor zij allemaal als niet-opzettelijk moeten worden beschouwd.¹³² Er is wel degelijk een morele band nodig tussen de minderjarige dader en zijn gedraging.¹³³ De schuldvorm die krachtens de delictsomschrijving vereist is, moet dus ook aanwezig zijn in hoofde van de minderjarige.¹³⁴

Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dat op minderjarige delinquenten in beginsel van toepassing is, zorgt ervoor dat de minderjarigen worden beschouwd als steeds te hebben gehandeld zonder het vereiste onderscheidingsvermogen.¹³⁵ Dit wil zeggen zonder het begrijpen van het wederrechtelijk karakter van de gedraging.¹³⁶ De reden die hierachter schuilt is dat minderjarigen worden geacht over onvoldoende ontwikkelde intellectuele vermogens te beschikken.¹³⁷ De jeugdrechter zal zich dus niet moeten afvragen of dat de minderjarige die een strafbaar feit heeft gepleegd over onderscheidingsvermogen beschikt.¹³⁸ Anders gezegd, zal hij zich niet moeten buigen over de kwestie of de minderjarige het wederrechtelijk karakter van zijn gedraging volledig beseft.¹³⁹ Dit betekent echter niet dat het ten laste gelegde strafbare feit niet

---

¹²⁹ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 278.

¹³⁰ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 626.

¹³¹ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 626; M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 954; K. HANSON, "Vrijheidsbeneming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbeneming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 283.

¹³² F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 627.

¹³³ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 627.

¹³⁴ G. KELLENS en L. BIHAIN, *Protection de la jeunesse*, Luik, Editions de l'ULG, 2005, 144; M. FRANCHIMONT, A., JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 954; K. HANSON, "Vrijheidsbeneming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbeneming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 283.

¹³⁵ S. DERRE, "Peut-on encore parler de mineurs délinquants? À propos des présomptions des articles 372, alinéa premier, et 375, alinéa 6, du code pénal et 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse" (noot onder Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003), *JLMB* 2005, (461) 464.

¹³⁶ G. KELLENS en L. BIHAIN, *Protection de la jeunesse*, Luik, Editions de l'ULG, 2005, 143; A. DE NAUW, "De niet-toerekeningsvatbaarheid sluit niet noodzakelijk het opzet uit" in P. TRAEEST, R. VERSTRAETEN, F. DERUYCK, M. DE SWAEF, J. ROZIE en M. ROZIE (eds.), *De wet voorbij*, Antwerpen, intersentia, 2010, (65) 66.

¹³⁷ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 411-412; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 156; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 315.

¹³⁸ F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 624; S. DERRE, "Peut-on encore parler de mineurs délinquants? À propos des présomptions des articles 372, alinéa premier, et 375, alinéa 6, du code pénal et 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse" (noot onder Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003), *JLMB* 2005, (461) 464.

¹³⁹ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 157; J. PUT, M. ROM en S. SMEETS, "Jeugdbeschermingsrecht in geval van

vrijwillig en bewust moet zijn gepleegd.¹⁴⁰ De schuldvraag speelt dus nog wel degelijk een rol in het jeugddelinquentierecht.¹⁴¹

39. RECHTSPRAAK - In een arrest van het Hof van Beroep van Luik, daterend van 2 oktober 2003, wordt voorgaande redenering over de toepassing van het delictstypische schuldbestanddeel binnen het jeugddelinquentierecht bevestigd. Het hof oordeelt immers dat de bepalingen van de Jeugdbeschermingswet en het voor minderjarigen ingestelde vermoeden van schuldontbekwaamheid ("*une présomption légale d'absence de discernement*") enkel tot doel hebben om de minderjarigen te onttrekken aan de toepassing van straffen.¹⁴² De Jeugdbeschermingswet heeft echter niet als gevolg dat alle strafbare feiten gepleegd door een minderjarige onopzettelijk moeten worden geacht. Het vermoeden van schuldontbekwaamheid heeft geen betrekking op de beoordeling van de oorzaken en de aard van de gedraging. Minderjarigen worden vermoed niet de wil noch het bewustzijn te hebben om de strafwet te overtreden, maar wel moet worden aangetoond dat zij bewust de gedraging hebben gesteld. In het arrest wordt met andere woorden het onderscheid gemaakt tussen het bewust zijn van de minderjarige van de daad die hij heeft gesteld enerzijds en anderzijds het bewust zijn van het feit dat zijn handelen een misdrijf uitmaakt. Het is de eerstgenoemde situatie die door de jeugdrechtbank moet worden onderzocht.¹⁴³ Dezelfde redenering werd later, in 2010, nogmaals bevestigd.¹⁴⁴

40. INFANS - Een specifieke toepassing van deze redenering betreft de infans. Dit zijn kinderen met een zeer jonge leeftijd. Zij kunnen de gedraging hebben gesteld zonder het vereiste moreel bestanddeel te verwezenlijken. Zij worden geacht niet over het nodige bewustzijn en de nodige wilsvrijheid te beschikken. Het gaat in die situaties om een objectief wederrechtelijke gedraging en niet om een als misdrijf omschreven feit. In dat geval kan er op hun gedrag niet gereageerd worden in het kader van het jeugddelinquentierecht.¹⁴⁵

Hoofdstuk 5: De aanwezigheid van schulduitsluitingsgronden

41. SITUERING - Het feit dat de strafbare gedraging niet aan de dader verweten kan worden, zoals bij ontoerekeningsvatbare personen het geval is, staat centraal binnen de notie schulduitsluitingsgronden. Een logische vraag die hierna wordt beantwoord, is dan ook of de

---

jeugddelinquentie: de federale Jeugdwet belicht en doorgelicht" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2013-2014*, Brussel, Kluwer, 2013, (489) 495.

¹⁴⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 156-157; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldontbekwame minderjarige werkelijk schuldontbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412.

¹⁴¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 156.

¹⁴² Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003, *JLMB* 2005, 460, noot S.DERRE.

¹⁴³ Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003, *JLMB* 2005, 459-460, noot S.DERRE.

¹⁴⁴ Luik 20 mei 2010, *JT* 2010, 616.

¹⁴⁵ A DE NAUW, "De niet-toerekeningsvatbaarheid sluit niet noodzakelijk het opzet uit" in P. TRAEST, R. VERSTRAETEN, F. DERUYCK, M. DE SWAEF, J. ROZIE en M. ROZIE (eds.), *De wet voorbij*, Antwerpen, intersentia, 2010, (65) 75; S. DERRE, "Peut-on encore parler de mineurs délinquants? À propos des présomptions des articles 372, alinéa premier, et 375, alinéa 6, du code pénal et 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse" (noot onder Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003), *JLMB* 2005, (461) 464; F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 627; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 313.

gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid ook onder de schulduitsluitingsgronden, als een overkoepelend begrip, vallen.

42. BEGRIP - Schulduitsluitingsgronden kunnen gedefinieerd worden als situaties die er in het concrete geval voor zorgen dat een misdrijf niet aan de dader verweten kan worden.¹⁴⁶

43. GRONDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID – In de rechtsleer bestaat er discussie of de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid kunnen worden ondergebracht onder de overkoepelende term “schulduitsluitingsgronden” of dat zij als een aparte categorie moeten worden aanzien.¹⁴⁷

De visie die beweert dat schulduitsluitingsgronden niet de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid inhouden, stellen dat verwijtbaarheid en toerekeningsvatbaarheid duidelijk los van elkaar moeten worden gezien. Bij verwijtbaarheid wordt, volgens deze strekking, de vraag gesteld of de dader ook op een andere manier had kunnen handelen omwille van de concrete situatie waarin deze zich bevond. Dit kan bijvoorbeeld een situatie van overmacht of dwang zijn. De toerekeningsvatbaarheid daarentegen houdt verband met de geestelijke vermogens en met het inzicht van de dader in zijn handelingen. Deze elementen bepalen in welke mate de dader moet instaan voor het door hem gepleegde misdrijf.¹⁴⁸ Volgens deze visie vallen dientengevolge enkel de gronden van niet-toerekenbaarheid onder de schulduitsluitingsgronden.

De andere visie, die in deze masterscriptie zal worden gevolgd, brengt zowel de gronden van niet-toerekeningvatbaarheid als de gronden van niet-toerekenbaarheid onder de schulduitsluitingsgronden.¹⁴⁹ Deze zienswijze wordt ook bevestigd in een arrest van het Hof van Cassatie.¹⁵⁰

Hoofdstuk 6: Strafrechtelijke verantwoordelijkheid

44. SITUERING - Een strafrechtelijke veroordeling is gesteund op strafrechtelijke verantwoordelijkheid.¹⁵¹ De strafrechtelijke verantwoordelijkheid komt met andere woorden ter sprake van het moment dat een persoon een misdrijf heeft begaan zonder dit op een manier te

---

¹⁴⁶ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 111; S. VANKEERBERGHEN, “Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland”, *Jura Falc.* 2013-14, (261) 280.

¹⁴⁷ S. VANKEERBERGHEN, “Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland”, *Jura Falc.* 2013-14, (261) 280-281.

¹⁴⁸ A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 112; S. VANKEERBERGHEN, “Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland”, *Jura Falc.* 2013-14, (261) 281-282.

¹⁴⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72; E. GOOSSENS, “Psychopaten zijn toerekeningsvatbaar’ Een strafrechtelijk dogma onder de loep.”, *Jura Falc.* 2010-11, (3) 11; J. VANHEULE, *Strafbare deelneming*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 40.

¹⁵⁰ In dit arrest werd de geestesstoornis aangeduid als een schulduitsluitingsgrond; Cass. 12 februari 2008, *Arr. Cass.* 2008, 423.

¹⁵¹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l’auteur de l’infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 46.

kunnen rechtvaardigen.¹⁵² Eerder werd het verantwoordelijk stellen van iemand in het strafrecht al in verband gebracht met de ontoerekeningsvatbaarheid.¹⁵³ Dit verband zal nu verder worden uitgeklaard.

45. DEFINITIE - Het definiëren van het begrip "strafrechtelijke verantwoordelijkheid" is geen gemakkelijke opdracht. Ook in de wetgeving blijft een volledige begripsomschrijving uit.¹⁵⁴ In art. 100ter Sw. kan evenwel *a contrario* worden gelezen dat de strafrechtelijke meerderjarigheid in België is vastgelegd op 18 jaar.¹⁵⁵ Wel kan het onderscheid worden aangegeven tussen de strafrechtelijke verantwoordelijkheid in enge zin en in ruime zin. In enge zin staat strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor de psychologische relatie tussen de dader en zijn gedraging. Strafrechtelijke verantwoordelijkheid *sensu lato*, daarentegen, moet begrepen worden in de betekenis van verwijtbaarheid. Het is onder deze laatste omschrijving dat de schulditsluitingsgronden vallen en die dan ook voor dit onderwerp van belang is.¹⁵⁶ Zoals reeds hoger aangegeven wordt voor deze masterscriptie de ontoerekeningsvatbaarheid beschouwd als een schulditsluitingsgrond.¹⁵⁷ Dat bij ontoerekeningsvatbare personen de verwijtbaarheid is uitgesloten, heeft als logisch gevolg dat zij strafrechtelijk onverantwoordelijk zijn.

46. VOORWAARDEN - F. KUTY stelt dat strafrechtelijke verantwoordelijkheid de aanwezigheid van drie componenten veronderstelt, namelijk onderscheidingsvermogen, wilsvrijheid en fout.¹⁵⁸ Het vermogen van onderscheid wordt vermoed aanwezig te zijn, al betreft het een weerlegbaar vermoeden. Strafrechtelijke verantwoordelijkheid vereist tevens dat de persoon op vrije basis het strafbare feit heeft begaan. Ook de wilsvrijheid wordt geacht aanwezig te zijn tenzij ook hiervan het tegendeel wordt bewezen. De aanwezigheid van de dwang sluit de strafrechtelijke verantwoordelijkheid bijgevolg uit.¹⁵⁹ Ten slotte wordt van de betrokkene nog een foutieve gedraging vereist.¹⁶⁰ Het is, zoals reeds aangehaald bij het bespreken van de minderjarigen¹⁶¹, het vereiste onderscheidingsvermogen dat een probleem vormt bij ontoerekeningsvatbare personen. Aangezien zij hierover niet beschikken worden zij strafrechtelijk onverantwoordelijk geacht.¹⁶²

47. VERANTWOORDELIJKHEID - Strafrechtelijke onverantwoordelijkheid wordt door M. BERGHMANS aangeduid als een juridische fictie. Hiermee geeft hij aan dat dit concept niet

---

¹⁵² F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 47.

¹⁵³ Zie *supra* 8, nr. 15.

¹⁵⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 290; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 45.

¹⁵⁵ Art. 100ter Sw. Dit kan ook worden afgeleid uit art. 36, 4° Jeugdbeschermingswet dat bepaalt dat de jeugdrechtsbank bevoegd is voor als misdrijf omschreven feiten die door daders zijn gepleegd "vóór de volle leeftijd van achttien jaar".

¹⁵⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 290-291.

¹⁵⁷ Zie *supra* 19, nr. 43.

¹⁵⁸ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 47.

¹⁵⁹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 49.

¹⁶⁰ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 49.

¹⁶¹ *Supra* 17, nr. 38.

¹⁶² F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome II: l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2010, 222.

hetzelfde inhoudt als de algemene term verantwoordelijkheid. Het laatste begrip verwijst naar het opnemen van verantwoordelijkheid voor eigen daden.¹⁶³

Afdeling 4: Gevolgen van ontoerekeningsvatbaarheid

48. GEEN STRAFRECHTELIJKE SCHULD - Ons strafrecht is een schuldstrafrecht. Hiermee wordt bedoeld dat het recht op bestraffing gegrondvest is op de strafrechtelijke schuld en hier ook door afgebakend is.¹⁶⁴ Schuldbekwaamheid is, zoals hoger reeds aangegeven¹⁶⁵, een onmisbare vereiste om van strafrechtelijke schuld te kunnen spreken.¹⁶⁶ Bij schuldontbekwame of ontoerekeningsvatbare personen is er dus geen sprake van strafrechtelijke schuld. Zij zijn strafrechtelijk onverantwoordelijk.

49. GEEN MISDRIJF - Uit het ontbreken van strafrechtelijke schuld in hoofde van ontoerekeningsvatbare daders vloeit voort dat er ook geen sprake kan zijn van een misdrijf. De strafrechtelijke schuld is immers op zijn beurt een onontbeerlijke voorwaarde voor het voorhanden zijn van een misdrijf.¹⁶⁷ Hoger is wel reeds aangetoond dat een schuldontbekwame, zowel een minderjarige als een geestesgestoorde, nog steeds een misdrijf met alle vereiste constitutieve bestanddelen kan plegen.¹⁶⁸ De schuldontbekwaamheid heeft wel een invloed op de verwijtbaarheid, een onderdeel van het moreel element, waardoor de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering van personen specifiek voor personen met een geestesstoornis spreekt van "een als misdaad of wanbedrijf omschreven feit".¹⁶⁹ Voor minderjarigen spreekt de huidige Jeugdbeschermingswet over "als misdrijf omschreven feiten".¹⁷⁰ Een als misdrijf omschreven feit houdt derhalve het bestaan in van alle constitutieve bestanddelen, zoals omschreven in de wettelijke delictomschrijving van het misdrijf.¹⁷¹

50. SCHULDUITSLUITINGSGROND – De schuldontbekwaamheid, die ertoe leidt dat de strafbare gedraging niet aan de dader verweten kan worden, impliceert dat de dader zich kan beroepen op een schulduitsluitingsgrond. Dit neemt echter niet weg dat de gedraging nog steeds wederrechtelijk is.¹⁷²

---

¹⁶³ M. BERGHMANS, "Verantwoordelijkheid" in G. DECOCK en J. PUT, *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (19) 21.

¹⁶⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2014, 290.

¹⁶⁵ *Supra* 6-7, nr. 12.

¹⁶⁶ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 242.

¹⁶⁷ L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 244.

¹⁶⁸ *Supra* 15-16, nr. 34.

¹⁶⁹ Art. 9, §1, a) Wet 5 mei 2014.

¹⁷⁰ Art. 36, 4° Jeugdbeschermingswet.

¹⁷¹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 102.

¹⁷² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2014, 328.

51. GEEN STRAFFEN - Het ontbreken van een misdrijf dat aan de dader verwijtbaar is en het feit dat er geen rechtsgrond is voor bestraffing brengt met zich mee dat straffen niet kunnen worden opgelegd aan ontoerekeningsvatbare personen.¹⁷³

52. VERVANGINGSMAATREGELEN – Ondanks het feit dat er geen straffen kunnen worden opgelegd in geval van het voorhanden zijn van een schulditsluitingsgrond, zijn bij de aanwezigheid van een grond van niet-toerekeningsvatbaarheid wel vervangingsmaatregelen mogelijk.¹⁷⁴ Deze maatregelen streven de bescherming na van de ontoerekeningsvatbare personen of van de samenleving.¹⁷⁵ Een maatregel wordt in *het De Valks Juridisch woordenboek* aangeduid als "niet tot vergelding bedoeld middel tot gehele of partiële afdoening van een als misdrijf omschreven feit".¹⁷⁶

Afdeling 5: Rechtsvergelijkend onderzoek

Hoofdstuk 1: Nederland

53. BESTANDELEN - In Nederland wordt aangenomen dat een misdrijf bestaat uit een aantal bestanddelen enerzijds en twee elementen anderzijds. De bestanddelen van het misdrijf zijn de componenten van de delictomschrijving.¹⁷⁷ Deze bestaan uit een objectieve en een subjectieve zijde.¹⁷⁸ De subjectieve bestanddelen van een misdrijf bestaan ofwel uit opzet of schuld (vergelijkbaar met de schuldvorm onachtzaamheid) ofwel zijn deze niet bepaald.^{179, 180} Opzet en schuld zijn te vergelijken met onze schuldvormen, opzet en onachtzaamheid, die een onderdeel vormen van het moreel element. Bij opzet staat ook het willens en wetens handelen centraal.¹⁸¹

54. ELEMENTEN - De elementen van het misdrijf verwijzen naar de wederrechtelijkheid en de verwijtbaarheid of de schuld als een vereiste voor strafbaarheid.¹⁸² Het Nederlandse strafrecht is ook een schuldstrafrecht, net als het Belgische strafrecht, waardoor het bewezen zijn van de

---

¹⁷³ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 267.

¹⁷⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2014, 292.

¹⁷⁵ I. DE JONGHE, *Jeugd- en strafrecht: kritische zoektocht doorheen federale en decretale wetgeving getoetst aan de praktijk*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, 223.

¹⁷⁶ E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2010, 253.

¹⁷⁷ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 39; J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69.

¹⁷⁸ J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69.

¹⁷⁹ J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69.

¹⁸⁰ J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 210.

¹⁸¹ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 55.

¹⁸² M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 39; J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69; L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 187.

bestanddelen van het misdrijf niet voldoende is om strafbaar te zijn.¹⁸³ De elementen van het misdrijf kunnen expliciet in de delictsomschrijving zijn opgenomen, maar dit is niet bij alle misdrijven het geval. Ook in het laatste geval dienen de twee elementen steeds aanwezig te zijn opdat bestraffing mogelijk is.¹⁸⁴

55. STRAFUITSLUITINGSGRONDEN - Indien de dader het misdrijf in al zijn bestanddelen heeft gepleegd dan is hij strafrechtelijk aansprakelijk. De elementen van het misdrijf worden immers verondersteld aanwezig te zijn.¹⁸⁵ Deze assumptie wordt echter ondergraven door de aanwezigheid van strafuitsluitingsgronden.¹⁸⁶ De strafuitsluitingsgronden bestaan in Nederland uit rechtvaardigingsgronden en schulditsluitingsgronden.¹⁸⁷

56. SCHULDITSLUITINGSGRONDEN - De strafuitsluitingsgronden die de verwijtbaarheid opheffen, worden net als in het Belgische strafrecht schulditsluitingsgronden genoemd.¹⁸⁸ Vooraleer een eindbeslissing te kunnen nemen zal de strafrechter eerst, na het onderzoek ter terechtzitting, het rechterlijk beslissingsschema dienen te volgen. Hiertoe dient de strafrechter een antwoord te geven op enkele vragen, opgenomen in de artikelen 348 en 350 Sv.¹⁸⁹ Deze bestaan vooreerst uit formele vragen, die procedurele aspecten betreffen. Vervolgens komen materiële vragen aan bod. Daarbij gaat het om het feit of de betrokkene al dan niet een strafbaar feit heeft gepleegd. Ten slotte volgt de straftoemingsvraag.¹⁹⁰ De verwijtbaarheid en dus de eventuele schulditsluitingsgronden komen aan bod bij de materiële vragen.¹⁹¹ Na het bewijs van het misdrijf zoals omschreven in de delictsomschrijving en het feit dat deze gedraging ook wederrechtelijk is, zal het aanwezig zijn van een schulditsluitingsgrond als gevolg hebben dat de einduitspraak resulteert in "ontslag van alle rechtsvervolging". Het logische gevolg is dat er niet kan worden gereageerd met het opleggen van een straf aan de betrokkene.¹⁹² Een schulditsluitingsgrond zorgt er dus ook in Nederland voor dat de dader niet strafbaar is.¹⁹³ Naar Nederlands recht zijn er vier schulditsluitingsgronden te onderscheiden die de strafbaarheid van

---

¹⁸³ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 34

¹⁸⁴ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 187.

¹⁸⁵ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 34; J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69.

¹⁸⁶ J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 69; M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 75.

¹⁸⁷ P.A.M. MEVIS, *Capita strafrecht: een thematische inleiding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2013, 822; C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 267.

¹⁸⁸ A.C. VAN 'T HEK en A.R. HOUWELING, *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 82; M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 36.

¹⁸⁹ Art. 348 en 350 Wetboek van Strafvordering (hierna Sv. (NL)); M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 267.

¹⁹⁰ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 267-268.

¹⁹¹ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 268 en 282.

¹⁹² M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 36; C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 65.

¹⁹³ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 191.

de dader uitsluiten.¹⁹⁴ Het gaat om psychische overmacht¹⁹⁵, noodweereces¹⁹⁶, onbevoegd gegeven ambtelijk bevel¹⁹⁷ en ontoerekenbaarheid^{198, 199}.

57. TERMINOLOGIE - Waar de gronden van niet-toerekenbaarheid in België worden onderscheiden van de gronden van ontoerekeningsvatbaarheid, wordt de ontoerekenbaarheid door onder andere J. DE HULLU gezien als een betere term voor ontoerekeningsvatbaarheid. De opvatting heerst dat via dit begrip beter tot uiting komt dat het gaat om een kwestie van aansprakelijkheid en dat daarmee de normatieve en juridische aard van de psychische stoornis, die de verwijtbaarheid opheft, beter onder woorden wordt gebracht. Het gaat namelijk om de vraag of aan een persoon zijn gedrag kan worden toegerekend niettegenstaande de aanwezigheid van een psychische stoornis.²⁰⁰

58. ONTOEREKENINGSVATBAARHEID - Art. 39 Sr. is een wettelijke bepaling omtrent ontoerekeningsvatbaarheid. Dit artikel bepaalt "*Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens niet kan worden toegerekend*".²⁰¹ Vanaf 1965 geldt daarenboven voor minderjarigen die de leeftijd van 12 jaar nog niet hebben bereikt een wettelijk niet-weerlegbaar vermoeden van niet-toerekeningsvatbaarheid.²⁰²

Ook in Nederland leidt de ontoerekeningsvatbaarheid er niet automatisch toe dat opzet afwezig is in hoofde van de ontoerekeningsvatbare dader.²⁰³

59. VERMINDERDE TOEREKENINGSVATBAARHEID - Een groot verschilpunt met België is dat in Nederland de figuur van verminderde toerekeningsvatbaarheid gekend is. Van een zwart-wit beoordeling zoals in België (iemand is toerekeningsvatbaar ofwel ontoerekeningsvatbaar) is in

---

¹⁹⁴ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 191.

¹⁹⁵ Art. 40 Wetboek van Strafrecht (hierna Sr. (NL)), Het gaat hier om een zo hoge externe druk die als gevolg heeft dat de dader is overgegaan tot het plegen van een strafbaar feit; L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 193; P.A.M. MEVIS, *Capita strafrecht: een thematische inleiding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2013, 827.

¹⁹⁶ Art. 41, lid 2 Sr. (NL); Een niet proportionele verdediging als een onmiddellijke reflex op een aanval op een persoon of een goed; L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 193-194.

¹⁹⁷ Art. 43 lid 2 Sr. (NL); Het gaat hier om een onbevoegd bevel dat door de persoon die de gedraging heeft gesteld te goeder trouw als een bevoegd bevel werd beschouwd; P.A.M. MEVIS, *Capita strafrecht: een thematische inleiding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2013, 838.

¹⁹⁸ Art. 39 Sr. (NL); opdat deze schulduitsluitingsgrond toepasbaar is moet er sprake zijn van een stoornis in de geestesvermogen van de dader of in de gebrekkige ontwikkeling ervan; P.A.M. MEVIS, *Capita strafrecht: een thematische inleiding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2013, 823.

¹⁹⁹ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 193.

²⁰⁰ J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 343.

²⁰¹ Art. 39 Wetboek van Strafrecht (NL).

²⁰² J. DE HULLU, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, 115; J. UIT BEIJERSE, *Jeugdstrafrecht: beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn-Antwerpen, Maklu, 2013, 45; J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 29; A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN, *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 911.

²⁰³ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 93.

Nederland dus geen sprake.²⁰⁴ Echter is de schulduitsluitingsgrond, opgenomen in art. 39 Sr., niet van toepassing op iemand die verminderd toerekeningsvatbaar is.²⁰⁵ De verminderde toerekeningsvatbaarheid duidt immers enkel aan in welke mate de gedraging aan de dader toerekenbaar is, maar doet geen afbreuk aan de verwijtbaarheid.²⁰⁶ De rechter kan door deze verminderde toerekenbaarheid een lagere straf opleggen.²⁰⁷ Het is eveneens mogelijk om, wanneer de wettelijke voorwaarden zijn voldaan²⁰⁸, daar bovenop een terbeschikkingstellingsmaatregel op te leggen.²⁰⁹ De rechter kan op basis van art. 37a, lid 2 Sr. ook beslissen dat geen straf moet worden opgelegd, maar enkel een terbeschikkingstellingsmaatregel.²¹⁰

Hoofdstuk 2: Frankrijk

60. ELEMENTEN - Ook in Frankrijk wordt in een misdrijf een materieel en moreel element onderscheiden.²¹¹ Onder het moreel element valt, vergelijkbaar met het Belgische strafrecht, de schuldvorm, bestaande uit opzet of onachtzaamheid.²¹²

61. VERWIJTBAAARHEID - Net als voorgesteld in het Belgische luik geldt voor de strafbaarheid ook de vereiste van verwijtbaarheid en deze moet dan ook duidelijk onderscheiden worden van de schuldvorm.²¹³

Een verschilpunt met het Belgische strafrecht is dat de meerderheid van de rechtsleer in Frankrijk uitgaat van de veronderstelling dat de aanwezigheid van een schuldvorm verwijtbaarheid impliceert.²¹⁴ Het subjectieve delictsbestanddeel krijgt volgens deze strekking geen zelfstandige functie toebedeeld.²¹⁵ Bij een afwezigheid van verwijtbaarheid zal volgens deze visie de vereiste schuldvorm niet voorhanden zijn waardoor enkel het materieel bestanddeel blijft bestaan. Er zal dan ook geen sprake zijn van een misdrijf.²¹⁶

62. VERMINDERDE OF UITGESLOTEN VERWIJTBAAARHEID - Opdat sprake kan zijn van verwijtbaarheid moet de dader van een strafbaar feit beschikken over onderscheidingsvermogen, wilsvrijheid en kennis van de feitelijke en juridische werkelijkheid.²¹⁷ Deze verwijtbaarheid kan in

---

²⁰⁴ A.A. VAN DIJK, *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen. Over opzet, schuld, schulduitsluitingsgronden en straf*, doctoraatsproefschrift rechten Rijksuniversiteit Groningen, 2008, 30.

²⁰⁵ A.A. VAN DIJK, *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen. Over opzet, schuld, schulduitsluitingsgronden en straf*, doctoraatsproefschrift rechten Rijksuniversiteit Groningen, 2008, 32; M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 94.

²⁰⁶ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 94.

²⁰⁷ C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 280.

²⁰⁸ Art. 37a, lid 1 Sr. (NL).

²⁰⁹ Art. 37a, lid 1 Sr. (NL).

²¹⁰ Art. 37a, lid 2 Sr. (NL); C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 280.

²¹¹ B. BOULOC, *Droit pénal général*, Parijs, Dalloz, 2011, 211 en 239.

²¹² Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 251.

²¹³ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 253-254.

²¹⁴ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 147; Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 254.

²¹⁵ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 147.

²¹⁶ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 254; A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC 2011*, (127) 147.

²¹⁷ J. PRADEL, *Droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 413.

bepaalde gevallen echter uitgesloten of verminderd zijn.²¹⁸ Deze omstandigheden kunnen bestaan uit de geestesstoornis, de minderjarigheid, dwang en dwaling.²¹⁹ Zij zijn allemaal ondergebracht in het Franse Strafwetboek onder het hoofdstuk "*Oorzaken van onverantwoordelijkheid of beperking van verantwoordelijkheid*".²²⁰

63. ONVERANTWOORDELIJKHEID - Het Franse strafrecht kent vier gevallen waardoor een persoon onverantwoordelijk wordt geacht. Het betreft de geestesstoornis, dwang, dwaling en de lage leeftijd.²²¹ Zij worden in de Franse rechtsleer ook wel aangeduid als "*gronden van niet-verwijtbaarheid*"²²² of "*subjectieve gronden van onverantwoordelijkheid*"²²³. Deze gronden komen overeen met wat in het Belgische strafrecht de schulditsluitingsgronden worden genoemd.

Y. MAYAUD verdeelt deze onder in de volgende categorieën: gebrek aan onderscheidingsvermogen en gebrek aan wilsvrijheid.²²⁴ Deze eerste categorie is vergelijkbaar met de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid, zoals in het Belgische strafrecht bekend. De personen waarbij onderscheidingsvermogen kan ontbreken en de verwijtbaarheid bijgevolg is uitgesloten, zijn de minderjarigen en de geestesgestoorden.²²⁵

64. BEPERKTE VERANTWOORDELIJKHEID - De gronden die aanleiding kunnen geven tot een vermindering van verantwoordelijkheid zijn eveneens de geestesstoornis en de minderjarigheid.

De verminderde verantwoordelijkheid bij een geestesstoornis staat beschreven in art. 122-1 Code Pénal. In zulke gevallen wordt het onderscheidingsvermogen geacht aangetast te zijn of de controle over de gedragingen verhinderd.²²⁶ Gezien de grote vrijheid waarover de rechter beschikt bij de individualisering van de straf, wordt deze wettelijke figuur geacht van niet veel nut te zijn.²²⁷ Deze categorie is vergelijkbaar met het concept van de verminderde toerekeningsvatbaarheid dat in Nederland gehanteerd wordt.

De andere groep personen die verminderd verantwoordelijk kunnen worden geacht zijn de minderjarigen die schuldig worden bevonden aan strafbare feiten.²²⁸ Hierop zal in het volgende deel uitgebreid worden ingegaan.²²⁹

---

²¹⁸ J. LEROY, *Droit pénal général*, Parijs, LGDJ, 2010, 286.

²¹⁹ J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 109.

²²⁰ Hoofdstuk 2 Code Pénal (FR).

²²¹ J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 108.

²²² J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 109.

²²³ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 501.

²²⁴ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 501.

²²⁵ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 502.

²²⁶ J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 107.

²²⁷ J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 107.

²²⁸ J.-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 107.

²²⁹ Zie *infra* 55, nr. 125.

Afdeling 6: Tussenbesluit

65. ALGEMENE BEVINDINGEN - In dit deel is de ontoerekeningsvatbaarheid, evenals de gevolgen ervan op strafrechtelijk vlak, onderzocht en afgezet tegen enkele andere cruciale begrippen uit het strafrecht. Een belangrijke bevinding die uit dit onderzoek is voortgevloeid, is enerzijds dat de ontoerekeningsvatbaarheid betrekking heeft op problemen met de geestelijke vermogens van de dader van een strafbaar feit. Anderzijds werd erop gewezen dat dit niet betekent dat de schuldvorm in hoofde van een ontoerekeningsvatbare persoon onbestaande is. In dit deel is meer specifiek ook aangetoond dat de schuld binnen het jeugdbeschermingsrecht wel degelijk een rol speelt. De ontoerekeningsvatbaarheid zal daarentegen doorwerken op de verwijtbaarheid, waardoor dat een misdrijf niet voorhanden is en maatregelen in de plaats komen van straffen. Uit het rechtsvergelijkend onderzoek is daarenboven gebleken dat zowel het Nederlandse strafrecht als het Franse strafrecht ook soortgelijke gronden van ontoerekeningsvatbaarheid kennen en hieraan een vergelijkbare draagwijdte geven. In Frankrijk worden deze weliswaar aangeduid als subjectieve gronden van onverantwoordelijkheid. Echter hanteren beide landen bepaalde gradaties, met name de verminderde toerekeningsvatbaarheid in Nederland en de gronden die aanleiding geven tot een vermindering van verantwoordelijkheid in Frankrijk. Hierdoor is er in deze landen geen sprake van een volledige zwart-wit beoordeling zoals in België. De vaststellingen uit dit deel zullen de rode draad vormen voor de rest van het onderzoek.

Deel 2: De ontoerekeningsvatbaarheid als grondslag van het jeugddelinquentierecht

66. ONDERZOEKSPLAN - Minderjarigen moeten van volwassenen worden onderscheiden en dit is ook op strafrechtelijk vlak merkbaar. Minderjarige delinquenten worden niet onderworpen aan het volwassenenstrafrecht.²³⁰ In dit deel zal dieper worden ingegaan op het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid als de grondslag van het jeugddelinquentierecht.

Dit vermoeden is niet altijd een deel geweest van ons jeugdrecht. Daarom zal ook eerst worden uiteengezet hoe minderjarigen werden berecht, vooraleer zij werden vermoed ontoerekeningsvatbaar te zijn en hoe dit geëvolueerd is naar het huidige systeem. Bij het beschrijven van de geschiedenis van de berechting van minderjarigen zullen de redenen aan bod komen waarom er in het jeugddelinquentierecht uiteindelijk is gekozen voor een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid als grondslag voor dit aparte systeem.

Na de historiek te hebben uiteengezet worden in dit deel de pedagogische overwegingen die dit systeem mee hebben geconstrueerd verduidelijkt. Zo zal uiteindelijk een duidelijk beeld kunnen worden gegeven van het huidig systeem. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid is echter niet onvoorwaardelijk van toepassing. Uitzonderingen op dit vermoeden, zoals de uithandengeving, zullen hier dan ook worden besproken. Er zal bekeken worden hoe deze uitzonderingen kunnen samengaan met het voor minderjarigen ingestelde vermoeden. Tegenover de gevallen waarbij het jeugddelinquentierecht uitzonderlijk niet van toepassing is op minderjarigen, staan de situaties waarbij het jeugddelinquentierecht wordt toegepast op meerderjarigen. Er zal onderzocht worden of met deze excepties wordt beoogd het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid te verlengen tot na de minderjarigheid. Ook zal kort de overeenstemming van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid met het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en de General Comment n°10 van het Comité voor de Rechten van het Kind worden nagegaan.

Onlosmakelijk verbonden met het huidige jeugddelinquentierecht is de tendens om jongeren te responsabiliseren. Een eerste wettelijke verankering vinden we in twee wetten van 2006, die in dit deel zullen worden besproken. Er zal tevens worden nagegaan hoe deze hervorming zich verhoudt tot het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid.

Tot slot wordt een blik geworpen op de jeugdrechtsystemen van Nederland en Frankrijk.

---

²³⁰ J. CHRISTIAENS, "Een alternatief voor het alternatief? Bedenkingen vanuit historisch perspectief op de alternatieve afhandeling van de minderjarige dader" in C. ELIAERTS (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, (11) 14; C. ELIAERTS, "Constructief sanctioneren en de hervorming van de wet op de jeugdbescherming" in C. ELIAERTS (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, (255) 255-256; R. VERSTRAETEN, S. DEDECKER en T. VAN HOOGENBEMT, "Jeugdbeschermingsrecht en strafrecht: een problematische relatie" in J.PUT en M. ROM, *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (111) 112.

Afdeling 1: Historisch overzicht

Hoofdstuk 1: De aanloop naar een apart systeem voor minderjarige delinquenten

a. Afwezigheid van een apart jeugddelinquentierecht

67. STRAFVERMINDERING - Hoewel er slechts één strafrecht was dat gold zowel voor meerderjarigen als voor minderjarigen²³¹, werden kinderen reeds in de 19de eeuw niet op dezelfde manier gestraft als volwassenen wanneer zij een strafbaar feit hadden gepleegd.²³² De leeftijd gold in de Strafwetboeken van 1810 en 1867 als strafverminderende verschoningsgrond. De verschoningsgrond vond toepassing voor delinquentie minderjarigen onder de leeftijd van 16 jaar die het "oordeel des ondersheids" hadden bereikt.²³³

Minderjarigen die niet beschikten over voldoende oordeel des ondersheids werden vrijgesproken.²³⁴ Deze minderjarigen konden dus eigenlijk genieten van de toepassing van een schulditsluitingsgrond.²³⁵ Wanneer de opvoeding van deze vrijgesproken minderjarigen echter gekenmerkt werd door ernstige gebreken was het wel mogelijk om hen in een "verbeteringshuis" op te sluiten.²³⁶ Voor de wet van 15 mei 1912 op de Kinderbescherming was dus steeds een in concreto beoordeling vereist om minderjarigen jonger dan 16 jaar schuldontvankelijk te verklaren.²³⁷ Minderjarigen die de leeftijd van 16 jaar hadden bereikt, werden volgens dit systeem wel schuldontvankelijk geacht.²³⁸

b. Tijd voor een nieuwe aanpak

68. REDENEN VOOR APART SYSTEEM - Verscheidene redenen zijn aangegeven om de aanpak van jeugddelinquentie te veranderen, onder andere de inefficiëntie van het strafrecht als reactie op jeugddelinquentie en de bescherming van de maatschappij tegen jongeren die gevaarlijk en onaangepast zijn.²³⁹ Ook werd het criterium van het "oordeel des ondersheids" gezien als moeilijk af te bakenen. Het criterium bleek niet gemakkelijk hanteerbaar te zijn. Het was een vaag begrip wat aanleiding gaf tot willekeur.²⁴⁰ Deze vaagheid en de onzekerheden die aan het begrip vasthingen, hebben geleid tot de utilitaristische benadering, waarbij opportuniteitsoverwegingen het onderscheidingsvermogen inkleurde.²⁴¹ Concreet hing het al dan niet hebben van onderscheidingsvermogen af van het antwoord op de vraag naar de geschiktheid van het optreden

---

²³¹ E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 11.

²³² J. CHRISTIAENS, "Een alternatief voor het alternatief? Bedenkingen vanuit historisch perspectief op de alternatieve afhandeling van de minderjarige dader" in C. ELIAERTS (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, (11) 12.

²³³ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn - Antwerpen, Maklu, 2014, 292.

²³⁴ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²³⁵ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 186.

²³⁶ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²³⁷ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²³⁸ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²³⁹ Y. CARTUYVELS, "Jeugdrecht in België: Wat is er veranderd?", *Orde van de dag* 2000, (7) 7-8.

²⁴⁰ Y. CARTUYVELS, "De grote etappes in het Belgische jeugdrecht: continuïteit, circulariteit of breuk?", *TJK* 2001, (132) 134.

²⁴¹ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 153.

tegen het gedrag van een minderjarige delinquent.²⁴² De vrijspraak die bovendien volgde indien de minderjarige niet het oordeel des onderscheids had bereikt, had als gevolg dat de maatschappij geen bescherming kreeg en de dader niet behandeld werd.²⁴³ Deze in concreto beoordeling is dan ook aan de kant geschoven. In de plaats hiervan werd een apart systeem ingesteld met een vermoeden van schuld onbekwaamheid als grondslag.

69. STRAFRECHTSTHEORIEËN: DE KLASSIEKE LEER – Het ontstaan van dit apart systeem voor minderjarigen kan ook worden bekeken vanuit de verschillende strafrechtstheorieën die de geschiedenis van ons strafrecht en ook het jeugddelinquentierecht mee hebben getekend. De weg die de wetgever gekozen heeft in de Strafwetboeken van 1810 en 1867 zijn het gevolg van de klassieke visie op het strafrecht. Volgens deze visie moet een straf worden opgelegd telkens als de schuld van de beklaagde vastgesteld is en dit door de vraag te stellen of hij het misdrijf wetens en willens heeft gepleegd.²⁴⁴ De klassieke leer vertrekt vanuit de veronderstelling dat iedere mens een vrije wil geniet, aan de hand waarvan deze een keuze kan maken tussen goed en kwaad.²⁴⁵ Indien een persoon echter niet over een vrije wil beschikt dan kan er, volgens deze leer, geen sprake zijn van bestraffing.²⁴⁶ Dit stemt overeen met de berechting van minderjarigen vóór de inwerking van een apart systeem.

70. STRAFRECHTSTHEORIEËN: HET POSITIVISME/ SOCIAAL VERWEER - Dit alles veranderde onder invloed van het positivisme.²⁴⁷ Via het positivisme, dat het determinisme als uitgangspunt heeft, wordt ervan uitgegaan dat de minderjarige delinquent niet meer persoonlijk verantwoordelijk is voor zijn gedragingen. Gebrekkig sociaal functioneren, iets waar de dader geen greep op heeft, is de oorzaak van delinquentie volgens deze visie.²⁴⁸ In deze visie neemt het schuld begrip niet meer zo'n belangrijke plaats in aangezien deze externe factoren aanleiding hebben gegeven tot het plegen van een misdrijf.²⁴⁹ In de positivistische benadering wordt de straf vervangen door een maatregel. De maatregel heeft als doel het beschermen van de samenleving en het resocialiseren van de delinquent.²⁵⁰ In de rechtsleer wordt dit daarom ook aangeduid als de theorie van het sociaal verweer.²⁵¹

---

²⁴² K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 182.

²⁴³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 292.

²⁴⁴ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijk van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²⁴⁵ S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 271; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 17.

²⁴⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 17.

²⁴⁷ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijk van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69; B. DE SMET, "Vijftig jaar jeugdbescherming: strafrechtelijke perspectieven" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, (267) 271.

²⁴⁸ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijk van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 20.

²⁴⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 20; S. VANKEERBERGHEN, "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, (261) 272-273.

²⁵⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 21.

²⁵¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 19.

71. NIEUW KINDBEELD - De nieuwe strafrechtstheorieën kunnen niet los worden gezien van een ander element dat heeft bijgedragen tot het hervormen van de berechting van minderjarigen, namelijk een veranderend kindbeeld. Al vanaf de 16de eeuw werden kinderen beschouwd als nog niet ten volle ontwikkeld, onverantwoordelijk, ... en dit door de stroming van de verlichting.²⁵² De gedachte heerste dat kinderen een aparte maatschappelijke categorie waren, met aparte karakteristieken. Daaropvolgend werden in verschillende rechtsdomeinen bijzondere wetten gecreëerd die enkel betrekking hadden op minderjarigen. Deze trend is dus ook waarneembaar in de strafrechtelijke bejegening van minderjarige delinquenten wanneer deze onderworpen werden aan een apart systeem.²⁵³

Hoofdstuk 2: Het ontstaan van een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid

72. VERMOEDEN VAN ONTOEREKENINGSVATBAARHEID - Voorgaande kritieken en bevindingen hebben het pad geëffend om de aanpak van minderjarige delinquenten grondig te veranderen. Om de jongeren die een misdrijf hadden begaan te kunnen beschermen, overeenkomstig de visie van het positivisme, moest er een mechanisme worden gezocht dat ervoor zorgde dat de minderjarigen werden onttrokken van het strafrecht. Vandaar dat er voor delinquente minderjarigen een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid is ingesteld.²⁵⁴

a. Intrede van de Kinderbeschermingswet

73. DE WET VAN 1912 - Het is de wet van 15 mei 1912 op de Kinderbescherming²⁵⁵ die voor het eerst kinderen die de leeftijd van 16 jaar nog niet hadden bereikt buiten de toepassing van het klassieke strafrecht stelde.²⁵⁶ De grondslag van deze wet was dat deze kinderen schuldonbekwaam waren.²⁵⁷ Door opvoedingsmaatregelen op te leggen aan delinquente jongeren beschermdde de samenleving zich tegen deze schuldonbekwame jongeren, die een gevaar betekenden voor de maatschappij. De opvoeding moest worden verbeterd en dit zou er ook voor zorgen dat delinquent gedrag zich niet meer zou voordoen. Een slechte opvoeding of achtergrond zorgde ervoor dat de minderjarige op het slechte pad terecht kwam en overging tot het plegen van misdrijven. De inzichten die de minderjarige zelf bezat, waren minder van belang.²⁵⁸

---

²⁵² K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 196-197; E. VERHELLEN, *Jeugdbeschermingsrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1998, 3-4.

²⁵³ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 196-197; E. VERHELLEN, *Jeugdbeschermingsrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1998, 6.

²⁵⁴ F. DIGNEFFE en T. MOREAU (eds.), *La responsabilité et la responsabilisation dans la justice pénale*, Brussel, De Boeck-Larcier, 2006, 204-205.

²⁵⁵ Wet 15 mei 1912 op de kindbescherming, BS 27-28-29 mei 1912 (Hierna Kinderbeschermingswet).

²⁵⁶ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 23; M. BERGHMANS, "Verantwoordelijkheid" in G. DECOCK en J. PUT (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (19) 22.

²⁵⁷ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 69.

²⁵⁸ B. DE SMET, "Vijftig jaar jeugdbescherming: strafrechtelijke perspectieven" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, (267) 272.

74. DE SCHULDVRAAG - Tijdens de voorbereidingen van de Kinderbeschermingswet werden de termen schuld en "oordeel des ondersheids" gelijkgesteld.²⁵⁹ De vraag naar het oordeel des ondersheids werd geneutraliseerd.²⁶⁰ Dit om zo via de Kinderbeschermingswet aan minderjarige delinquenten jeugdbeschermingsmaatregelen te kunnen opleggen in plaats van straffen. De schuldvraag werd minder belangrijk, terwijl de pedagogische vraag meer op de voorgrond kwam te staan. Dit heeft als gevolg dat het schuldbeginsel binnen het jeugddelinquentierecht werd afgezwakt.²⁶¹

Het instellen van een vermoeden van schuld onbekwaamheid heeft, zoals in het eerste deel reeds is vastgesteld, echter niet tot gevolg dat er kan gesproken worden van een schuldloos jeugdbeschermingsrecht.²⁶² Een verdere uitdieping hiervan zal hierna worden gegeven, bij de bespreking van de Jeugdbeschermingswet aangezien hier eenzelfde redenering geldt.²⁶³

b. Verdere scherpstelling met de Jeugdbeschermingswet

75. DE WET VAN 1965 - Ook met de inwerkingtreding van de Jeugdbeschermingswet bleef de gedachte leven dat minderjarige delinquenten slachtoffer zijn van hun omgeving. Zij zijn dus niet zelf verantwoordelijk voor het gedrag dat ze stellen. Kerngedachte is dat de minderjarige bescherming nodig heeft tegen slechte invloeden. Hoelang de minderjarige begeleiding nodig heeft, is afhankelijk van de persoonlijkheid en leefomstandigheden van de minderjarige delinquent.²⁶⁴ Door de Jeugdbeschermingswet werd de leeftijd van de strafrechtelijke meerderjarigheid van 16 naar 18 jaar gebracht.²⁶⁵ De toepasbaarheid van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid stond buiten kijf.²⁶⁶ De dan gecreëerde Jeugdbeschermingswet bekrachtigde nog meer dat minderjarigen en volwassenen duidelijk van elkaar moesten worden onderscheiden. Minderjarigen zijn immers nog in volle ontwikkeling en dat rechtvaardigt volgens deze visie de diverse behandeling van minderjarigen als een aparte sociale categorie.²⁶⁷ In vergelijking met de Kinderbeschermingswet, waar het uitwerken van een apart systeem vooral

---

²⁵⁹ D. BALLET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 161.

²⁶⁰ D. BALLET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 161; C. ELIAERTS, "Constructief sanctioneren en de hervorming van de wet op de jeugdbescherming" in C. ELIAERTS (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, (255) 256; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 315.

²⁶¹ D. BALLET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 161.

²⁶² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 239.

²⁶³ *Infra* 34, nr. 76.

²⁶⁴ B. DE SMET, "Vijftig jaar jeugdbescherming: strafrechtelijke perspectieven" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, (267) 272-273.

²⁶⁵ Y. CARTUYVELS, "Jeugdrecht in België: Wat is er veranderd?", *Orde van de dag* 2000, (7) 9; A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 10.

²⁶⁶ D. BALLET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 162.

²⁶⁷ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 244-245.

bedoeld was om de samenleving te beschermen, kwam met de Jeugdbeschermingswet de nadruk meer te liggen op de bescherming van de minderjarige.²⁶⁸

76. SCHULD IN DE JEUGDBESCHERMINGSWET - Zoals in het eerste deel beschreven, zal de jeugdrechter nog steeds een onderzoek moeten doen naar de aanwezigheid van alle constitutieve bestanddelen van een misdrijf opdat jeugdbeschermingsmaatregelen mogelijk zouden zijn. Dit vereist ook een onderzoek naar de schuld van de minderjarige. Voor de reguliere strafrechtbanken blijft een minderjarige echter, behoudens de uitzonderingen die verder zullen worden besproken²⁶⁹, schuldonbekwaam en kunnen geen straffen aan de minderjarige worden opgelegd.²⁷⁰

Afdeling 2: Huidig systeem: een juridische fictie als gevolg van een pedagogisch vraagstuk

77. BESCHERMINGSMODEL - De manier waarop de maatschappij reageert op jeugddelinquentie wordt mede bepaald door de manier waarop de maatschappij denkt over minderjarigen.²⁷¹ Laat kinderen kind zijn is de opvatting die al naar voren kwam in een boek van J.J. ROUSSEAU van 1762.²⁷² Minderjarigen dienden, zoals hoger vermeld, beschermd te worden tegen allerhande schadelijke factoren, zoals onder andere een gebrekkige opvoedingssituatie en een criminogeen leefmilieu. D. BALLEET heeft het over het "beschermingsparadigma" dat jarenlang het denken over jongeren heeft gedomineerd.²⁷³ Het vermoeden van schuldonbekwaamheid vormt de hoeksteen voor het ingestelde beschermingsmodel voor minderjarigen.²⁷⁴ Dit beschermingsmodel en het hiermee samenhangende pedagogisch vraagstuk kunnen dan worden gezien als achterliggende reden voor het ingevoerde vermoeden. Er wordt verondersteld dat het gedrag van de minderjarige delinquent hem niet moreel verwijtbaar is.²⁷⁵ Het Belgisch jeugdrecht wordt dan ook voorgesteld als voorbeeld van een jeugdrecht waar het welzijnsbeginsel centraal

---

²⁶⁸ J.PUT, "Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst" in J. PUT en M.ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (1) 2.

²⁶⁹ Zie *infra* 37-40, nrs. 84-89.

²⁷⁰ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 261+265; M. BERGHMANS, "Verantwoordelijkheid" in G. DECOCK, en J. PUT (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (19) 22; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; K. HANSON, "Over de uithandengeving (nog maar eens)", *TJK* 2005, (54) 54.

²⁷¹ D. BALLEET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 151.

²⁷² D. BALLEET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 151.

²⁷³ D. BALLEET, "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in C. ELIAERTS, J. GERLO en E. VERHELLEN (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, (149) 151.

²⁷⁴ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 162-163.

²⁷⁵ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 163.

staat, waarbij alle gerechtelijke interventies gegrond zijn op een beschermend en pedagogisch vraagstuk.²⁷⁶

Het feit dat kinderen apart moeten worden berecht van volwassenen om hun te beschermen komt ook tot uiting in het feit dat alles moet gebeuren in het belang van het kind. Pedagogische overwegingen staan in het jeugddelinquentierecht dan ook centraal.²⁷⁷ In een beschermingsmodel staat voorop wat een kind nodig heeft om een leven te leiden als een productieve volwassene, vrij van delinquentie, en niet de in het verleden gestelde gedragingen van de minderjarige.²⁷⁸ Het feit dat maatregelen opgelegd aan minderjarigen toekomstgericht zijn²⁷⁹ bevestigt dit standpunt.

78. JURIDISCHE FICTIE - Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dat is ingesteld voor onvolwassen delinquenten stemt niet altijd overeen met de realiteit. De realiteit wordt echter gemanipuleerd om hogervermelde doelstelling te bereiken, namelijk het onttrekken van minderjarigen aan het strafrecht om hen zo te beschermen via opvoedingsmaatregelen. De oorzaken van het plegen van een misdrijf door een minderjarige of de bevestiging dat minderjarigen geen enkel gevoel van verantwoordelijkheid hebben wanneer ze de wet overtreden, kan dus niet gevonden worden in het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Door het vermoeden worden alle minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben begaan in principe onder hetzelfde systeem berecht, apart van volwassenen.²⁸⁰ Het al dan niet hebben van onderscheidingsvermogen doet hier geen afbreuk aan.²⁸¹ De juridische fictie mag, zoals in het eerste deel reeds is aangegeven, geenszins worden begrepen in de zin van het ontnemen van rede en vrije wil van minderjarigen.²⁸²

79. GRONDSLAG - Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid is nergens expliciet bevestigd in de wetgeving, ook niet in de Jeugdbeschermingswet en dit in tegenstelling tot de schulditsluitingsgrond voor de andere categorie ontoerekeningsvatbare personen in ons recht, de geestesgestoorden. Dit vermoeden kan wel worden afgeleid uit het feit dat de wetgever in het kader van jeugddelinquentie spreekt van "*als misdrijf omschreven feiten*" en maatregelen, maar

---

²⁷⁶ J. MUNCIE, "The globalization of crime control - The case of youth and juvenile justice: neo-liberalism, policy convergence and international conventions" in B. GOLDSOON en J. MUNCIE (eds.), *Youth crime and juvenile justice. Volume 2: Juvenile corrections*, Londen, Sage, 2009, (251) 264; J. MUNCIE, "Youth justice and the governance of young people: global, international, national, and local contexts" in S.A. VENKATESH en R. KASSIMIR (eds.), *Youth, globalization and the law*, Stanford, Stanford University Press, 2007, (17) 33.

²⁷⁷ C. ELIAERTS, "Constructief sanctioneren en de hervorming van de wet op de jeugdbescherming" in C. ELIAERTS (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, (255) 256; J.PUT, "Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst" in J.PUT en M. ROM (eds.) *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (1) 2; J. CHRISTIAENS en K. GORIS, "Onderzoek naar de Belgische jeugdrechtbankpraktijk", *Tijdschrift voor criminologie*, 2012, (262) 262.

²⁷⁸ C.A., HARTJEN, *Youth, crime and justice. A global inquiry*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2008, 87.

²⁷⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 247.

²⁸⁰ F. DIGNEFFE en T. MOREAU (eds.), *La responsabilité et la responsabilisation dans la justice pénale*, Brussel, De Boeck-Larcier, 2006, 205; T. MOREAU, "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in T. MOREAU en J. BERBUTO (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, (151) 162-163.

²⁸¹ T. MOREAU, "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in T. MOREAU en J. BERBUTO (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, (151) 163.

²⁸² J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 315.

niet van misdrijven en straffen.²⁸³ Het vermoeden rechtvaardigt immers het opleggen van maatregelen.²⁸⁴ Dit wordt ook bevestigd in de rechtspraak. De jeugdrechtbank in Charleroi gaf in 2000 bijvoorbeeld aan dat het door de Wet van 15 mei 1912 ingevoerde en door de Wet van 8 april 1965 behouden vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid (in het vonnis aangeduid als het algemeen vermoeden van afwezigheid van onderscheidingsvermogen) ervoor zorgt dat jongeren ontsnappen aan de gevolgen van hun daden, maar maatregelen wel tot de mogelijkheid behoren en dit zonder het bestaan van onderscheidingsvermogen *in concreto* vast te stellen.²⁸⁵ In de voorafgaande titel van de Jeugdbeschermingswet zijn enkele verwijzingen gemaakt naar de specifieke situatie van minderjarigen. Zo staat er in 4°: "*De minderjarigen mogen geenszins worden gelijkgesteld met meerderjarigen wat de mate van verantwoordelijkheid en de gevolgen van hun daden betreft*".²⁸⁶ In 5°, c) kan er dan weer gelezen worden: "*Hun toestand van afhankelijkheid, hun ontwikkelings- en maturiteitsgraad scheppen echter bijzondere noden die luisterbereidheid, raad en bijstand vereisen*".²⁸⁷

80. LEEFTIJDGRENZEN - Alle minderjarigen die de leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt worden in beginsel vermoed ontoerekeningsvatbaar te zijn. Dit is in het Belgische recht de leeftijd van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Onder de leeftijd van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid kunnen minderjarigen in principe niet gestraft worden volgens het klassieke strafrecht.²⁸⁸ Deze leeftijdsgrenzen hebben belangrijke gevolgen. Aan de hand hiervan wordt immers bepaald of de dader terecht komt in het jeugdbeschermingsrecht of mogelijks straffen opgelegd krijgt via het klassieke strafrecht. Om de leeftijd van een dader te bepalen, wordt gekeken naar het tijdstip waarop de strafbare gedraging is gesteld en dit van uur tot uur. Wanneer er twijfel is, zal steeds voor de oplossing worden gekozen die in het voordeel is van de minderjarige. Dan wordt altijd het jeugdbeschermingsrecht toegepast aangezien dit recht minder streng is dan het klassieke strafrecht dat van toepassing is op volwassenen. Indien het exacte uur van de geboorte niet gekend is wegens het ontbreken van een uittreksel van de geboorteakte in het strafdossier, wordt de dader verondersteld minderjarig te zijn tijdens de hele dag van zijn 18de verjaardag.²⁸⁹ Deze leeftijdsgrenzen worden echter als willekeurig ervaren.²⁹⁰ Een minderjarige die een misdrijf pleegt wanneer hij 17 jaar en 364 dagen is, wordt onderworpen aan het jeugdbeschermingsrecht, terwijl een 18-jarige berecht wordt volgens het gemene strafrecht.²⁹¹

---

²⁸³ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 162.

²⁸⁴ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 163.

²⁸⁵ Charleroi 27 juni 2000, *JDJ* 2001, (47) 48.

²⁸⁶ 4° Voorafgaande titel Jeugdbeschermingswet.

²⁸⁷ 5°, C) Voorafgaande titel Jeugdbeschermingswet.

²⁸⁸ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 162.

²⁸⁹ R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMT, "Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (111) 111-112.

²⁹⁰ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 86-87.

²⁹¹ B. BROUWERS, "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, (3) 18.

81. STRAFRECHTELIJKE ONVERANTWOORDELIJKHEID - Y. CARTRUYVELS geeft aan dat het instellen van een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid op juridisch vlak de wijze is geweest waarop het beschermingsmodel zich afgezet heeft tegen de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de minderjarige.²⁹² Door het vermoeden zijn minderjarigen immers niet onderworpen aan het strafrecht, maar zijn ze strafrechtelijk onverantwoordelijk. Dit wordt ook bevestigd in rechtspraak.²⁹³ In de rechtsleer wordt er, met betrekking tot minderjarige delinquenten, ook vaak gesproken van een vermoeden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid.²⁹⁴

Afdeling 3: Geen onvoorwaardelijke fictie?

Hoofdstuk 1: (On)weerlegbaar vermoeden

82. SITUERING - Het jeugdbeschermingsrecht is niet in alle gevallen onverkort van toepassing op minderjarige daders. Zo zijn er uitzonderingen voor bepaalde leeftijdscategorieën.²⁹⁵ In wat volgt zal onderzocht worden of deze uitzonderingen zijn ingevoerd omdat in bepaalde gevallen het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid niet van toepassing wordt geacht.

83. ONWEERLEGBAAR VERMOEDEN - Voor kinderen die nog geen 16 jaar zijn is het vermoeden daarentegen onweerlegbaar.²⁹⁶ Het jeugdbeschermingsrecht is op deze groep onverkort van toepassing. Het is altijd de jeugdrechter die zich over de zaak zal buigen en die dan één van de maatregelen van opvoeding kan opleggen die opgelijst zijn in art. 37, §2 Jeugdbeschermingswet.

Hoofdstuk 2: Weerlegging van het vermoeden in drie gevallen?

a. Verkeersmisdrijven

84. ALGEMEEN PRINCIPE - De eerste uitzondering betreft de gevallen waarbij een minderjarige, die 16 jaar of ouder is, dader is van een verkeersmisdrijf. In deze gevallen wordt de zaak rechtstreeks aanhangig gemaakt bij de politierechtbank.²⁹⁷ Dit kan, volgens art. 36bis Jeugdbeschermingswet, meer specifiek wanneer een minderjarige, die 16 jaar of ouder is, een inbreuk heeft gepleegd op de wegcode, bij verkeersmisdrijven met onopzettelijke verwondingen of onopzettelijke doding tot gevolg wanneer er samenhang is met een inbreuk op de wegcode en bij

---

²⁹² Y. CARTUYVELS, "Tours, détours et retour de la responsabilité dans la justice de mineurs" in F. DIGNEFFE en T. MOREAU (eds.), *La responsabilité et la responsabilisation dans la justice pénale*, Brussel, De Boeck-Larcier, 2006, (311) 311-312.

²⁹³ Brussel 23 mei 2005, *JDJ* 2005, (62) 63.

²⁹⁴ E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers, 2014, 15; T. MOREAU, "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in T. MOREAU en J. BERBUTO (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, (151) 162; A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 31; B. BROUWERS, "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, (3) 9; N. COLETTE-BASECQZ en N. BLAISE, *Manuel de droit pénal général*, Limal, Anthemis, 2013, 364; N. COLETTE-BASECQZ en F. LAMBINET, "L'élément moral des infractions" in F. LAMBINET (ed.), *L'élément moral en droit*, Limal, Anthemis, 2014, (9) 44.

²⁹⁵ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijk van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 72.

²⁹⁶ E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 77; B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijk van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 72.

²⁹⁷ Art. 36bis Jeugdbeschermingswet; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 238; E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 87.

schendingen van de wet betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen.²⁹⁸

De politierechter is echter niet verplicht om in deze gevallen een geldboete of werkstraf aan de minderjarige op te leggen. Wanneer deze van oordeel is dat maatregelen van opvoeding geschikt zijn, kan de zaak terug worden verwezen naar het Openbaar Ministerie. Enkel in die gevallen zal een procedure voor de jeugdrechtbank mogelijk zijn.²⁹⁹

85. RATIO - Er kunnen een aantal redenen worden aangegeven waarom deze uitzondering is gecreëerd. De eerste reden is de inefficiëntie van de Jeugdbeschermingswet. Bij verkeersmisdrijven gaat het dikwijls om onopzettelijk gepleegde feiten, waarbij de persoonlijkheid van de dader niet zo'n belangrijke plaats inneemt.³⁰⁰ Als tweede reden werd aangegeven dat onderzoeken³⁰¹ op basis waarvan de zaak wordt aanhangig gemaakt bij de jeugdrechtbank zelden worden toegepast in het kader van verkeersmisdrijven. Ook zorgde het toepassen van het jeugdbeschermingsrecht ervoor dat bepaalde straffen niet konden worden opgelegd aan minderjarigen. Zo kon een rijverbod bijvoorbeeld niet worden opgelegd aan minderjarigen wat natuurlijk niet bevorderlijk was voor de openbare orde. Nog een andere reden is dat de zaak onnodig zou worden vertraagd indien de procedure³⁰² moet worden gevolgd om de minderjarige uit handen te kunnen geven.³⁰³ Ten slotte ligt nog een andere pragmatische reden aan de grondslag van deze uitzondering, namelijk het ontlasten van de jeugdrechtbanken.³⁰⁴ In de wetgeving werd daarom voorzien dat de gewone rechtbanken bevoegd zijn voor verkeersmisdrijven gepleegd door minderjarigen welke reeds bevoegd zijn een motorvoertuig te besturen op de openbare weg.³⁰⁵

Uit voorgaande redenen kan worden afgeleid dat het bevoegd maken van de gewone rechtbanken voor verkeersmisdrijven gepleegd door minderjarigen, die 16 jaar of ouder zijn, niets te maken heeft met het al dan niet toerekeningsvatbaar zijn van de minderjarigen. Deze uitzondering is veeleer ingevoerd omwille van de onbevredigende werking van het beschermingsmodel en de vraag naar efficiëntie.³⁰⁶

---

²⁹⁸ Art. 36bis Jeugdbeschermingswet; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 310.

²⁹⁹ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 72.

³⁰⁰ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 169-170; F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 631.

³⁰¹ Het gaat hier om verhoor van personen uit de leefomgeving van de minderjarige, een sociale enquête en een medisch-psychologisch onderzoek; T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 170.

³⁰² Zie voor de uithandengeving *infra* 39, nr. 88.

³⁰³ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 170; F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 631.

³⁰⁴ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 311.

³⁰⁵ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 170; F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 631.

³⁰⁶ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 170; F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 631-632.

b. Administratieve sancties

86. ALGEMEEN PRINCIPE - Een andere uitzondering op het feit dat aan jongeren enkel jeugdbeschermingsmaatregelen kunnen worden opgelegd, is de mogelijkheid van een gemeentelijk ambtenaar om administratieve geldboetes op te leggen aan jongeren die een inbreuk plegen op gemeentelijke reglementen. Deze jongeren kunnen hoger beroep aantekenen tegen deze geldboetes bij de jeugdrechtbank. De rechter die zetelt in deze jeugdrechtbank kan de opgelegde geldboetes reduceren of in de plaats ervan een opvoedingsmaatregel opleggen.³⁰⁷

87. RATIO - Ook voor deze uitzondering kunnen redenen worden gezocht die niet raken aan het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. De parlementaire voorbereiding geeft immers zelf aan dat ook hier redenen van efficiëntie aan de grondslag liggen. Deze uitzondering voor minderjarigen is immers ingevoerd "*rekening houdend met het feit dat zij zich vaak aan onwillevendheden schuldig maken en dat zij derhalve vaak met de nieuwe administratieve procedure dreigen te maken te krijgen*".³⁰⁸

c. De uithandengeving

88. ALGEMEEN PRINCIPE - Een strafrechtelijke vervolging voor minderjarigen is eveneens mogelijk als een minderjarige wordt uit handen gegeven. De uithandengeving is mogelijk ten aanzien van minderjarigen die op 16- of 17 jarige leeftijd een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.³⁰⁹ Dit kan door de jeugdrechter worden beslist wanneer jeugdbeschermingsmaatregelen niet meer geschikt zijn om te reageren op het criminele gedrag van de jeugdige.³¹⁰ Daarenboven wordt door de Jeugdbeschermingswet vereist dat de minderjarige in het verleden reeds onderworpen is geweest aan één of meerdere jeugddelinquentiemaatregelen of dat het als misdrijf omschreven feit beantwoordt aan één van de feiten opgesomd in art. 57bis, §1 Jeugdbeschermingswet.³¹¹ Hoewel bij het nemen van jeugdbeschermingsmaatregelen de ernst van de feiten³¹² ook mee in rekening moet worden gebracht, mag de ernst van de feiten geen argument zijn om tot een uithandengeving te besluiten.³¹³ Het kan daarentegen wel werken als een indicatie.³¹⁴ Het zijn weliswaar enkel de persoonlijkheid van de minderjarige, zijn omgeving en zijn maturiteitsgraad die de motivering kunnen onderbouwen.³¹⁵

89. RATIO - De uitzondering van de uithandengeving is opgenomen op het moment dat de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid is opgetrokken van 16 jaar naar 18 jaar.³¹⁶ De uithandengeving fungeert eigenlijk als een soort vangnet waardoor het volwassenenstrafrecht

---

³⁰⁷ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 72.

³⁰⁸ Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl. St. Kamer* 2002-03, nr. 2366/003, 6.

³⁰⁹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 288-289.

³¹⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 290.

³¹¹ Art. 57bis Jeugdbeschermingswet; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 290.

³¹² Art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet.

³¹³ B. DE SMET, "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, (69) 72.

³¹⁴ A. DE PUYDT en C. D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in *ORDE VAN VLAAMSE BALIES* (ed.), *Handboek voor de advocaat-stagiair 2015-2016. Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2015, (119) 128.

³¹⁵ Art. 57bis, §1 Jeugdbeschermingswet; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 290.

³¹⁶ T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 171; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 288.

terug toepassing vindt op de uit handen gegeven minderjarigen. Deze uitzondering is gericht op minderjarigen die onmiskenbaar anti-sociaal gedrag vertonen en waarbij heropvoeding niet meer tot de mogelijkheden behoort.³¹⁷ Deze techniek is merkwaardig en wijst erop dat het ingestelde beschermingssysteem tekortschiet. Het is een paradox, aangezien minderjarigen die uit handen worden gegeven, ineens volledig schuldbequaam zijn terwijl net voor hun een vermoeden is ingesteld om hun te kunnen onderwerpen aan een apart systeem gericht op bescherming en opvoeding.³¹⁸ Deze laatste doelstellingen worden echter niet meer mogelijk geacht bij minderjarigen die uit handen worden gegeven.³¹⁹ In deze gevallen is het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dus weerlegd.³²⁰ De straf die door de gewone rechtbanken mogelijks wordt opgelegd, is gericht op vergelding voor de schade die de minderjarige heeft aangericht.³²¹ De leeftijd kan dan gelden als een strafverminderende verschoningsgrond.³²² Een levenslange gevangenisstraf is voor een minderjarige namelijk niet mogelijk.³²³

Afdeling 4: Een verlengde fictie?

Hoofdstuk 1: Jeugdbeschermingsmaatregelen na de meerderjarigheid

90. SITUERING - De jeugdrechter is krachtens art. 36, 4° Jeugdbeschermingswet enkel bevoegd voor personen die een als misdrijf omschreven feit hebben begaan vóór ze 18 jaar zijn geworden.³²⁴ De jeugdbeschermingsmaatregelen die door de jeugdrechter worden opgelegd nemen in beginsel dan ook een einde op het moment dat de betrokkene de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt.³²⁵

In drie gevallen kunnen jeugdbeschermingsmaatregelen echter blijven voortduren of worden opgelegd wanneer de dader reeds 18 jaar is geworden. Het gaat om de in artikel 37, §3, lid 2 Jeugdbeschermingswet bepaalde situaties.

91. DRIE SITUATIES - Ten eerste gaat het om situaties waarbij de dader "*blijk geeft van aanhoudend wangedrag of zich gevaarlijk gedraagt*"³²⁶. Het Openbaar Ministerie kan in dergelijk

---

³¹⁷ B. DE SMET, "De uithandengeving", *OSS 2014*, (1) 3.

³¹⁸ R. VERSTRAETEN, S. DE DECKER en T. VAN HOOGENBEMT, "Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (111) 112 - 113.

³¹⁹ B. DE SMET, "De uithandengeving", *OSS 2014*, (1) 3.

³²⁰ B. BROUWERS, "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, (3) 9.

³²¹ A. DE PUYDT en C D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Handboek voor de advocaat-stagiair 2015-2016. Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2015, (119) 128.

³²² B. BROUWERS, "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, (3) 13-14; A. DE PUYDT en C D'HOOGHE, "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Handboek voor de advocaat-stagiair 2015-2016. Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2015, (119) 128.

³²³ Art. 12 Sw.

³²⁴ Art. 36, 4° Jeugdbeschermingswet.

³²⁵ Art. 37, §3 Jeugdbeschermingswet; De berisping is krachtens art. 37, §4 Jeugdbeschermingswet evenwel een uitzondering. Deze maatregel kan blijven voortduren tot na de meerderjarigheid; J. PUT, M. ROM en S. SMEETS, "Jeugdbeschermingsrecht in geval van jeugddelinquentie: de federale Jeugdwet belicht en doorgelicht" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2013-2014*, Brussel, Kluwer, 2013, (489) 519.

³²⁶ Art. 37, §3, lid 2, 1° Jeugdbeschermingswet.

geval vorderen dat de maatregelen worden verlengd en dit maximaal voor de periode totdat de persoon de leeftijd van 20 jaar heeft bereikt. Ook kan de betrokkene hier zelf om verzoeken.³²⁷

Een tweede geval betreft minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd na de leeftijd van 17 jaar. Dan kunnen maatregelen worden opgelegd tot de betrokkene de leeftijd van 20 jaar heeft bereikt.³²⁸ De wet van 13 juni 2006 bepaalt dat de leeftijd van 17 jaar zal verlaagd worden naar 16 jaar en dat maatregelen kunnen worden opgelegd tot het bereiken van de leeftijd van 23 jaar.³²⁹ Deze nieuwe leeftijdsgrenzen zijn echter nog niet in werking getreden aangezien het vereiste samenwerkingsakkoord tussen de Staat en de Gemeenschappen ontbreekt.³³⁰

Een laatste omstandigheid, die tevens nog niet in werking is getreden, betreffen minderjarigen die zich tussen de leeftijd van 12 en 17 jaar bevinden en die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd waarop, wanneer de betrokkene een meerderjarige zou zijn geweest, een opsluiting van meer dan tien jaar zou worden opgelegd. De minderjarige moet bovendien omwille van dit als misdrijf omschreven feit geplaagd zijn in een openbare gemeenschapsinstelling voor jeugdbescherming. Deze maatregel kan dan worden verlengd tot de leeftijd van 23 jaar. Hiervoor zal een vordering moeten worden ingesteld door het Openbaar Ministerie. Zulke vordering kan wanneer de dader "*blijk geeft van aanhoudend wangedrag of zich gevaarlijk gedraagt*"³³¹. Ook kan zo'n verlenging steeds bij de rechtbank aanhangig worden gemaakt wanneer de betrokkene hierom verzoekt.³³²

Hoofdstuk 2: Een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid voor meerderjarigen?

92. VERLENGDE FICTIE? - Een vraag die uit dit verlengd toezicht volgt is of het de bedoeling is dat het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dan verlengd wordt tot na het bereiken van de meerderjarigheid of dat er andere redenen schuilgaan achter het toepassen van jeugdbeschermingsmaatregelen na de meerderjarigheid.

93. RATIO - Deze bepalingen zijn enerzijds ingevoerd om te voorkomen dat minderjarigen die nog net geen 18 jaar zijn op het moment van het plegen van een als misdrijf omschreven feit veronderstellen dat zij ervan af komen met een loutere berisping^{333, 334}. In concrete situaties kan

---

³²⁷ Art. 37, §3, lid 2, 1° Jeugdbeschermingswet.

³²⁸ Art. 37, §3, lid 2, 2° Jeugdbeschermingswet jo. art. 7, 7°, d) Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 19 juli 2006 (hierna: Wet 13 juni 2006).

³²⁹ Art. 7, 7°, d) Wet 13 juni 2006.

³³⁰ Zie art. 65 Wet 13 juni 2006.

³³¹ Art. 7, 7°, f) Wet 13 juni 2006.

³³² Art. 7, 7°, f) Wet 13 juni 2006.

³³³ Een berisping is immers de minst drastische maatregel. Het houdt in dat de minderjarige enkel wordt vermaand door de jeugdrechter, ondanks het feit dat de jeugdrechter dan wel overtuigd is dat de minderjarige de strafbare gedraging heeft gesteld; G. DECOCK en R. DEFRANCO, "De minderjarige pleegt een misdrijf" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (145) 154.

³³⁴ B. DE SMET, "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, (197) 197.

deze jeugdbeschermingsmaatregel niet streng genoeg of onaangepast zijn.³³⁵ Anderzijds moeten via deze bepalingen systematische uithandengevingen en straffeloosheid worden vermeden voor jongeren die op het moment van het plegen van het als misdrijf omschreven feit de leeftijd van de meerderjarigheid naderen. Doordat jeugdbeschermingsmaatregelen in principe een einde nemen met het bereiken van de meerderjarigheid³³⁶, zou de jeugdrechter zonder deze bepalingen immers over een tekort aan middelen beschikken.³³⁷ Ook zou de uithandengeving worden gebruikt op een manier dat niet in overeenstemming is met het oorspronkelijke doel ervan (uithandengeven wanneer een jeugdbeschermingsmaatregel niet geschikt is).³³⁸

Hogervermelde doelstelling is ook het opzet van de aanpassingen aan deze bepalingen die beoogd zijn door de wet van 13 juni 2006, die onder andere tot doel heeft om het verlengd toezicht op te waarderen. Er wordt gestreefd om de uithandengevingen te beperken.³³⁹ In de gevallen waarbij de minderjarige een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd na de leeftijd van 16 jaar is de optrekking van de leeftijd naar 23 jaar door deze wet³⁴⁰, waarbij plaatsing in een gesloten of open instelling mogelijk is tot deze ouderdom, eveneens ingegeven door de wil om uithandengevingen zoveel mogelijk binnen de perken te houden.³⁴¹ Hetzelfde geldt voor de verlaging van de leeftijd in deze situaties van 17 naar 16 jaar.³⁴² De verlenging van de reeds bestaande maatregelen na de minderjarigheid moeten als resultaat hebben dat zij een gunstige weerslag hebben op het gedrag van de betrokkene.³⁴³

Uit het voorgaande kan mijn inziens dus niet worden afgeleid dat deze bepalingen zijn ingevoerd omdat het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid in bepaalde omstandigheden van toepassing moet zijn op meerderjarigen om redenen dat zij bijvoorbeeld nog niet over voldoende ontwikkelde intellectuele vermogens beschikken. Het gaat immers steeds om als misdrijf omschreven feiten die zijn gepleegd op het moment dat de betrokkene minderjarig was. Wanneer de dader misdrijven pleegde op het moment dat deze meerderjarig was, zullen de gewone strafrechtbanken bevoegd zijn.

---

³³⁵ S. HESPEL, "De jeugdrechter en meerderjarigen: lacunes en toekomstperspectieven" (noot onder GwH 3 mei 2012), *TJK* 2012, (330) 331.

³³⁶ Art. 37, §3 Jeugdbeschermingswet.

³³⁷ S. HESPEL, "De jeugdrechter en meerderjarigen: lacunes en toekomstperspectieven" (noot onder GwH 3 mei 2012), *TJK* 2012, (330) 330; J. PUT, M. ROM en S. SMEETS, "Jeugdbeschermingsrecht in geval van jeugddelinquentie: de federale Jeugdwet belicht en doorgelicht" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2013-2014*, Brussel, Kluwer, 2013, (489) 521.

³³⁸ S. HESPEL, "De jeugdrechter en meerderjarigen: lacunes en toekomstperspectieven" (noot onder GwH 3 mei 2012), *TJK* 2012, (330) 330.

³³⁹ B. DE SMET, "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, (197) 198.

³⁴⁰ Art. 7, 7°, d) Wet 13 juni 2006.

³⁴¹ B. DE SMET, "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, (197) 198.

³⁴² Art. 7, 7°, d) Wet 13 juni 2006; B. DE SMET, "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, (197) 198.

³⁴³ B. DE SMET, "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, (197) 197.

Afdeling 5: Een fictie in lijn met internationale normen en visies?

Hoofdstuk 1: Een universeel geldende gedachte

94. UNIVERSELE OPVATTING - De gedachte dat minderjarigen en volwassenen niet kunnen worden vergeleken is een universele opvatting. Minderjarigen worden geacht niet over de zelfbeheersing te beschikken waarover meerderjarigen wel worden beschouwd te disponeren.³⁴⁴

95. DOLI INCAPAX - In een beschermingsmodel komt voorgaande gedachte onder andere tot uitdrukking. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid is vergelijkbaar met het concept doli incapax, één van de fundamentele beginselen van het zuivere beschermingsmodel, dat inhoudt dat onder een bepaalde leeftijd een kind wordt geacht geen criminele bedoelingen te hebben.³⁴⁵ Het gevolg is dat ze daardoor niet in staat worden geacht om een misdrijf te begaan.³⁴⁶

Hoofdstuk 2: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid in internationaal wetgevend perspectief

96. SITUERING - De vraag die in dit hoofdstuk aan de orde is, is of het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid, waardoor minderjarigen worden onderworpen aan het jeugddelinquentierecht, in lijn is met internationale normen. Er zal hier enkel worden ingegaan op het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK)³⁴⁷, en meer specifiek art. 3 en art. 40 van dit Verdrag. Ook de General Comment n° 10 (2007) betreffende "Children's rights in juvenile justice"³⁴⁸ van het Comité voor de Rechten van het Kind (CRC), zal gezien het belang voor deze kwestie nader worden onderzocht. Andere internationale en Europese normen zullen buiten beschouwing worden gelaten.

97. IVRK - Uit art. 3 IVRK kan worden afgeleid dat steeds prioriteit moet worden gegeven aan de belangen van het kind in het kader van maatregelen die op deze betrekking heeft.³⁴⁹ Het CRC voegt hieraan toe dat kinderen verschillen van meerderjarigen, zowel in hun fysieke als in hun psychische ontwikkeling. Ook kunnen ze van volwassenen worden onderscheiden door hun emotionele en pedagogische behoeften. Deze opvattingen worden door het CRC gezien als de basis voor de beschouwing dat minderjarigen minder schuldig zijn wanneer ze de wet overtreden. Daarom wordt vereist dat er voor minderjarigen een apart jeugdrecht geldt.³⁵⁰ Art. 40, lid 3, a) IVRK stelt dat de verdragsluitende staten een minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid zouden moeten vastleggen. De kinderen beneden deze leeftijd moeten

---

³⁴⁴ C.A., HARTJEN, *Youth, crime and justice. A global inquiry*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2008, 136.

³⁴⁵ C.A., HARTJEN, *Youth, crime and justice. A global inquiry*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2008, 86.

³⁴⁶ C.A., HARTJEN, *Youth, crime and justice. A global inquiry*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2008, 86.

³⁴⁷ Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind van 20 november 1989 (hierna: IVRK).

³⁴⁸ General Comment n°10 Children's rights in juvenile justice van het Comité voor de Rechten van het Kind (25 april 2007), CRC/C/GC/10 (2007) (hierna: General Comment n°10).

³⁴⁹ Art. 3 IVRK.

³⁵⁰ General Comment n°10, p. 5, § 10; C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis). Naar een jeugdsanctierecht in lijn met internationale normen.", *T. Straf.* 2013, (214) 217.

worden geacht niet in staat te zijn om een misdrijf te plegen.³⁵¹ Voor een minderjarige die de minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid heeft bereikt op het moment van het plegen van het strafbare feit is het mogelijk deze te onderwerpen aan strafrechtelijke procedures, die weliswaar in overeenstemming moeten zijn met de beginselen en bepalingen van het CRC.³⁵² Anders gezegd krijgen deze kinderen een equivalente rechtspositie, vergelijkbaar met meerderjarigen, maar dit betekent niet dat een aangepaste behandeling achterwege moet blijven.³⁵³ Krachtens art. 40, lid 2, b), i IVRK, zal een onderzoek naar de schuld van de minderjarige moeten gebeuren, gezien het vermoeden van onschuld.³⁵⁴

98. BELGISCH JEUGDBESCHERMINGSRECHT - In het Belgische jeugdbeschermingsrecht zijn minderjarigen door het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid in beginsel strafrechtelijk onverantwoordelijk tot 18 jaar.³⁵⁵ Zoals hoger reeds vastgesteld³⁵⁶ betekent dit echter niet dat binnen het jeugdbeschermingsrecht geen onderzoek meer moet plaatsvinden naar de schuld van de minderjarigen. De schuldonbekwaamheid geldt enkel ten aanzien van de strafrechtbanken.³⁵⁷ Een onderzoek naar de schuld, maar toch een aangepast optreden zijn dan ook kenmerken van het Belgische jeugdbeschermingsrecht die in lijn liggen met de bepalingen van het IVRK en de General Comment van het CRC, betreffende minderjarigen die de minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid hebben bereikt.³⁵⁸ Het Belgisch jeugddelinquentierecht kent echter geen minimumleeftijd waaronder minderjarigen niet worden geacht als misdrijf omschreven feiten te kunnen plegen. Op het Openbaar Ministerie rust dan de bewijslast om aan te tonen dat de verstandelijke capaciteiten van de jonge minderjarige delinquent voldoende zijn ontwikkeld opdat hij over het bewustzijn beschikt dat zijn gedrag onaanvaardbaar is.³⁵⁹ Daarenboven vereist de Jeugdbeschermingswet voor bepaalde maatregelen dat de minderjarige de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen enkel een berisping krijgen, intensieve begeleiding of onderworpen worden aan een ondertoezichtstelling. Dit onderscheid in mogelijke maatregelen ligt in lijn met het feit dat de General Comment stelt dat een minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid onder 12 jaar niet acceptabel is.³⁶⁰

---

³⁵¹ Art. 40, lid 3, a) IVRK; General Comment n°10, p. 11, §31; C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis). Naar een jeugdsanctierecht in lijn met internationale normen.", *T.Straf.* 2013, (214) 217.

³⁵² General Comment n°10, p. 11, §31.

³⁵³ C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis). Naar een jeugdsanctierecht in lijn met internationale normen.", *T.Straf.* 2013, (214) 217.

³⁵⁴ Art. 40, lid 2, b), i IVRK; General Comment n°10 pg. 13-14, §42.

³⁵⁵ E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 116; A. NUYYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 30.

³⁵⁶ Zie *supra* 17-18, nr. 38 en *supra* 34, nr. 76.

³⁵⁷ K. HANSON, *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, 265; K. HANSON, "Vrijheidsbeneming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbeneming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 283.

³⁵⁸ C. ELIAERTS, "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis). Naar een jeugdsanctierecht in lijn met internationale normen.", *T.Straf.* 2013, (214) 217.

³⁵⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 239; B. DE SMET, "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (71) 87.

³⁶⁰ M. BERGHMANS, "Verantwoordelijkheid" in G. DECOCK en J. PUT (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (19) 28.

Afdeling 6: De ontoerekeningsvatbaarheid achterhaald door toenemende responsabilisering?

Hoofdstuk 1: De verantwoordelijkheid van minderjarigen in vraag gesteld?

99. EVOLUERENDE KINDEREN - Tot hiertoe is er steeds gesteld dat kinderen niet vergeleken kunnen worden met volwassenen en dit niet alleen op grond van fysieke verschillen, maar ook omwille van psychische verschillen, materiële verschillen en een gebrek aan ervaring. Deze feiten zijn echter evolutief. Naarmate een minderjarige ouder wordt verandert dit, maar hij of zij wordt nog altijd te jong geacht om te worden gelijk gesteld met een volwassene.³⁶¹

100. EVOLUEREND KINDBEELD - Toch zorgde een veranderend beeld van het kind, zowel op nationaal als op internationaal vlak, dat resulteert in een erkenning van zijn juridische bekwaamheid, ervoor dat de vraag naar zijn verantwoordelijkheid terug ter discussie kwam. Kinderen hebben een zekere wilsvrijheid die ook hun handelen onderbouwt. Deze veranderende visie heeft geleid tot de vraag naar de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen. Deze vraag is lange tijd ontweken geweest en dit in het merendeel van de wetgeving in Europa. De Belgische parlementaire voorbereiding van de Kinderbeschermingswet van 1912 is hier een goed voorbeeld van. Er werd toen namelijk gesteld dat het niet overwogen moest worden of de minderjarige schuldontbekwaam was en dus onderscheidingsvermogen miste. Deze vraag mocht zelfs niet het debat domineren betreffende het toepasselijke rechtssysteem op minderjarigen. De neutralisering van de vraag naar het onderscheidingsvermogen was dan ook een noodzakelijkheid die volgde op het sociaal verweer. Dit is vandaag de dag allemaal veranderd. Kinderen worden beschouwd als rechtssubjecten die een zekere verantwoordelijkheid moeten worden toegeschreven.³⁶² Deze trend was waarneembaar over heel Europa en de meeste westerse landen, waar er een verschuiving van verantwoordelijkheid plaatsvond, van de maatschappij naar de minderjarige delinquent.³⁶³

101. HERVORMING JEUGDBESCHERMINGSWET - De hervormers van de Jeugdbeschermingswet waren de mening toegedaan dat het beschermen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hadden begaan, niet betekende dat evenzeer laks moest worden opgetreden. Er moest daarentegen worden verzekerd dat recidive zich niet zou voordoen. De filosofie van de Jeugdbeschermingswet moest desgevallend niet volledig aan de kant worden geschoven. Ze erkenden dat het huidige systeem een passend antwoord bood op de meeste gevallen van jeugddelinquentie, maar ze gaven ook aan dat deze aanpak niet werkte voor bepaalde situaties. Zo zou in geval van ernstige delinquentie een exclusief beschermend optreden niet efficiënt zijn en daarom zou het huidige kader aangevuld moeten worden met methodes die aangepast zijn aan zulke situaties. In het algemeen stellen de hervormers dat in de aanpak van

---

³⁶¹ T. MOREAU, "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in T. MOREAU en J. BERBUTO (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, (151)153.

³⁶² I. DELENS-RAVIER en C. VANDRESSE, "La réforme de la réaction sociale à la délinquance juvénile: les grandes tendances, les enjeux et le point de vue des jeunes" in H.D. BOSLY (ed.), *La réaction sociale à la délinquance Juvénile: questions critiques et enjeux d'une réforme*, Brussel, La Charte, 2004, (7) 23-25.

³⁶³ F. BAILLEAU, Y. CARTRUYVELS en D. DE FRAENE, "The criminalisation of youth and current trends. The sentencing game" in F. BAILLEAU en Y. CARTRUYVELS (eds.), *Criminalisation of youth justice in Europe, Turkey and Canada.*, Brussel, VUBpress, 2010, (7) 9.

jeugd delinquentie de nadruk voornamelijk moet liggen op de verantwoordelijkheid van de minderjarige delinquent en het erkennen van rechten van slachtoffers.³⁶⁴

Hoofdstuk 2: Een eerste stap naar responsabilisering door de wetten van 2006

102. WETTEN VAN 2006 - De Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965 is in 2006 uiteindelijk door twee wetten ingrijpend gewijzigd. Het betreft de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006.³⁶⁵ Deze wetten trachten jongeren meer te responsabiliseren en heeft de Jeugdbeschermingswet desbetreffend uitgebreid met aspecten van het sanctiemodel en het herstelmodel. Deze modellen leggen respectievelijk het accent op de ernst van het misdrijf en het belang van het slachtoffer.³⁶⁶ In de huidige Jeugdbeschermingswet is nu te lezen dat "*de minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, moeten bewust worden gemaakt van de gevolgen van hun daden*".³⁶⁷ De Jeugdbeschermingswet geeft na de wetten van 2006 aan dat de jeugdrechter bij het opleggen van maatregelen nu niet alleen moet rekening houden met de persoonlijkheid van de betrokkene, maar ook met bijvoorbeeld "*de ernst van de feiten, de omstandigheden waarin zij zijn gepleegd, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer*".^{368, 369} De taak van de jeugdrechter wordt er dus niet gemakkelijker op, nu hij met andere woorden een evenwicht moet vinden tussen het beschermen van de minderjarige en het sanctioneren van de minderjarige.³⁷⁰ Het is dan ook de jeugdrechter die met zijn beslissing het doel van de maatregel bepaalt.³⁷¹ Het kan immers zijn dat verschillende factoren verschillende maatregelen vragen waardoor de jeugdrechter zal moeten kiezen welke hij in de specifieke zaak toepast. Dit kan aanleiding geven tot een ander probleem aangezien een andere jeugdrechter in dezelfde zaak misschien een andere beslissing had genomen.³⁷²

103. NIEUWE MAATREGELLEN - Ook zijn de mogelijke maatregelen die de jeugdrechter nu kan opleggen, ingevolge de wetten van 2006, verruimd.³⁷³ Het herstelmodel in de wetten van 2006 veruitwendigt zich door het opnemen van bepalingen die de herstelbemiddeling en het

---

³⁶⁴ T. MOREAU, "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in T. MOREAU en J. BERBUTO (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, (151) 160.

³⁶⁵ Wet 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het Wetboek van strafvordering, het Strafwetboek, het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe gemeentewet en de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, BS 2 juni 2006 en Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, BS 19 juli 2006.

³⁶⁶ B. DE SMET, "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: Jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, (342) 343; M. BERGHMANS, "Verantwoordelijkheid" in G. DECOCK en J. PUT (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (19) 28-29.

³⁶⁷ 4° voorafgaande titel Jeugdbeschermingswet

³⁶⁸ Art. 37, §1, 3° Jeugdbeschermingswet.

³⁶⁹ Art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet; G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 7.

³⁷⁰ J. DANCKAERTS, "Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter", *De orde van de dag* 2006, (35) 37.

³⁷¹ G. DECOCK, "De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: elck wat wils?", *TJK* 2006, (271) 272.

³⁷² G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 19; L. CAPPON, *Minderjarigen met een psychiatrische problematiek op de jeugdrechterbank: Genomen maatregelen*, doctoraal proefschrift Criminologische wetenschappen faculteit rechtsgeleerdheid Universiteit Gent, 2014-15, 2.

³⁷³ B. DE SMET, "Herrijking van het jeugdstrafrecht. Harde aanpak van criminele jongeren?", *De orde van de dag* 2006, (41) 41.

herstelgerichte groepsoverleg betreffen.³⁷⁴ De jeugdrechter moet daarenboven bij het opleggen van maatregelen rekening houden met de subsidiariteit opgenomen in de wet. De wet geeft expliciet voorkeur aan een herstelrechtelijk aanbod.³⁷⁵ Het responsabiliseren van de minderjarige wordt ook beoogd door het invoeren van het verbintenissenproject. Het komt erop neer dat de minderjarige delinquent aan de jeugdrechter de maatregelen voorstelt die hij zal naleven. De minderjarige zal met andere woorden zelf een oplossing naar voor schuiven. Op die manier kan hij verantwoordelijkheid nemen voor zijn daden.³⁷⁶ Een tegenindicatie dat deze wetten van 2006 zouden zorgen voor meer repressiviteit binnen het jeugdbeschermingsrecht, is dat plaatsing slechts een laatste denkpiste is en een open instelling geniet daarbij de voorkeur. Plaatsing kan door minderjarigen immers worden ervaren als een straf aangezien zij niet meer vrij zijn om te doen en laten wat ze willen.³⁷⁷

104. BETERE RECHTSPOSITIE - Een toenemende responsabilisering moet noodzakelijkerwijs ook gepaard gaan met een betere bescherming van de rechten van de minderjarige. In de wetten van 2006 komt dit tot uiting door de gewijzigde positie van de advocaat van de minderjarige delinquent. Deze krijgt nu namelijk een centralere rol toebedeeld. Een andere vernieuwing is dat er eerder duidelijkheid wordt geschapen omtrent de duur van de maatregelen. Een versterkte motiveringsplicht, beslissingscriteria en regelmatige herzieningen zijn nieuwe verplichtingen die de jeugdrechter in acht dient te nemen.³⁷⁸

105. JEUGDWET - Sinds de hervormingen door de wetten van 2006 wordt er in de rechtsleer vaak ook gesproken van "*Jeugdwet*" in plaats van "*Jeugdbeschermingswet*".³⁷⁹ In het navolgende zal echter enkel gesproken worden van Jeugdbeschermingswet om verwarring te vermijden en de continuïteit met de reeds besproken delen te bewaren.

106. PRAKTIJK - In hun onderzoek naar de Belgische jeugdrechtbankpraktijk, verwijzen J. CHRISTIAENS en K. GORIS naar het doctoraatsonderzoek van C. FRANÇOISE. Hieruit wordt alvast besloten dat tijdens zittingen in de jeugdrechtbank wordt gestreefd naar responsabilisering van de minderjarige delinquent. Hij wordt gewezen op de gevolgen van zijn daden. Het responsabiliseren

---

³⁷⁴ Art. 37, §2 Jeugdbeschermingswet; G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 7.

³⁷⁵ Art. 37, §2 Jeugdbeschermingswet; G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 7; J. DANCKAERTS, "Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter", *De orde van de dag* 2006, (35) 37; Y. CARTRUYVELS, J. CHRISTIAENS, D. DE FRAENE en E. DUMORTIER, "La justice des mineurs en Belgique au prisme des sanctions", *Déviante et Société* 2009, (271) 274.

³⁷⁶ E. DEMEY, *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 107; G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 9-10.

³⁷⁷ X, "Jeugdrecht grondig gewijzigd: samenvatting van de nieuwe wetgeving", *De orde van de dag* 2006, (15) 16.

³⁷⁸ L. ONKELINKX, "Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en beginselen van de nieuwe Jeugdwet" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (9) 11.

³⁷⁹ G. DECOCK en R. DEFRANCO, "De minderjarige pleegt een misdrijf" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (145) 145; J. PUT, M. ROM en S. SMEETS, "Jeugdbeschermingsrecht in geval van jeugddelinquentie: de federale Jeugdwet belicht en doorgelicht" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2013-2014*, Brussel, Kluwer, 2013, (489) 491.

van de minderjarige dat wordt opgelegd door de wet, blijkt dus ook in de praktijk te worden bevestigd door de jeugdrechters.³⁸⁰

Hoofdstuk 3: Het vermoeden van schuldombekwaamheid achterhaald door toenemende responsabilisering?

107. BESCHERMEN - Het responsabiliseren van de minderjarige delinquent zou de gedachte kunnen wekken dat het principe van de strafrechtelijke onverantwoordelijkheid van de minderjarige op de helling wordt geplaatst. Niets is echter minder waar. Onder het eerste deel werd reeds besproken dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en het algemene begrip verantwoordelijkheid niet dezelfde inhoud hebben.³⁸¹ Daarenboven hebben de wetten van 2006 niet als gevolg dat het beschermingsmodel verlaten wordt.³⁸² Integendeel, de minderjarige blijft onverantwoordelijk.³⁸³ Reeds uit de titel van de wet van 13 juni 2006 ("*het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd*") blijkt dat beschermen nog steeds een belangrijke pijler is van het jeugdbeschermingsrecht. Minderjarigen worden door de wetgever immers nog altijd niet in staat geacht om misdrijven te plegen. Ook worden minderjarige delinquenten niet gestraft maar ten laste genomen door de jeugdrechter die dan zorgt voor de gepaste begeleiding en hen voor gevaar beschermt.³⁸⁴ Een volledige ommezwaai in de basisprincipes is er dus niet gebeurd.³⁸⁵

108. CONTINUÏTEIT? - Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid doet dus nog steeds dienst als middel om deze minderjarigen te onttrekken aan de toepassing van het strafrecht en om beschermingsmaatregelen mogelijk te maken. Daarenboven, was het jeugdbeschermingsrecht ook voor de hervorming van 2006 geen schuldloos beschermingsrecht.

Van een jeugdsanctierecht is er na de hervorming van 2006 aldus nog geen sprake. Het resultaat is daarentegen een combinatie van het beschermingsmodel, herstelrecht en wat sanctie- en strafrecht.³⁸⁶ Dit blijkt al uit de voorafgaande titel van de huidige Jeugdbeschermingswet, waar zowel wordt verwezen naar "*opvoeding, resocialisatie, bescherming van de maatschappij*" als naar "*verantwoordelijkheidszin*".³⁸⁷

---

³⁸⁰ J. CHRISTIAENS en K. GORIS, "Onderzoek naar de Belgische jeugdrechtbankpraktijk", *Tijdschrift voor criminologie* 2012, (262) 268-269.

³⁸¹ Zie *supra* 20-21, nr. 47.

³⁸² Y. CARTRUYVELS, J. CHRISTIAENS, D. DE FRAENE en E. DUMORTIER, "Juvenile justice in Belgium seen through the sanctions looking-glass" in F. BAILLEAU en Y. CARTRUYVELS (eds.), *Criminalisation of youth justice in Europe, Turkey and Canada.*, Brussel, VUBpress, 2010, (29) 47; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 46.

³⁸³ G. DECOCK, "Twintig jaar nadenken over het sanctioneren van jongeren" in G. DECOCK en J. PUT (eds.) *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, (1) 1.

³⁸⁴ B. DE SMET, "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, (342) 344.

³⁸⁵ G. DECOCK en J. DE WINTER, "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, (1) 1; Y. CARTRUYVELS, Y. CHRISTIAENS, D. DE FRAENE en E. DUMORTIER, "Juvenile justice in Belgium seen through the sanctions looking-glass" in F. BAILLEAU en Y. CARTRUYVELS (eds.), *Criminalisation of youth. Juvenile justice in Europe, Turkey and Canada.*, Brussel, VUBpress, 2010, (29) 47; E. DUMORTIER en J. CHRISTIAENS, "Dossier: het jeugdbeschermingsrecht hervormd. De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK* 2006, (273) 280.

³⁸⁶ G. DECOCK, "Beschermen, straffen, herstellen. Twintig jaar nadenken over het sanctioneren van jongeren." in G. DECOCK en J. PUT (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen*, Gent, Larcier, 2012, (1) 1.

³⁸⁷ 4° Voorafgaande titel Jeugdbeschermingswet

Hoofdstuk 4: Nog meer responsabiliseren in de toekomst?

109. JEUGDSANCTIERECHT - Het beschermingsmodel dat het jeugdbeschermingsrecht in grote mate heeft gekenmerkt komt steeds meer onder druk te staan. Zo gaan er stemmen op voor een jeugdsanctierecht waarin de jeugdrechter de jongere terecht wijst wegens de ernst van het gepleegde strafbare feit en het leed dat de minderjarige delinquent hiermee veroorzaakt. Een jeugdsanctierecht betekent echter niet dat aspecten als heropvoeding helemaal verdwijnen. Het feit dat de minderjarige nog ontwikkelingsfasen moet doorlopen en dat hij nood heeft aan aparte begeleiding zullen nog steeds van belang zijn.³⁸⁸

110. WERKGROEP JEUGDSANCTIERECHT - De Werkgroep Jeugdsanctierecht, die een dialoog tussen onder andere advocatuur, magistratuur en academici wilt regelen betreffende een jeugdsanctierecht, vertrekt vanuit vijf principes. Één daarvan betreft de verantwoordelijkheden van de jongeren.³⁸⁹ Volgens dit principe moeten jongeren actief hun verantwoordelijkheid opnemen, waarmee wordt bedoeld op initiatief van de jongere zelf. Zij staan hier echter niet alleen voor, maar krijgen hierbij hulp van opvoedingsverantwoordelijken en maatschappelijke instanties. Dit duidt op een gedragen verantwoordelijkheid. De Werkgroep is de mening toegedaan dat kinderen vanaf 12 jaar beseffen dat ze een misdrijf hebben gepleegd. Het jeugdsanctierecht zou aldus niet van toepassing zijn op minderjarigen die de leeftijd van 12 jaar nog niet hebben bereikt.³⁹⁰ De jeugdhulpverlening zal worden toegepast wanneer mogelijke problemen optreden bij deze kinderen.³⁹¹ Echter wanneer een minderjarige de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt, zal in het kader van het jeugdsanctierecht de individuele bekwaamheid van de betrokkene worden nagegaan. Indien wordt besloten dat de minderjarige schuldombekwaam is, dan is een maatregel omwille van het gepleegde feit uit den boze.³⁹² Niettemin zouden minderjarige delinquenten met de invoering van een jeugdsanctierecht nog steeds strafrechtelijk schuldombekwaam of ontoerekeningsvatbaar zijn, zoals dit nu reeds het geval is, waardoor er geen straffen kunnen worden opgelegd door de reguliere strafrechtbanken. Binnen het jeugdsanctierecht moet, volgens de Werkgroep Jeugdsanctierecht, de uithandengeving niet meer behouden worden.³⁹³

---

³⁸⁸ B. DE SMET, "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, (342) 343.

³⁸⁹ X, *Constructief jeugdsanctierecht: concrete aanbevelingen geïnspireerd op de principes van de Werkgroep Jeugdsanctierecht*, www.law.kuleuven.be/isr/onderzoek/mapjeugdrecht/constructiefjeugdsanctierecht.html.

³⁹⁰ S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 102.

³⁹¹ S. HESPEL, "Naar een constructief jeugdsanctierecht", *Juristenkrant* 2014, (11) 11.

³⁹² S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 102.

³⁹³ S. HESPEL, "Naar een constructief jeugdsanctierecht", *Juristenkrant* 2014, (11) 11.

Afdeling 7: Rechtsvergelijkend onderzoek

Hoofdstuk 1: Nederland

a. Historisch overzicht

111. HISTORIEK - Ook in Nederland worden minderjarigen en volwassenen niet gelijk gesteld op strafrechtelijk vlak.³⁹⁴ Op grond van pedagogische overwegingen is, net als in België, een apart systeem ontstaan voor jeugdige delinquenten.³⁹⁵ Het historisch denken over hoe jeugddelinquentie aan te pakken is vergelijkbaar met die van België. Samen met de opkomst van de moderne richting van het strafrecht aan het einde van de 19de eeuw was er grote vraag naar manieren om sociale factoren die aanleiding gaven tot de ondergang van minderjarigen te bestrijden. Opvoeding en onderwijs moesten hieraan tegemoet komen. Minderjarigen die delinquent gedrag vertoonden waren volgens deze visie tevens beïnvloedbaar en opvoedbaar.³⁹⁶

b. Huidig systeem: een beschermend jeugdstrafrecht

112. BESCHERMINGSGEDACHTE - De huidige wetgeving vertrekt in Nederland, net als in België, vanuit een beschermingsgedachte om kinderen te onderwerpen aan een apart systeem als reactie op jeugddelinquentie. Zij worden nog steeds verondersteld bescherming nodig te hebben voor externe factoren, die hun negatief kunnen beïnvloeden.³⁹⁷

In Nederland wordt er echter niet gesproken van een jeugdbeschermingsrecht, maar van een jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht wordt gekenmerkt door straffen en maatregelen met een voornamelijk opvoedkundig karakter.³⁹⁸ Het belang van het kind moet steeds voorop worden geplaatst.³⁹⁹ Het feit dat er gekozen is voor een jeugdstrafrecht in Nederland, zorgt ervoor dat er op belangrijke punten verschillen zijn met het Belgische jeugdbeschermingsrecht. Hier zal in het volgende dieper op worden ingegaan.

113. WETTELIJKE BEPALINGEN - Dit apart systeem voor minderjarigen is niet opgenomen in een aparte wet, in tegenstelling tot het Belgische jeugdrecht. De bijzondere bepalingen met betrekking tot minderjarige delinquenten zijn daarentegen te vinden in een afzonderlijke titel in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht.⁴⁰⁰ In eerste instantie is echter het Nederlandse

---

³⁹⁴ E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en Jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 8.

³⁹⁵ T.H.J.G. VAN SLOUN, *De schuldvraag in het kinderstrafrecht: een onderzoek naar schuld als rechtsdogmatische voorwaarde voor strafbaarheid vanuit een contradictoir perspectief*, Arnem, Gouda Quint, 1988, 19.

³⁹⁶ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 4-5.

³⁹⁷ E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 8.

³⁹⁸ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 182; G. DE JONGHE en A.P. VAN DER LINDEN, *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 77.

³⁹⁹ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 912.

⁴⁰⁰ Zie Titel VIII A. Bijzondere bepalingen voor jeugdigen en jongvolwassenen van Boek 1 van het Wetboek van Strafrecht (NL).

volwassenenstrafrecht van toepassing op minderjarige delinquenten en dit als een *lex generalis*. Pas wanneer de bijzondere bepalingen hiervan afwijken gaan deze voor als een *lex specialis*.⁴⁰¹

114. LEEFTIJDGRENZEN - In Nederland is de leeftijd van de strafrechtelijke meerderjarigheid vastgesteld op 18 jaar⁴⁰², wat dus overeenkomt met de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid in België. In beiden landen kunnen rechtsonderhorigen dus in beginsel pas onderworpen worden aan de straffen van het klassieke strafrecht vanaf de leeftijd van 18 jaar. In tegenstelling tot België beschikt Nederland wel over een minimumleeftijdsgrens vanaf wanneer minderjarigen verantwoordelijk worden geacht voor hun handelen binnen het voor hun opgezette jeugdrecht. Deze minimumleeftijd is vastgesteld op 12 jaar.⁴⁰³ Voor minderjarigen onder de leeftijd van 12 jaar is een strafrechtelijk optreden onmogelijk, maar kunnen jeugdbeschermingsmaatregelen wel nog overwogen worden.⁴⁰⁴ Deze leeftijdsgrens is in Nederland niet onbesproken en wordt dan ook aangeduid als willekeurig.⁴⁰⁵ Degenen die zich bevinden tussen de minimumleeftijd en de gewone leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid, met andere woorden de minderjarige delinquenten die de leeftijd van 12 jaar hebben bereikt, maar nog niet 18 jaar zijn geworden, worden in Nederland strafrechtelijk minderjarig genoemd.⁴⁰⁶ Voor deze minderjarigen zijn zowel een strafrechtelijk als een civielrechtelijk optreden mogelijk.⁴⁰⁷ Bij deze minderjarigen wordt in beginsel het jeugdstrafrecht toegepast.⁴⁰⁸ Het vaststellen van de leeftijd vindt in Nederland tevens plaats op het tijdstip waarop de strafbare gedraging is begaan.⁴⁰⁹

115. VERMINDERDE STRAFRECHTELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID - Uit de hierboven vastgestelde leeftijdsgrenzen vloeit voort dat er in Nederland niet is gekozen om minderjarigen resoluut als strafrechtelijk onverantwoordelijk te beschouwen zoals dat in België het geval is. Het strafrecht van toepassing op minderjarigen in Nederland is een schuldstrafrecht, maar anders dan in het volwassenstrafrecht genieten de minderjarigen waarop het van toepassing is een verminderde strafrechtelijke verantwoordelijkheid.⁴¹⁰ Door een gewone en een minimumleeftijdsgrens van strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt er in Nederland namelijk

---

⁴⁰¹ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 912; G. DE JONGE, "the juvenile justice system in the Netherlands" in G. GIOSTRA en V. PATANÈ (eds.), *European juvenile justice systems*, Milaan, Giuffrè, 2007, (425) 425.

⁴⁰² J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 1.

⁴⁰³ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 1.

⁴⁰⁴ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 2.

⁴⁰⁵ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 911; G. DE JONGE, "the juvenile justice system in the Netherlands" in G. GIOSTRA en V. PATANÈ (eds.), *European juvenile justice systems*, Milaan, Giuffrè, 2007, (425) 440.

⁴⁰⁶ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 1; A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 30-31.

⁴⁰⁷ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 2.

⁴⁰⁸ E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 10; J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 1.

⁴⁰⁹ E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 11.

⁴¹⁰ I. WEIJERS, "Grondslagen van jeugdstrafrecht" in I. WEIJERS en F. IMKAMP (eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2008, (31) 43.

een gradueel systeem gecreëerd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Naarmate een minderjarige ouder wordt, neemt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid toe.⁴¹¹

116. GEEN JURIDISCHE FICTIE - Uit het toenemen van de verantwoordelijkheid met de leeftijd van de minderjarige kan worden afgeleid dat het Nederlandse jeugdstrafrecht niet gesteund is op een onweerlegbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Enkel voor minderjarigen die de leeftijd van 12 jaar nog niet hebben bereikt geldt een wettelijk niet-weerlegbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid.⁴¹² Deze zeer jonge overtreders van de wet worden met andere woorden niet zelf verantwoordelijk geacht voor hun daden.⁴¹³ Volgens art. 486 Sv. kunnen deze minderjarigen niet worden vervolgd.⁴¹⁴

117. RESPONSABILISERING - De tendens van responsabilisering die in België waarneembaar is heeft in Nederland al veel eerder uitwerking gekregen, namelijk door een herziening van het jeugdstrafrecht in 1995. Het beter bewust maken van minderjarigen van hun daden en hun verantwoordelijkheden is een gevolg van het feit dat minderjarigen rijper werden geacht dan voorheen.⁴¹⁵ Toch verandert dit niets aan het feit dat, net zoals het jeugdbeschermingsrecht in België, pedagogische principes sterk aanwezig blijven binnen het Nederlandse sanctiemodel.⁴¹⁶ Door deze herziening strookt het jeugdstrafrecht wel meer met het volwassenenstrafrecht.⁴¹⁷ Er zijn sedertdien immers minder uitzonderingen voor minderjarigen op het volwassenenstrafrecht.⁴¹⁸

c. Geen onvoorwaardelijke toepassing van het jeugdstrafrecht

118. UITZONDERING - Ook in Nederland kan het klassieke strafrecht nog toepassing vinden wanneer een minderjarige strafbaar gedrag stelt. Dit kan via een vergelijkbaar systeem als de uithandengeving in België. Deze uitzondering is mogelijk voor de 16 en 17- jarigen op basis van de ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is

---

⁴¹¹ I. WEIJERS, "Grondslagen van jeugdstrafrecht" in I. WEIJERS en F. IMKAMP (eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2008, (31) 43; J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 2.

⁴¹² Zie *supra* 24, nr. 58.

⁴¹³ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 911.

⁴¹⁴ Art. 486 Sv. (NL).

⁴¹⁵ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 913.

⁴¹⁶ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 913.

⁴¹⁷ G. DE JONGHE en A.P. VAN DER LINDEN, *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstraiprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 77; A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 912-913.

⁴¹⁸ G. DE JONGHE en A.P. VAN DER LINDEN, *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstraiprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 77.

gepleegd.⁴¹⁹ Deze drie criteria moeten niet cumulatief aanwezig zijn.⁴²⁰ Wanneer één van de criteria aanwezig is kan het volwassenenstrafrecht reeds worden toegepast.⁴²¹

119. RATIO - Deze uitzondering is in het leven geroepen voor situaties waarbij 16 en 17-jarigen overgaan tot het plegen van ernstige misdrijven en waarbij de persoonlijkheid van deze minderjarigen aanduidt dat het niet of nauwelijks gaat om gedrag dat gerelateerd is aan de leeftijd. Voor deze gevallen moet het volwassenenstrafrecht nog kunnen worden toegepast.⁴²² Dit maakt een adequate bestraffing en indien vereist behandeling mogelijk.⁴²³ Net zoals in België waar jeugdbeschermingsmaatregelen niet meer geschikt worden geacht bij uit handen gegeven jongeren is de uitzondering op de toepassing van het jeugdstrafrecht ook ingevoerd om de reden dat het jeugdstrafrecht niet voldoende mogelijkheden biedt voor de betrokken jongeren.⁴²⁴

d. Een verlengde toepassing van het jeugdstrafrecht

120. ALGEMEEN PRINCIPE - In Nederland is er ook de mogelijkheid om het jeugdstrafrecht toe te passen op personen die de leeftijd van 18 jaar reeds hebben bereikt. Er wordt gesproken van het "adolescentenstrafrecht". Dit strafrecht kan worden toegepast op daders van 18 tot 23 jaar wanneer de rechter van oordeel is dat de persoonlijkheid van de betrokkene of de omstandigheden dit vereisen. Deze jongeren worden dan gesanctioneerd op basis van het jeugdstrafrecht.⁴²⁵ De rechtsgrond hiervoor is te vinden in art. 77c Sr.

121. RATIO - De reden voor de introductie van een adolescentenstrafrecht in Nederland ligt in wetenschappelijk kennis over de ontwikkeling van de hersenen van jongeren en adolescenten.⁴²⁶ Hierdoor wordt immers aangetoond dat adolescenten ook nog niet gelijkgesteld mogen worden met volwassenen, maar daarentegen meer aanleunen bij jongeren op het vlak van hun ontwikkeling.⁴²⁷ Met de inwerkingtreding van het adolescentenstrafrecht heeft de rechter nu de mogelijkheid om aangepast te reageren op delinquent gedrag van adolescenten na hun verstandelijke ontwikkeling of kwetsbaarheid in overweging te hebben genomen.⁴²⁸ De redenen voor het voortduren van jeugdbeschermingsmaatregelen tot na de meerderjarigheid in België (o.a. het vermijden van systematische uithandengevingen) verschilt dus van de reden voor de toepassing van het adolescentenstrafrecht in Nederland. Hier speelt immers de ontwikkeling van de jongvolwassene een doorslaggevende rol.

---

⁴¹⁹ G. DE JONGHE en A.P. VAN DER LINDEN, *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstraiprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 80; . E.J. DE MARE, *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 11; J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 29.

⁴²⁰ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 29.

⁴²¹ J.A.C BARTELS, *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 30.

⁴²² J. UIT BEIJERSE, *Jeugdstrafrecht: beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn-Antwerpen, Maklu, 2013, 53.

⁴²³ J. UIT BEIJERSE, *Jeugdstrafrecht: beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn-Antwerpen, Maklu, 2013, 54.

⁴²⁴ J. UIT BEIJERSE, *Jeugdstrafrecht: beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn-Antwerpen, Maklu, 2013, 53.

⁴²⁵ R. DE JONG, "Kroniek jeugdstraf(proces)recht", *FJR* 2015, (18) 18.

⁴²⁶ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 239.

⁴²⁷ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 239.

⁴²⁸ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 239.

Hoofdstuk 2: Frankrijk

a. Historisch overzicht

122. HISTORIEK - Het Franse jeugdrecht heeft al enkele hervormingen doorgemaakt. In de Code Pénal van 1810 werd strafrechtelijke verantwoordelijkheid afhankelijk gemaakt van het hebben van onderscheidingsvermogen, zoniet volgde de vrijspraak met de mogelijkheid om in een verbeteringshuis te worden geplaatst.⁴²⁹ Dit systeem stemde vrijwel volledig overeen met het systeem dat België kende voor minderjarigen vóór 1912. Door de Wet van 22 juli 1912 werd er in Frankrijk een onweerlegbaar vermoeden ingevoerd van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid voor minderjarigen die de leeftijd van 13 jaar nog niet hadden bereikt. Voor de minderjarigen die 13 jaar of ouder waren was de strafrechtelijke verantwoordelijkheid afhankelijk van onderscheidingsvermogen.⁴³⁰ Het huidige wettelijk kader vertoont weer een heel ander systeem waarop hierna dieper zal worden ingegaan.

b. Huidig systeem: een mix van straffen en beschermen

123. BESCHERMINGSGEDACHTE - Minderjarigen worden ook in Frankrijk geacht van nature kwetsbaar te zijn. Vandaar dat zij in Frankrijk ook niet op dezelfde manier worden behandeld als meerderjarigen wanneer ze overgaan tot het plegen van strafbare feiten.⁴³¹ De beschermingsgedachte, die in het Belgische jeugdrecht sterk aanwezig is, leeft ook in Frankrijk, waar delinquente minderjarigen naast gestraft, ook beschermd moeten worden.⁴³² Het huidige Franse jeugd-delinquentierecht is zo een middenweg tussen het beschermingsmodel en het strafmodel.⁴³³

124. WETTELIJKE BEPALINGEN - De minderjarigheid wordt in de Code Pénal expliciet vermeld in het hoofdstuk "*oorzaken van onverantwoordelijkheid of beperking van verantwoordelijkheid*" en meer bepaald in art. 122-8 Code Pénal. In dit artikel wordt expliciet verwezen naar de "*Ordonnance van 2 februari 1945 met betrekking tot de jeugd-delinquentie*".⁴³⁴ Dit is de bijzondere wet die de jeugdbeschermingsmaatregelen, sancties en straffen bevat waaraan minderjarigen onderworpen kunnen worden.⁴³⁵ Deze wet bevat met andere woorden een apart corpus van regels die afwijken van het gewone strafrecht voor minderjarige delinquenten. Echter is het ook in Frankrijk zo dat indien deze *lex specialis* geen antwoord biedt op een bepaalde kwestie, de *lex generalis*, zijnde het gewone strafrecht, terug toepassing vindt.⁴³⁶

---

⁴²⁹ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 357-358.

⁴³⁰ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 358.

⁴³¹ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 356.

⁴³² X, *La justice pénale des mineurs*, www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/justice/approfondissements/justice-penale-mineurs.html.

⁴³³ J-F DREUILLE, "La justice pénale des mineurs: vers quelle autonomie?" in Y.FAVIER en F. FERRAND (eds.) , *La justice des mineurs en Europe: une question de spécialité?*, Berne, Intersentia, 2011, (23) 24.

⁴³⁴ Ordonnance n° 45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante, www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000517521&categorieLien=cid (hierna: Ord. n° 45-174 (FR)).

⁴³⁵ Art. 122-8, §1 Code Pénal (FR).

⁴³⁶ P. BONFILS en A. GOUTTENoire, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 684-685.

125. LEEFTIJDGRENZEN - Het Franse jeugddelinquentierecht is in beginsel van toepassing tot een persoon de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt.⁴³⁷ Ook hier is het moment dat de feiten zijn gepleegd beslissend om al dan niet jeugdbeschermingsmaatregelen op te leggen.⁴³⁸ In Frankrijk is er, in tegenstelling tot Nederland, geen leeftijd vastgelegd waaronder een minderjarige niet wordt geacht onder de toepassing te vallen van het jeugdrecht.⁴³⁹

De sancties en straffen die krachtens de Ordonnance kunnen worden opgelegd aan de betrokken minderjarige zijn enerzijds afhankelijk van de leeftijd op het moment van het plegen van het misdrijf.⁴⁴⁰ De leeftijdsgrenzen hebben geen invloed op het al dan niet verantwoordelijk zijn van de minderjarige delinquent. Hierop zal in de volgende alinea worden ingegaan. Deze grenzen hebben enkel betrekking op de aard van het optreden tegen het gedrag van de minderjarige.⁴⁴¹ Er wordt steeds voorrang gegeven aan opvoedingsmaatregelen, ongeacht de leeftijd van de minderjarige.⁴⁴² De educatieve sancties kunnen worden opgelegd vanaf dat de minderjarige de leeftijd van 10 jaar heeft bereikt. De straffen zijn enkel mogelijk voor minderjarigen die de leeftijd van 13 jaar hebben bereikt wanneer de omstandigheden of de persoonlijkheid van de minderjarigen dit vereisen.⁴⁴³ In dat geval kunnen deze minderjarigen, omwille van een verminderde verantwoordelijkheid⁴⁴⁴, rekenen op een vermindering van de straf die normaal wordt opgelegd krachtens het volwassenenstrafrecht. Een gevangenisstraf zal bijvoorbeeld maar de helft bedragen van degene die aan een meerderjarige zou worden opgelegd.⁴⁴⁵ Een geldboete mag tevens niet meer bedragen dan de helft van het bedrag dat zou worden opgelegd aan een meerderjarige of mag €7500 niet overschrijden.⁴⁴⁶ De regel betreffende de strafvermindering kan echter buiten toepassing worden verklaard voor minderjarigen vanaf 16 jaar.⁴⁴⁷ Art. 20-2, al. 2 Ord. 2 februari 1945 bepaalt dat dit bij wijze van uitzondering mogelijk is op basis van een gemotiveerde beslissing van de jeugdrechtbank, rekening houdend met de omstandigheden van de zaak, de persoonlijkheid van de minderjarige en zijn situatie.⁴⁴⁸ De straffen die in Frankrijk kunnen worden opgelegd aan minderjarigen worden, net als in Nederland, gezien als een middel tot opvoeding.⁴⁴⁹

126. STRAFRECHTELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID - Hogervermelde opvoedingsmaatregelen, educatieve sancties en straffen kunnen in Frankrijk anderzijds slechts opgelegd worden aan een minderjarige indien deze strafrechtelijk verantwoordelijk wordt gesteld voor het gepleegde feit.⁴⁵⁰

---

⁴³⁷ A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 30.

⁴³⁸ P. BONFILS en A. GOUTTENOIRE, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 684-685.

⁴³⁹ A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 30.

⁴⁴⁰ P. BONFILS en A. GOUTTENOIRE, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 708.

⁴⁴¹ J-F DREUILLE, "La justice pénale des mineurs: vers quelle autonomie?" in Y.FAVIER en F. FERRAND (eds.) , *La justice des mineurs en Europe: une question de spécialité?*, Berne, Intersentia, 2011, (23) 27.

⁴⁴² C. COURTIN en J-F. RENUCCI, "The juvenile justice system in France" in G. GIOSTRA en V. PATANÈ, *European juvenile justice systems*, Milaan, Giuffrè, 2007, (117) 133.

⁴⁴³ Art. 2, al. 2 Ord. n° 45-174 (FR).

⁴⁴⁴ Zie art. Art. 2, al. 2 Ord. n° 45-174 (FR).

⁴⁴⁵ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 367.

⁴⁴⁶ Art. 20-3 Ord. n° 45-174 (FR).

⁴⁴⁷ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 368.

⁴⁴⁸ Art. 20-2, al. 2 Ord. n° 45-174 (FR).

⁴⁴⁹ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 364.

⁴⁵⁰ P. BONFILS en A. GOUTTENOIRE, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 708.

De strafrechtelijke (on)verantwoordelijkheid van minderjarigen in Frankrijk is een opvallend verschilpunt met het Belgische recht. In Artikel 122-8, §1 Code Pénal kan gelezen worden dat minderjarigen die beschikken over het vereiste onderscheidingsvermogen ook strafrechtelijk verantwoordelijk zijn voor de misdrijven waaraan ze schuldig zijn bevonden.⁴⁵¹ Het Franse Strafwetboek neemt dus als uitgangspunt dat minderjarigen strafrechtelijk verantwoordelijk zijn.⁴⁵²

Deze strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt aldus afhankelijk gemaakt van het hebben van onderscheidingsvermogen.⁴⁵³ Bij minderjarigen wordt vermoed dat zij dit onderscheidingsvermogen niet bezitten. Hier zit meteen een groot verschilpunt met de meerderjarigen. Deze laatsten worden namelijk vermoed wel over dit onderscheidingsvermogen te beschikken.⁴⁵⁴ Bij minderjarigen zal dus een positief bewijs van het onderscheidingsvermogen noodzakelijk zijn opdat ze strafrechtelijk verantwoordelijk kunnen geacht worden.⁴⁵⁵ Het onderscheidingsvermogen en bijgevolg ook de strafrechtelijke verantwoordelijkheid worden geacht te stijgen met de leeftijd van de minderjarige. Dit onderscheidingsvermogen wordt verondersteld volledig ontwikkeld te zijn wanneer de minderjarige de leeftijd van 18 jaar bereikt.⁴⁵⁶ Er bestaat echter geen leeftijd in de Franse wetgeving waaronder een minderjarige niet wordt geacht strafrechtelijk verantwoordelijk te zijn.⁴⁵⁷ In Frankrijk wordt, net als in België, aangenomen dat zeer jonge kinderen ontdaan zijn van een minimale notie van rede. In Frankrijk worden zij daarom beschouwd als strafrechtelijk onverantwoordelijk.⁴⁵⁸

127. GEEN JURIDISCHE FICTIE - Gelet op het feit dat in Frankrijk de minderjarigen niet automatisch beschouwd worden als strafrechtelijk onverantwoordelijk, geldt dat het Franse jeugddelinquentierecht niet gefundeerd is op een onweerlegbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid dat van toepassing is op minderjarige delinquenten.

c. Onvoorwaardelijke toepassing van het jeugdrecht

128. UITZONDERING - Behoudens de hierboven vermelde uitzondering op de strafvermindering, kent het Franse jeugdrecht geen soortgelijke exceptie zoals de uithandengeving.⁴⁵⁹ Wel worden minderjarigen die overgaan tot het plegen van overtredingen van de eerste vier klassen

---

⁴⁵¹ Art. 122-8, §1 Code Pénal (FR).

⁴⁵² Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 506; P. BONFILS en A. GOUTTENOIRE, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 681; J-F DREUILLE, "La justice pénale des mineurs: vers quelle autonomie?" in Y.FAVIER en F. FERRAND (eds.), *La justice des mineurs en Europe: une question de spécialité?*, Berne, Intersentia, 2011, (23) 24.

⁴⁵³ E. DREYER, *Droit pénal général. Manuel*, Parijs, Lexisnexis, 2014, 567; Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 506.

⁴⁵⁴ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 506-507; J. PRADEL, "Quelques observations sur le statut du mineur en France depuis la loi n°2002-1138 du 9 septembre 2002", *Revue internationale de droit comparé* 2004, (187) 189.

⁴⁵⁵ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 506-507.

⁴⁵⁶ P. BONFILS en A. GOUTTENOIRE, *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 704.

⁴⁵⁷ C. COURTIN, "La responsabilité pénale des mineurs dans l'ordre interne et international", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (337) 340.

⁴⁵⁸ C. COURTIN, "La responsabilité pénale des mineurs dans l'ordre interne et international", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (337) 340-341.

⁴⁵⁹ A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 41.

automatisch berecht voor de politierechtbank.⁴⁶⁰ De politierechter kan ten aanzien van deze minderjarigen enkel straffen opleggen die voorzien zijn in het Franse jeugdrecht.⁴⁶¹ Het gaat om de lichtste overtredingen waarbij de politierechter kan overgaan tot het opleggen van een geldboete of de minderjarige kan berispen.⁴⁶² De minderjarigen die nog geen 13 jaar zijn kunnen enkel worden berispt.⁴⁶³

d. Geen verlengde toepassing van het jeugdrecht

129. PRINCIPE - Er bestaat geen regel die het jeugdrecht van toepassing verklaart na de meerderjarigheid. Als de betrokkene de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt op het moment van de berechting dan is de jeugdrechter enkel bevoegd als dit door een bijzondere beslissing wordt bepaald door de gespecialiseerde rechtbank voor minderjarigen.⁴⁶⁴ Art. 20-9 Ord. 2 februari 1945 bepaalt evenwel dat indien een minderjarige veroordeeld is door een gespecialiseerde rechtbank voor minderjarigen, de jeugdrechter de taken van de strafrechter op zich neemt tot de betrokkene de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt.⁴⁶⁵

Afdeling 8: Tussenbesluit

130. ALGEMENE BEVINDINGEN - Uit al het voorgaande is gebleken dat het huidige systeem een fictie invoert die alle minderjarigen beneden 18 jaar in beginsel als ontoerekeningsvatbaar beschouwt en dit ongeacht de realiteit. Het doel van dit vermoeden is om minderjarigen te onttrekken aan de toepassing van het volwassenenstrafrecht en beschermingsmaatregelen mogelijk te maken. De achterliggende reden is de visie dat minderjarigen worden beïnvloed door slechte factoren uit hun omgeving. Ze zijn dus zelf niet verantwoordelijk voor hun daden. Uit voorgaand onderzoek is naar voren gekomen dat het beschermingsmodel niet is onderuit gehaald door de hervorming van de Jeugdbeschermingswet, die onder andere een reactie was op de tendens van een toenemende responsabilisering. Een kind moet nog steeds van een volwassene worden onderscheiden en blijft in beginsel strafrechtelijk onverantwoordelijk. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid blijft dus nog behouden om minderjarigen te onttrekken aan de toepassing van het strafrecht. In dit deel zijn nog andere bepalingen onder de loep genomen die de draagwijdte en de geldigheid van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid op het eerste zicht mogelijks in vraag zouden kunnen stellen. Er is gebleken dat enkel in geval van uithandengeving het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid niet meer van toepassing is op een minderjarige, waardoor deze geen beroep meer kan doen op het voor hem ingevoerde systeem. Ten slotte is uit het rechtsvergelijkend onderzoek naar voren gekomen dat zowel in Nederland als in Frankrijk er een jeugdrecht bestaat waarbij de strafrechtelijke verantwoordelijkheid toeneemt met de leeftijd en er dus geen vermoeden van

---

⁴⁶⁰ A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 39.

⁴⁶¹ A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 41.

⁴⁶² Art. 21 Ord. n° 45-174 (FR); A. NUYTIENS, J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS, *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, 40.

⁴⁶³ Art. 21 Ord. n° 45-174 (FR).

⁴⁶⁴ Art. 20-9 Ord. n°45-174 (FR).

⁴⁶⁵ Art. 20-9 Ord. n°45-174 (FR).

ontoerekeningsvatbaarheid geldt voor alle minderjarigen die onder de toepassing vallen van dit jeugdrecht.

Deel 3: Praktische implicaties van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid

131. ONDERZOEKSPLAN - In dit deel zal worden nagegaan wat enkele praktische implicaties zijn van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Concreet zal worden nagegaan of enkele bepalingen van boek I van het Strafwetboek kunnen worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht. Dienaangaande zal worden geanalyseerd of minderjarigen die genieten van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid wel nog beroep kunnen doen op rechtvaardigingsgronden en andere schulditsluitingsgronden, naast hun eigen minderjarigheid.

Andere gronden die in dit deel worden besproken, zijn deze die een invloed hebben op de straftoemeting. In het volwassenenstrafrecht kunnen deze aan de orde zijn, eens het bestaan van het misdrijf is vastgesteld. Er wordt getracht om een antwoord te formuleren op de vraag of na het bewezen zijn van een als misdrijf omschreven feit, gepleegd door een minderjarige, deze ook nog van belang zijn of althans enige invloed kunnen hebben op de uitspraak van de jeugdrechter. Concreet zal eerst de toepasbaarheid van de verschoningsgronden worden onderzocht, waarna de verzachtende omstandigheden zullen worden getoetst op hun functionaliteit binnen het jeugddelinquentierecht. Tevens zal worden bestudeerd of dat het vermoeden van schuldontbekwaamheid zich ertegen verzet dat de poging en de mededaderschap van toepassing zijn op minderjarige delinquenten en zo ja, of dan dezelfde rechtsgevolgen van toepassing zijn zoals bij meerderjarigen.

Rechtsleer en rechtspraak gecombineerd met eigen bevindingen zullen in dit deel voor antwoorden zorgen op bovenvermelde kwesties.

Bij elke rechtsfiguur waarvan de cumuleerbaarheid met het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid wordt onderzocht, zal ook telkens de toepasbaarheid binnen het Nederlandse en Franse jeugdrecht worden getoetst.

Afdeling 1: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en rechtvaardigingsgronden

Hoofdstuk 1: Begrip

132. BEGRIP - Opdat een persoon strafbaar is aan een misdrijf zal de gedraging die hij stelt ook wederrechtelijk moeten zijn.⁴⁶⁶ De wederrechtelijkheid houdt in dat de betrokkene niet gerechtigd was om de gedraging in kwestie te stellen.⁴⁶⁷

Het wederrechtelijk karakter van een gedraging vereist de afwezigheid van enige rechtvaardigingsgrond.⁴⁶⁸ Concreet betekent het voorhanden zijn van een rechtvaardigingsgrond dat een gedraging die normalerwijze ontoelaatbaar is, geoorloofd wordt geacht.⁴⁶⁹ Bijgevolg is er geen sprake meer van een misdrijf.⁴⁷⁰ De aanwezigheid van het materiële en morele bestanddeel van de delictsomschrijving in hoofde van de betrokkene doet hier geen afbreuk aan.⁴⁷¹ Rechtvaardigingsgronden kunnen dan ook worden gedefinieerd als "*door de wet of het recht erkende omstandigheden, waardoor de wederrechtelijkheid van de gestelde daad opgeheven wordt en waardoor deze daad geoorloofd is*".⁴⁷² Deze omstandigheden kunnen bestaan "*wanneer het feit door de wet is voorgeschreven en door de overheid bevolen is*"⁴⁷³, wanneer er sprake is van wettige verdediging⁴⁷⁴ of wanneer een noodtoestand bestond⁴⁷⁵.

133. BEOORDELING - De afwezigheid van rechtvaardigingsgronden zal eerst door de rechter moeten worden beoordeeld, nadat het materiële en morele bestanddeel van het misdrijf zijn vastgesteld⁴⁷⁶ en dit vóór eventuele schulduitsluitingsgronden aan de orde zijn⁴⁷⁷. De vraag naar het voorhanden zijn van een rechtvaardigingsgrond zal bovendien énkél aan de orde zijn wanneer beide bestanddelen van het misdrijf aanwezig zijn. Wanneer één van beiden echter ontbreekt, is er

---

⁴⁶⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 184.

⁴⁶⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 59.

⁴⁶⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 184.

⁴⁶⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 231; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 91.

⁴⁷⁰ D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 91; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 73; H. FRANSEN, "Rechtvaardiging" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, (14) 14.

⁴⁷¹ H.D. BOSLY, *Droit pénal en rapport avec la pratique notariale*, Brussel, Larcier, 2014, 121; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 73; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemene strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 84.

⁴⁷² A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 73.

⁴⁷³ Art. 70 Sw.

⁴⁷⁴ Art. 416 Sw.; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 77; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 231; M. DE JONCKHEERE, *Inleiding tot het recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 138.

⁴⁷⁵ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 79; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 231; M. DE JONCKHEERE, *Inleiding tot het recht*, Brugge, Die Keure, 2014, 138.

⁴⁷⁶ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 36.

⁴⁷⁷ J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 121-122.

hoe dan ook geen misdrijf gepleegd waardoor geen rechtvaardiging van de gedraging gevergd wordt.⁴⁷⁸

134. GEEN CONSTITUTIEF ELEMENT- F. DERUYCK en A. DE NAUW geven in hun handboek aan, in tegenstelling tot C. VAN DEN WYNGAERT⁴⁷⁹, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN⁴⁸⁰, dat de wederrechtelijkheid niet kan gezien worden als een derde constitutief element van het misdrijf. Immers moet de aanwezigheid van rechtvaardigingsgronden enkel worden aangetoond wanneer het voorhanden zijn ervan waarschijnlijk is. Het louter bewijs van de vervulling van het materieel en moreel bestanddeel van het misdrijf zorgt er, volgens deze visie, *ipso facto* voor dat de gedraging ook wederrechtelijk is.⁴⁸¹ Ook in deze masterscriptie wordt deze visie gedeeld.

135. SCHULDUITSLUITINGSGRONDEN - Omwille van het onderwerp van deze masterscriptie is het belangrijk om duidelijk te wijzen op een essentieel verschilpunt tussen rechtvaardiginggronden en schulduitsluitingsgronden, en meer bepaald de ontoerekeningsvatbaarheid. Het verschil tussen rechtvaardigingsgronden en schulduitsluitingsgronden is dat schulduitsluitingsgronden niet tot gevolg hebben dat de gedraging die de dader stelt geoorloofd wordt geacht.⁴⁸² Bij het voorhanden zijn van een grond van niet-toerekeningsvatbaarheid zal de gedraging met andere woorden niet toelaatbaar zijn, maar zullen de geestelijke vermogens van de dader een invloed hebben op de schuld.⁴⁸³

De al dan niet aanwezigheid van rechtvaardigingsgronden zal daarenboven worden nagegaan middels criteria die objectief zijn en een algemene geldig hebben. De rechtvaardigingsgronden werken dan ook *in rem*, terwijl de schulduitsluitingsgronden een uitwerking hebben *in personam*.⁴⁸⁴

Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht

136. RECHTVAARDIGING - Voor het bestaan van een als misdrijf omschreven feit moet, zoals onderzocht in het eerste deel, zowel het materiële als het morele bestanddeel (de schuldvorm) van het "misdrijf" aanwezig zijn. Deze bestanddelen moeten krachtens het klassieke strafrecht ook eerst zijn vastgesteld vooraleer eventuele rechtvaardigingsgronden aan de orde kunnen komen. De eventuele opheffing van de verwijtbaarheid door een schulduitsluitingsgrond is bij het onderzoek naar de rechtvaardigingsgronden nog niet onderzocht. Hierdoor kan worden besloten dat een minderjarige delinquent die geniet van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid ook

---

⁴⁷⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 73; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemene strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 84.

⁴⁷⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 184.

⁴⁸⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 33.

⁴⁸¹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 74; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemene strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 85.

⁴⁸² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 232.

⁴⁸³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 232.

⁴⁸⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 60-61 en *supra* 10, nr. 20.

beroep moet kunnen doen op eventuele rechtvaardigingsgronden. Bovendien heeft het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid, zoals herhaaldelijk reeds gesteld, tot gevolg dat het besef van het wederrechtelijk karakter van de gedraging in hoofde van de minderjarige niet volledig aanwezig wordt geacht, maar dit betekent geenszins dat de wederrechtelijkheid van de gedraging als dusdanig niet door een rechtvaardigingsgrond kan worden opgeheven.

Naar analogie met het klassieke strafrecht, hebben rechtvaardigingsgronden binnen het jeugddelinquentierecht als gevolg dat de gedraging zijn karakter van als misdrijf omschreven feit verliest. De gedraging gesteld door de minderjarige wordt door de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond toelaatbaar geacht. Logischerwijze zal een optreden via beschermingsmaatregelen voor deze gedraging uit den boze zijn. Ook indien de andere strekking wordt gevolgd, die stelt dat de wederrechtelijkheid als een apart constitutief element dient te worden beschouwd, verandert er niet aan de bovenstaande redenering. Deze zienswijze, volgens dewelke de rechtvaardigingsgronden ook toepassing vinden binnen het jeugddelinquentierecht, wordt tevens bevestigd in de rechtsleer.⁴⁸⁵

Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek

137. NEDERLAND - Rechtvaardigingsgronden zorgen ook in Nederland ervoor dat de strafbaarheid van de gedraging teniet wordt gedaan.⁴⁸⁶ De wederrechtelijkheid van de gedraging wordt met andere woorden opgeheven.⁴⁸⁷

Wat betreft de toepasbaarheid van rechtvaardigingsgronden binnen het Nederlandse jeugdstrafrecht kan gesteld worden dat het Nederlandse klassieke strafrecht, als *lex generalis*, terug toepassing vindt aangezien de bijzondere bepalingen betreffende minderjarige delinquenten niets vermelden over de al dan niet toepasbaarheid van rechtvaardigingsgronden op minderjarigen. In art. 77a Sr. staan de bepalingen omtrent de rechtvaardigingsgronden immers niet vermeld bij de wetsartikelen waarover wordt gesteld dat ze niet van toepassing zijn binnen het jeugdstrafrecht. Bijgevolg kunnen de rechtvaardigingsgronden ook aangewend worden binnen het Nederlandse jeugdstrafrecht.⁴⁸⁸

---

⁴⁸⁵ G. KELLENS en L. BIHAIN, *Protection de la jeunesse*, Luik, Editions de l'ULG, 2005, 144; M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 954; K. HANSON, "Vrijheidsbenaming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbenaming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 283; S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 73; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 157; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 317; P.-L. BODSON, *Manuel de droit pénal: principes généraux de la répression: commentaire du livre I du Code pénal et des lois complémentaires*, Luik, Faculté de droit, d'économie et de sciences sociales de Liège, 1986, 371; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldontbekwame minderjarige werkelijk schuldontbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412.

⁴⁸⁶ L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 191.

⁴⁸⁷ A.C. VAN 'T HEK en A.R. HOUWELING, *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 77.

⁴⁸⁸ Art. 77a Wetboek Strafrecht (NL) *a contrario*.

138. FRANKRIJK - In Frankrijk zorgt de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond er ook voor dat een misdrijf rechtmatig wordt geacht.⁴⁸⁹ Ze worden daar objectieve gronden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid⁴⁹⁰ genoemd.

In Frankrijk bepaalt de Ordonnance betreffende jeugddelinquentie niets over de al dan niet toepasbaarheid van rechtvaardigingsgronden binnen het jeugddelinquentierecht. Vandaar dat de regels van het Strafwetboek moeten worden toegepast en bijgevolg ook rechtvaardigingsgronden mogelijk geacht moeten worden binnen het Franse jeugddelinquentierecht. Een minderjarige moet met andere woorden op dezelfde manier als een meerderjarige beroep kunnen doen op een rechtvaardigingsgrond vermeld in het Franse Strafwetboek.⁴⁹¹

Afdeling 2: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en andere schulduitsluitingsgronden

Hoofdstuk 1: Begrip

139. DEFINITIE - Voor de definitie van het begrip schulduitsluitingsgronden kan verwezen worden naar het eerste deel⁴⁹², waar deze reeds zijn aan bod gekomen. Er dient aan herinnerd te worden dat de ontoerekeningsvatbaarheid, en bijgevolg de minderjarigheid, in deze masterscriptie is voorgesteld als een schulduitsluitingsgrond. In de hierna volgende hoofdstukken zal, naar analogie met het eerste deel⁴⁹³, een onderverdeling worden gemaakt tussen de twee soorten schulduitsluitingsgronden: één van de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid (geestesgestoorden) en de gronden van niet-toerekenbaarheid (overmacht en dwaling).

Hoofdstuk 2: Grond(en) van niet- toerekeningsvatbaarheid: geestesgestoorden

140. SITUERING - Ons recht kent, zoals hoger reeds aangegeven⁴⁹⁴, naast de minderjarigen nog een tweede categorie van niet-toerekeningsvatbare personen, namelijk de geestesgestoorden. Een belangrijke vraag in dit verband is of een "schuldonbekwame" minderjarige zich nog kan beroepen op de geestesstoornis als een schulduitsluitingsgrond, ondanks dat de minderjarigheid reeds werkt als een schulduitsluitingsgrond.

141. GEESTESSTOORNIS - Aangezien het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid enkel slaat op het niet volledig beseffen van het wederrechtelijk karakter van een gedraging moet een minderjarige zich logischerwijze ook kunnen beroepen op de geestesstoornis als schulduitsluitingsgrond. De geestesstoornis, zoals omschreven in art. 71 Sw., heeft immers een andere inhoud dan het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid voor minderjarigen. Art. 71 Sw. spreekt niet expliciet van geestesstoornis, maar van "*staat van krankzinnigheid*".⁴⁹⁵ De

---

⁴⁸⁹ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 430.

⁴⁹⁰ "*Causes objectives d'irresponsabilité pénale*"; B. BOULOC, *Droit pénal général*, Parijs, Dalloz, 2011, 338.

⁴⁹¹ P. PÉDRON, *Guide de la protection judiciaire de la jeunesse*, Parijs, Gualino, 2012, 653.

⁴⁹² Zie *supra* 19, nr. 42.

⁴⁹³ Zie *supra* 19, nr. 43.

⁴⁹⁴ Zie *supra* 10, nr. 21.

⁴⁹⁵ Art. 71 Sw.

krankzinnigheid wijst op een volledig tenietgaan van de intellectuele vermogens.⁴⁹⁶ J. SMETS en S. HESPEL stellen dat wanneer een minderjarige zich in "een staat van krankzinnigheid"⁴⁹⁷ bevindt dit zorgt voor het wegvallen van het bewuste en vrijwillige karakter van de gedraging, dat net vereist is om van een als misdrijf omschreven feit te kunnen spreken.⁴⁹⁸ Hoger is vastgesteld dat ook een persoon met een geestesstoornis wel degelijk het delictstypische schuldbestanddeel, zoals omschreven in delictsomschrijving, kan verwezenlijken.⁴⁹⁹ De schuldvorm zal dan echter voortkomen uit de geestesstoornis.⁵⁰⁰

De nieuwe wet van 5 mei 2014 betreffende internering, die hoger reeds is aangehaald in verband met de voorwaarden van de internering, brengt echter een wijziging aan aan art. 71 Sw., die weliswaar op het moment van schrijven nog niet in werking is getreden.⁵⁰¹ Het nieuwe artikel zou luiden als volgt: "Er is geen misdrijf wanneer de beschuldigde of de beklagde op het tijdstip van de feiten leed aan een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden heeft tenietgedaan of ernstig heeft aangetast, of wanneer hij gedwongen werd door een macht die hij niet heeft kunnen weerstaan".⁵⁰² De aanpassingen brengen met zich mee dat niet meer het volledige verlies van de intellectuele vermogens vereist is. Tevens wordt nu ook verwezen naar het verlies of de ernstige aantasting van het oordeelsvermogen. De inwerkingtreding van dit nieuwe artikel zal mijn inziens geen afbreuk doen aan de mogelijkheid van een minderjarige met een geestesstoornis om zich hierop te beroepen in zoverre de geestesstoornis niet enkel betrekking heeft op het niet volledig beseft van de wederrechtelijkheid van de gedraging.

142. KRITIEK - B. DE SMET geeft enkele discussiepunten weer omtrent minderjarigen met een geestesstoornis. Hij betoogt dat wanneer ieder bewust en vrijwillig karakter bij een gedraging van een minderjarige ontbreekt deze niet verantwoordelijk kan zijn voor het als misdrijf omschreven feit. Dit doet echter geen afbreuk aan het vorderingsrecht van het Openbaar Ministerie voor geesteszieke minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Hij stelt ook dat art. 71 Sw. enkel verwijst naar het niet bestaan van een misdrijf en niet van het niet bestaan van een als misdrijf omschreven feit. De vraag die bij minderjarige delinquenten relevant is, is niet of ze bewust de strafwet hadden overtreden, maar of de gedraging die ze stelden verboden was door de strafwet.⁵⁰³ Hij kaart hierbij aan dat de ontoerekeningsvatbaarheid van de minderjarige binnen het jeugddelinquentierecht pas aan de orde komt op het moment van het beoordelen van de schuldvraag. Dit zal pas plaatsvinden op de terechtzitting en sluit dus niet uit dat reeds voorlopige

---

⁴⁹⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 320.

⁴⁹⁷ Art. 71 Sw.

⁴⁹⁸ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldontbekwame minderjarige werkelijk schuldontbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 319-320.

⁴⁹⁹ Zie *supra* 16-17, nr.37.

⁵⁰⁰ A. JEURISSEN, "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, (127) 146.

⁵⁰¹ De inwerkingtreding is gepland op 1 juli 2016 (zie art. 136 Wet 5 mei 2014).

⁵⁰² Art. 87 Wet 5 mei 2014.

⁵⁰³ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 241; B. DE SMET, "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (71) 87-88.

maatregelen zijn genomen zonder dat de vraag naar enige geestesstoornis is beantwoord.⁵⁰⁴ Daarenboven wordt gewezen op het risico om de schuldvereiste minder strikt toe te passen opdat verdere behandeling van de minderjarige delinquent mogelijk zou zijn.⁵⁰⁵ Hierna volgt een kort historisch overzicht of minderjarigen zich ook *in concreto* op art. 71 Sw. konden/kunnen beroepen.

a. Geesteszieke minderjarigen doorheen de tijd

143. TOEPASSING JEUGDBESCHERMINGSWET - De jeugdrechter kon aanvankelijk, op grond van de Jeugdbeschermingswet, de minderjarige plaatsen in een psychiatrische inrichting.⁵⁰⁶ Het gevolg van een dergelijke bepaling in de Jeugdbeschermingswet was dat een beroep op art. 71 Sw. voor de minderjarige niet mogelijk werd geacht.⁵⁰⁷ De Jeugdbeschermingswet voorzag namelijk een vangnet voor geesteszieke minderjarigen.⁵⁰⁸

144. TOEPASSING WBPB - Deze bepaling werd echter opgeheven. De Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke⁵⁰⁹ was vanaf dan van toepassing op de geesteszieke minderjarigen. Hierdoor was niet langer de jeugdrechter maar de vrederechter bevoegd om maatregelen te nemen ten aanzien van geesteszieke minderjarigen.⁵¹⁰ Dit veranderde echter niets aan het feit dat de jeugdrechtbank bevoegd bleef ten aanzien van als misdrijf omschreven feiten gepleegd door minderjarigen. Door het opheffen van de maatregel die voorzag in de plaatsing in een psychiatrische inrichting beschikte de jeugdrechtbank echter enkel nog over de gewone beschermingsmaatregelen die deze kon opleggen aan geesteszieke minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hadden begaan.⁵¹¹ Het gevolg van deze verandering is dat er geen reden meer is om aan te nemen dat art. 71 Sw. niet zou kunnen worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht.⁵¹²

145. INTERNERING - Vooralsnog is er weliswaar geen mogelijkheid voor de jeugdrechtbank om een internering te bevelen van een minderjarige delinquent. Om die reden zal een internering slechts mogelijk zijn nadat de minderjarige uit handen is gegeven en het volwassenenstrafrecht terug toepassing vindt.⁵¹³

---

⁵⁰⁴ B. DE SMET, "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (71) 88.

⁵⁰⁵ B. DE SMET, "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (71) 88.

⁵⁰⁶ Oud art. 43 Jeugdbeschermingswet.

⁵⁰⁷ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 320.

⁵⁰⁸ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412.

⁵⁰⁹ Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juni 1990 (hierna: WBPB).

⁵¹⁰ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 320.

⁵¹¹ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 321.

⁵¹² S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412-413.

⁵¹³ M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (183) 208.

b. Bevindingen uit rechtspraak en rechtsleer

146. RECHTSPRAAK - Een vonnis van de jeugdrechtbank van 2013 van Kortrijk betrof een minderjarige die zich beriep op art. 71 Sw. De feiten die aanleiding gaven tot het vonnis kunnen als volgt worden samengevat: een minderjarige had het huis van zijn ouders in brand gestoken terwijl zijn twee broers nog aanwezig waren. De minderjarige dader vraagt de toepassing van art. 71 Sw. Vervolgens stelt de jeugdrechter een deskundige aan met de taak te onderzoeken of de betrokken minderjarige zich inderdaad bevond in een situatie zoals omschreven in art. 71 Sw. op het moment van het plegen van het als misdrijf omschreven feit.⁵¹⁴ Hieruit kan worden afgeleid dat art. 71 Sw. wel degelijk kan worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht.

147. RECHTSLEER - Ook in de rechtsleer wordt het feit bevestigd dat bij minderjarigen moet worden onderzocht of er geen andere schulduitsluitingsgronden, waaronder ook de geestesstoornis, aanwezig zijn.⁵¹⁵

148. KRITIEK - B. DE SMET geeft aan dat doordat het jeugddelinquentierecht geen schuldloos beschermingsrecht is en de internering van minderjarigen niet mogelijk is, de jeugdrechter zich in een moeilijke positie bevindt wanneer hij maatregelen wil opleggen aan een geesteszieke minderjarige.⁵¹⁶ Hij moet dan immers onder andere ook het bewust karakter van het gepleegde feit aantonen.⁵¹⁷ Wanneer de wilsvrijheid volledig afwezig is in hoofde van de minderjarige dan moet dit normaliter de vrijspraak tot gevolg hebben. De internering behoort immers niet tot de mogelijkheden van de jeugdrechter. De vereiste behandeling voor de minderjarige kan dan uitblijven.⁵¹⁸

c. Herziening van de visie door de wetten van 2006?

149. SPECIFIEKE MAATREGELLEN - In de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 is er ook belangstelling voor geesteszieke minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.⁵¹⁹ De wet van 13 juni 2006 omvat heel wat nieuwe maatregelen die in het bijzonder voor geesteszieke minderjarigen relevant zijn.⁵²⁰

Één van deze maatregelen houdt het volgen in van een autonome ambulante behandeling.⁵²¹ Het betreft een ambulante behandeling "bij een psychologische of psychiatrische dienst, bij een dienst voor seksuele opvoeding of bij een dienst die deskundig is op het gebied van alcohol- of

---

⁵¹⁴ Kortrijk 8 augustus 2013, *TJK* 2013, 410-414, noot S. HESPEL.

⁵¹⁵ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 157; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 73.

⁵¹⁶ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 242.

⁵¹⁷ Zie *supra* 17-18, nr. 38.

⁵¹⁸ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 242.

⁵¹⁹ M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (183) 183; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 413.

⁵²⁰ J. PUT, M. ROM en I. VAN DER STRAETE, *Geesteszieke minderjarigen en dwang: vrijheidsberoving, dwangopname, vrijheidsbeperking en dwangbehandeling van geesteszieke minderjarigen*, Gent, Larcier, 2007, 42.

⁵²¹ M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (183) 191.

drugsverslaving".⁵²² Een volgende maatregel is de plaatsing in een ziekenhuisdienst.⁵²³ Krachtens art. 37, §2, 10° Jeugdbeschermingswet is het ook mogelijk om de minderjarige residentieel te plaatsen "in een dienst die deskundig is op het gebied van alcohol-of drugsverslaving, of enige andere vorm van verslaving".⁵²⁴ De maatregel die uitsluitend geesteszieke minderjarige betreft is de residentiële plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst. Dit kan zowel een open als een gesloten afdeling zijn.⁵²⁵ Één van de voorwaarden voor het kunnen opleggen van deze maatregel is dat uit een onafhankelijk verslag van een jeugdpsychiater blijkt dat de minderjarige lijdt aan een geestesstoornis.⁵²⁶ Wat betreft plaatsing in een gesloten afdeling wordt expliciet vermeld dat deze moet gebeuren met toepassing van de WBPB.⁵²⁷

150. TOEKOMSTIGE MAATREGELEN - Het vaststellen van de inhoud, aard en duur van maatregelen die in het kader van jeugddelinquentie mogelijk zijn, behoort sinds de zesde staatshervorming tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen. Door deze communautarisering was de inwerkingtreding van enkele bepalingen van de wet van 13 juni 2006, waaronder ook de hogervermelde maatregelen, uitgesteld. De inwerkingtreding was eerst uitgesteld tot 1 januari 2014⁵²⁸, waarna ze nogmaals is uitgesteld tot 1 januari 2016.⁵²⁹ Deze bepalingen worden in de huidige Jeugdbeschermingswet echter nog voorafgegaan door het opschrift "toekomstig recht". Het zijn immers de Gemeenschappen die nu aan zet zijn om hieromtrent te beslissen over beleidsopties.⁵³⁰ Voor het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad is de inwerkingtreding bovendien uitgesteld tot 1 januari 2018.⁵³¹ Hetzelfde geldt voor het Franse taalgebied.⁵³² Op moment van schrijven beschikt de jeugdrechter dus nog niet over specifiek aangepaste maatregelen die deze

---

⁵²² Art. 37, §2, 5° Jeugdbeschermingswet.

⁵²³ Art. 37, §2, 9° Jeugdbeschermingswet.

⁵²⁴ Art. 37, §2, 10° Jeugdbeschermingswet.

⁵²⁵ Art. 37, §2, 11° Jeugdbeschermingswet.

⁵²⁶ Art. 37, §2, 11° Jeugdbeschermingswet; M. ROM, "Geesteszieke minderjarigen" in J. PUT en M. ROM (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, (183) 197.

⁵²⁷ Art. 37, §2, 11° Jeugdbeschermingswet.

⁵²⁸ S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldonbekwame minderjarige werkelijk schuldonbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 413.

⁵²⁹ Art. 2 Wet van 21 december 2013 betreffende de wijziging van de inwerkingtreding van sommige artikelen van de wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 30 december 2013; L. DRESER, "Gepaste zorg voor jongeren met psychiatrische problemen: geen eenvoudig verhaal vanuit het perspectief van de jeugdrechtbank" (noot onder Antwerpen (jeugdrechtbank) 2 maart 2015), *TJK* 2015, (185) 189; L. LEMMENS, *Inwerkingtreding nieuw jeugdbeschermingsrecht verschoven naar 2016*, www.polinfo.be/newsview.aspx?contentdomains=POLINFO&id=VS300183518&lang=nl.

⁵³⁰ In dit kader kan gewezen worden op het protocol van 22 februari 2007 overeengekomen tussen de federale overheid en de gemeenschappen. Dit protocol maakt deel uit van een ruim zorgprogramma voor minderjarigen. Dit houdt onder andere een zorgtraject in voor delinquente minderjarigen met psychiatrische problematiek; zie Protocol van 22 februari 2007 gesloten tussen de federale Regering en de overheden bedoeld in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma van kinderen en jongeren, *BS* 26 juni 2007; L. DRESER, "Gepaste zorg voor jongeren met psychiatrische problemen: geen eenvoudig verhaal vanuit het perspectief van de jeugdrechtbank" (noot onder Antwerpen (jeugdrechtbank) 2 maart 2015), *TJK* 2015, (185) 189.

⁵³¹ Art. 4 Ordonnantie van 18 december 2015 houdende wijziging van een aantal bepalingen betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 januari 2016.

⁵³² Art. 3 Decreet van 10 december 2015 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de jeugdbescherming en de tenlasteneming van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 13 januari 2016.

kan opleggen aan minderjarigen met een geestesstoornis die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.⁵³³

Hoofdstuk 3: De gronden van niet-toerekenbaarheid

151. BEGRIP - Voor een begripsomschrijving kan verwezen worden naar het eerste deel, waar de niet-toerekenbaarheid vergeleken werd met de niet-toerekeningsvatbaarheid.⁵³⁴

152. ONDERZOEK - Zoals in het eerste deel reeds vermeld⁵³⁵, moet het onderzoek van de gronden van niet-toerekenbaarheid gebeuren voordat de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid worden onderzocht.⁵³⁶ Concreet betekent dit dat een ontoerekeningsvatbare persoon zich op een grond van niet-toerekenbaarheid kan beroepen waardoor het onderworpen worden aan een maatregel kan worden vermeden.⁵³⁷ De mogelijke aanwezigheid van een grond van niet-toerekenbaarheid komt weliswaar pas aan bod nadat het materieel en moreel bestanddeel zijn bewezen en geen rechtvaardigingsgronden de wederrechtelijkheid van de gedraging hebben ontnomen.⁵³⁸ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN stellen evenwel dat feitelijke dwaling een opzetsluitend karakter kan hebben⁵³⁹ en meer bepaald in geval van opzettelijke misdrijven.⁵⁴⁰ Zij zijn de mening toegedaan dat wanneer er sprake is van feitelijke dwaling bij een opzettelijk misdrijf het subjectieve delictsbestanddeel vereist door de strafwet niet tot stand komt, ongeacht of de dwaling onoverwinnelijk was of niet.⁵⁴¹ Deze visie zal ook in deze masterscriptie worden gevolgd. Concreet betekent dit dat het misdrijf niet tot stand komt in geval van feitelijke dwaling bij een opzettelijk misdrijf. Behoudens deze situatie, zal in geval van de aanwezigheid van een grond van niet-toerekenbaarheid, wel degelijk een gedraging voorhanden kunnen zijn die beantwoordt aan de delictsomschrijving.

153. BINNEN JEUGDDELINQUENTIERECHT - Uit het feit dat het onderzoek naar de gronden van niet-toerekenbaarheid, de beoordeling van eventuele gronden van ontoerekeningsvatbaarheid voorafgaat volgt dat ook minderjarige delinquenten een beroep moeten kunnen doen op gronden van niet-toerekenbaarheid, ondanks het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Eens het bestaan van een grond van niet-toerekenbaarheid is vastgesteld, zal de minderjarige geen maatregel meer krijgen opgelegd omwille van de gedraging die hij heeft gesteld, maar zal de

---

⁵³³ S. HESPEL, "Wanneer een schuldontkennende minderjarige werkelijk schuldontkennend blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 414.

⁵³⁴ *Supra* 8-9, nr. 16-18.

⁵³⁵ *Supra* 10, nr. 19.

⁵³⁶ J. ROZIE, "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (121) 121-122; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72.

⁵³⁷ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72-73.

⁵³⁸ A. DE NAUW en F. DÉRUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 96; A. DE NAUW, *Inleiding tot het algemene strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 111.

⁵³⁹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 75.

⁵⁴⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 76.

⁵⁴¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 76-77.

vrijspraak volgen.⁵⁴² Ook in de rechtsleer wordt aanvaard dat minderjarigen een beroep moeten kunnen doen op de gronden van niet-toerekenbaarheid.⁵⁴³

Een aparte analyse van de verenigbaarheid van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid met elk van de gronden van niet-toerekenbaarheid is echter aangewezen. Wat betreft materiële overmacht stelt er zich geen probleem met betrekking tot het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Het feit dat een minderjarige wordt geacht over onvoldoende ontwikkelde vermogens te beschikken om zich volledig bewust te zijn van het wederrechtelijk karakter van zijn gedraging belet niet dat een onweerstaanbare fysieke kracht hem kan gedreven hebben om een als misdrijf omschreven feit te begaan.⁵⁴⁴ Bovendien dient er bij beide vormen van overmacht, zowel fysieke als morele overmacht, een volledige uitschakeling te zijn van de vrije wil. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid verhindert geenszins de totstandkoming van deze voorwaarde. Immers houdt, zoals in het eerste deel is aangegeven⁵⁴⁵, het vermoeden niet in dat het bewuste karakter van de gedraging en de vrije wil van de minderjarige bij het stellen van de gedraging uitgeschakeld is. Ook in gevallen van morele overmacht, waarbij de minderjarige volledig ontdaan is van vrije wil, kan deze zich aldus op de desbetreffende grond van ontoerekenbaarheid beroepen.⁵⁴⁶ Wanneer er sprake is van feitelijke dwaling moet een minderjarige zich eveneens kunnen beroepen op deze rechtsfiguur.⁵⁴⁷ Aangezien hoger gesteld is dat feitelijke dwaling bij opzettelijke misdrijven een opzetsluitend karakter heeft zal er in dat geval geen sprake zijn van een als misdrijf omschreven feit. Complexer is echter het inroepen van rechtsdwaling door een minderjarige aangezien het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid nu net tot gevolg heeft dat het besef van het wederrechtelijk karakter niet volledig aanwezig dient te zijn. De dwaling dient echter, zowel bij rechtsdwaling als bij feitelijke dwaling, onoverwinnelijk te zijn. Deze voorwaarde wordt beoordeeld door te vergelijken of er bij een redelijk en vooruitziend persoon in dezelfde omstandigheden ook sprake zou zijn van deze dwaling. Deze persoon refereert aan een meerderjarige. Enkel wanneer aan deze voorwaarde is voldaan zal ook een minderjarige zich op de dwaling kunnen beroepen.⁵⁴⁸

154. VERMOEDEN WEGENS ZEDENFEITEN? - Een minderjarige delinquent die een zedenfeit heeft gepleegd, moet echter worden onderscheiden van minderjarigen die slachtoffer zijn van aanranding van de eerbaarheid of van verkrachting⁵⁴⁹. In deze laatste gevallen doet de toestemming van de minderjarigen die de leeftijd van 16 jaar, respectievelijk 14 jaar nog niet hebben bereikt, geen afbreuk aan het voorhanden zijn van deze misdrijven. Voor kinderen beneden de leeftijd van 16 jaar geldt een vermoeden dat ze niet bewust kunnen beslissen over het

---

⁵⁴² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 72-73 en *supra* 10, nr. 19.

⁵⁴³ K. HANSON, "Vrijheidsbeneming van minderjarigen" in E. BREMS en W. VANDENHOLE (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbeneming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, (277) 283; S. HESPEL, "Wanneer een theoretische schuldontbekwame minderjarige werkelijk schuldontbekwaam blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, (411) 412; S. HESPEL en J. PUT, *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 73.

⁵⁴⁴ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 318.

⁵⁴⁵ Zie *supra* 17-18, nr. 38.

⁵⁴⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 318-319.

⁵⁴⁷ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 319.

⁵⁴⁸ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 319.

⁵⁴⁹ Zie art. 372 en 375 Sw.

hebben van seksuele contacten. Een minderjarige dader die voor de jeugdrechter moet verschijnen wegens het plegen van zedenfeiten kan zich evenwel niet beroepen op dit vermoeden als morele dwang om een veroordeling uit de weg te gaan. Als de feiten bewezen zijn, wat ook de aanwezigheid van het moreel bestanddeel vereist, kan de jeugdrechter overgaan tot het opleggen van jeugdbeschermingsmaatregelen.⁵⁵⁰

Hoofdstuk 4: Rechtsvergelijkend onderzoek

155. NEDERLAND - Voor de toepassing van de schulduitsluitingsgronden op minderjarigen die in Nederland terecht staan, dient opnieuw te worden nagegaan of deze gronden vermeld staan in art. 77a Sr.⁵⁵¹ Geen van de bepalingen omtrent schulduitsluitingsgronden zijn opgenomen in de opsomming van de wetsartikelen, die volgens art. 77a Sr. niet van toepassing zijn op minderjarige delinquenten. De schulduitsluitingsgronden kunnen dus ook toegepast worden binnen het Nederlandse jeugddelinquentierecht.

Art. 77s Sr. bevat echter een specifieke maatregel voor een minderjarige "*bij wie ten tijde van het begaan van het misdrijf een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestesvermogens bestond*".⁵⁵² In zo'n geval kan worden overgegaan tot de plaatsing in een inrichting voor jeugdigen onder de voorwaarden bepaald in art. 77s, lid 1 Sr.⁵⁵³ In Nederland is aangepast optreden voor minderjarigen met een geestesstoornis dus wel mogelijk.

156. FRANKRIJK - In Frankrijk vallen, zoals hoger aangehaald⁵⁵⁴, de geestesstoornis, minderjarigheid, dwang en dwaling onder de subjectieve gronden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid.⁵⁵⁵

Ook in Frankrijk is het mogelijk dat een minderjarige zich op deze subjectieve gronden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid kan beroepen. Zo kan een minderjarige op het moment van de feiten lijden aan een geestesstoornis. Hij kan zich dan beroepen op Artikel 122-1, §1 van het Franse Strafwetboek, dat de geestesstoornis betreft. De geestesstoornis zal worden vastgesteld op grond van expertises en dit door de onderzoeksrechter die gespecialiseerd is in minderjarigen.⁵⁵⁶ Ook een minderjarige die zich bevindt in een situatie van overmacht zal zich kunnen beroepen op art. 122-2 van het Franse Strafwetboek en zal bijgevolg niet strafrechtelijk verantwoordelijk zijn.⁵⁵⁷

---

⁵⁵⁰ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 242; Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003, *JLMB* 2005, 459-460, noot S.DERRE; Brussel 1 december 2008, *JDJ* 2009, 58-60, noot B. VAN KEIRSBILCK.

⁵⁵¹ G. DE JONGHE en A.P., VAN DER LINDEN, *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstraiprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 79.

⁵⁵² Art. 77s Sr (NL).

⁵⁵³ Art. 77s, lid 1 Sr (NL).

⁵⁵⁴ Zie *supra* 26, nr. 63.

⁵⁵⁵ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 501.

⁵⁵⁶ P. PÉDRON, *Guide de la protection judiciaire de la jeunesse*, Parijs, Gualino, 2012, 653.

⁵⁵⁷ Art. 122-2 Code Pénal (FR); P. PÉDRON, *Guide de la protection judiciaire de la jeunesse*, Parijs, Gualino, 2012, 653.

Afdeling 3: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en verschoningsgronden

Hoofdstuk 1: Begrip

157. STRAFUITSLUITENDE VERSCHONINGSGRONDEN - Strafuitsluitende verschoningsgronden kunnen worden omschreven als omstandigheden die door de wetgever zijn bepaald⁵⁵⁸ voor specifieke misdrijven en die van rechtswege voor een opheffing van de straf zorgen voor de dader wanneer de aanwezigheid ervan door de rechter is vastgesteld.⁵⁵⁹ De strafuitsluitende verschoningsgronden die in ons recht kunnen worden onderscheiden, zijn het bestaan van bepaalde bloed- en aanverwantschapsbanden tussen dader en slachtoffer, het aangeven van bepaalde strafbare feiten aan de overheid, gehoorzaamheid aan de overheid, de decumulregel vastgelegd in art. 5, 2de lid Sw. en strafbare feiten begaan met betrekking tot bijzondere opsporingsmethoden.⁵⁶⁰ Het voorhanden zijn van een strafuitsluitende verschoningsgrond doet het misdrijf niet teniet. Het heeft enkel strafontheffing tot gevolg.⁵⁶¹

158. STRAFVERMINDERENDE VERSCHONINGSGRONDEN - Strafverminderende verschoningsgronden brengen daarentegen enkel een vermindering van de straf met zich mee.⁵⁶² Ook deze zijn in de wet bepaald voor specifieke misdrijven en moeten door de rechter verplicht worden toegepast eens de aanwezigheid ervan is vastgesteld.⁵⁶³ De verschillende strafverminderende verschoningsgronden zijn enerzijds uitlokking (in welbepaalde gevallen en onder welbepaalde voorwaarden) en anderzijds aangifte aan de overheid.⁵⁶⁴

Ook de minderjarigheid kan gezien worden als een strafverminderende verschoningsgrond.⁵⁶⁵ Uit handen gegeven minderjarigen kunnen immers niet veroordeeld worden tot een levenslange opsluiting.⁵⁶⁶

159. BELANGRIJK KENMERK - Zowel strafuitsluitende verschoningsgronden als strafverminderende verschoningsgronden betreffen de straftoemeting. Het bestaan van het

---

⁵⁵⁸ Art. 78 Sw.

⁵⁵⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 113; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 273.

⁵⁶⁰ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 115.

⁵⁶¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 273; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 288; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 113.

⁵⁶² A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 149; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 273; J. ROZIE, "Naar een verruiming van de toepassingsvoorwaarden van de uitlokking" (noot onder Cassatie 7 september 2005), *NC* 2007, (281) 281-282; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 292.

⁵⁶³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 271; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 149.

⁵⁶⁴ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 151-154.

⁵⁶⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 392.

⁵⁶⁶ Art. 12 Sw.

misdrijf als dusdanig en de schuld van de dader blijven door de aanwezigheid ervan onveranderd.⁵⁶⁷ Bij strafuitsluitende verschoningsgronden wordt meer bepaald de strafwaardigheid opgeheven.⁵⁶⁸

Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht

160. STRAFUITSLUITENDE VERSCHONINGSGRONDEN - F. DERUYCK en A. DE NAUW stellen dat hoewel de situatie een strafuitsluitende verschoningsgrond zou rechtvaardigen volgens het reguliere strafrecht, een minderjarige desondanks toch onderworpen kan worden aan een jeugdbeschermingsmaatregel. Dit wordt eenvoudigweg beargumenteerd door het feit dat de gronden van niet-toerekeningsvatbaarheid moeten worden onderzocht vooraleer de rechter een mogelijke strafuitsluitende verschoningsgrond moet vaststellen.⁵⁶⁹ B. DE SMET geeft tevens aan dat minderjarigen zich niet kunnen beroepen op strafuitsluitende verschoningsgronden. De reden die hiervoor wordt gegeven is dat deze verschoningsgronden enkel tot doel hebben het ontwijken van een straf. Aangezien straffen in principe niet kunnen worden opgelegd aan minderjarigen die als misdrijf omschreven feiten plegen, worden strafuitsluitende verschoningsgronden binnen het jeugddelinquentierecht niet mogelijk geacht.⁵⁷⁰ Ook J. SMETS verklaart dat strafuitsluitende verschoningsgronden enkel de strafwaardigheid van de dader betreffen waardoor het misdrijf, en bijgevolg ook het als misdrijf omschreven feit blijft bestaan. Jeugdbeschermingsmaatregelen omwille van deze gedraging zijn aldus nog steeds mogelijk aangezien deze niet gelijk kunnen worden gesteld aan een straf.⁵⁷¹ In de rechtsleer wordt echter ook op het paradoxale gewezen van deze situatie.⁵⁷²

161. STRAFVERMINDERENDE VERSCHONINGSGRONDEN - De jeugdrechter bepaalt de jeugdbeschermingsmaatregel waaraan een delinquente minderjarige onderworpen wordt aan de hand van de factoren opgesomd in art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet. Deze betreffen onder andere de persoonlijkheid en de leefomgeving van de minderjarige.⁵⁷³ Naar mijn mening kunnen, naar analogie met de strafuitsluitende verschoningsgronden, strafverminderende verschoningsgronden dan ook niet van rechtswege worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht. Ook in de rechtspraak werd in 1981 reeds bevestigd dat delinquente minderjarigen, ondanks het voorhanden zijn van een situatie die normalerwijze aanleiding zou geven tot de toepassing van een strafverminderende verschoningsgrond, toch jeugdbeschermingsmaatregelen kunnen opgelegd krijgen. De aanwezigheid van een dergelijke

---

⁵⁶⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 271; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, 287.

⁵⁶⁸ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 114.

⁵⁶⁹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 114.

⁵⁷⁰ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 240; B. DE SMET, "Verschillen tussen straf(proces)recht en jeugdbeschermingsrecht", *RW* 2004-05, (1161) 1162-1163; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 151.

⁵⁷¹ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 322.

⁵⁷² T. MOREAU, "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, (151) 164.

⁵⁷³ Art. 37, §1, 1° en 2° Jeugdbeschermingswet.

situatie heeft bovendien geen invloed op de mogelijke jeugdbeschermingsmaatregelen die de jeugdrechter kan opleggen.⁵⁷⁴

162. NUANCERING - Toch is mijn inziens een zekere nuancering vereist. Het voorhanden zijn van verschoningsgronden kan impliciet toch een zekere invloed hebben wanneer een minderjarige een als misdrijf omschreven feit pleegt. Bepaalde situaties of omstandigheden die de jeugdrechterbank in aanmerking neemt, op grond van de factoren uit art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet, kunnen immers overeenkomen met een verschoningsgrond zoals deze wordt toegepast in het strafrecht. Een minderjarige die eenzelfde als misdrijf omschreven feit pleegt als een andere delinquente minderjarige, maar die naderhand oprecht en volledig aangifte doet bij de overheid van gegevens die nog niet gekend waren, zal misschien een andere behandeling behoeven als de minderjarige die belangrijke informatie verzwijgt. Toch zal de beoordeling steeds *in concreto* moeten gebeuren door de jeugdrechter. Hij beschikt met name over een ruime discretionaire bevoegdheid om te bepalen welke maatregelen hij oplegt aan een delinquente minderjarige, in het licht van de criteria van art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet. De verplichte toepassing van de verschoningsgronden en de gevolgen die hieraan vasthangen kunnen dus niet worden getransponeerd naar het jeugddelinquentierecht.

163. VERMOEDEN VAN SCHULDONKWAAMHEID? - De onmogelijkheid om verschoningsgronden automatisch toe te passen binnen het jeugddelinquentierecht kan ook in verband worden gebracht met het vermoeden van schuldontkwaamheid. Het is immers daardoor dat het strafrecht niet van toepassing is op minderjarige delinquenten en straffen derhalve niet aan hen kunnen worden opgelegd.

Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek

164. NEDERLAND - Strafuitsluitende verschoningsgronden zijn niet gekend in het Nederlandse strafrecht. Zij kennen echter wel vervolgingsuitsluitingsgronden.⁵⁷⁵ Deze hebben betrekking op de niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in zijn vervolging.⁵⁷⁶ Ze kunnen verband houden met de verwantschapsband tussen de pleger van het strafbaar feit en het slachtoffer.⁵⁷⁷ Art. 316, lid 1 Sr. bepaalt bijvoorbeeld: "*indien de dader van of medeplichtige aan een der in deze titel omschreven misdrijven de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot is van hem tegen wie het misdrijf is gepleegd, is de strafvervolging tegen die dader of medeplichtige uitgesloten*".⁵⁷⁸

Wanneer een vervolgingsuitsluitingsgrond voorhanden is als een minderjarige een strafbaar feit pleegt, is het mijn inziens logisch dat deze ook niet vervolgd zal kunnen worden. De

---

⁵⁷⁴ Brussel 1 oktober 1981 in J. MOENS en P. VERLYNDE, *Maatregelen ten aanzien van de minderjarigen*, Brussel, Bruylant, 1988, (257) 260.

⁵⁷⁵ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 11.

⁵⁷⁶ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 11; C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 325.

⁵⁷⁷ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 11.

⁵⁷⁸ Art. 316, lid 1 Sr. (NL).

vervolgingsuitsluitingsgronden komen immers reeds aan bod bij de formele vragen van het rechterlijk beslissingsschema.⁵⁷⁹ De vervolging wordt uitgesloten wanneer meteen duidelijk is dat er geen mogelijkheid is tot bestrafning van de pleger van het strafbaar feit.⁵⁸⁰ Minderjarigen jonger dan 12 jaar kunnen, zoals hoger ook reeds is aangehaald⁵⁸¹, een beroep doen op een specifieke vervolgingsuitsluitingsgrond omwille van hun jonge leeftijd.⁵⁸²

De minderjarigheid op zich kan daarenboven in Nederland worden gezien als wat in België een strafverminderende verschoningsgrond zou hebben geheten. De straffen die in de delictsomschrijving zijn vastgelegd, zijn namelijk niet van toepassing binnen het jeugdstrafrecht.⁵⁸³ De maximumstraffen die krachtens het jeugdstrafrecht worden opgelegd zijn reeds aangepast aan de minderjarigheid. Overeenkomstig art. 77i Sr. kan jeugddetentie bijvoorbeeld maximaal 12 maanden duren voor minderjarigen die jonger zijn dan 16 jaar. Voor de andere minderjarigen kan deze hoogstens 24 maanden duren.⁵⁸⁴ Ook voor de geldboete die aan een minderjarige kan worden opgelegd, geldt een lager maximum.⁵⁸⁵

165. FRANKRIJK - Een grond die zorgt voor de uitsluiting van de straf en die vergelijkbaar is met één van de strafuitsluitende verschoningsgronden van het Belgische strafrecht is te vinden in art. 132-78 Code Pénal. Het gaat om de situatie waarbij een persoon die gepoogd heeft om een strafbaar feit te plegen de autoriteiten heeft gewaarschuwd waardoor een misdrijf is voorkomen en eventueel andere daders en medeplichtigen geïdentificeerd zijn. In de gevallen bepaald door de wet zal deze persoon vrijgesteld zijn van een straf.⁵⁸⁶ In het tweede lid van art. 132-78 Code Pénal kan een vergelijkbare strafverminderende verschoningsgrond teruggevonden worden. Deze is tevens van toepassing in de gevallen bepaald door de wet.⁵⁸⁷

Aangezien binnen het Franse jeugdrecht ook straffen mogelijk zijn, is het naar mijn mening mogelijk dat ook een minderjarige die wordt blootgesteld aan een mogelijke straf zich op hogervermelde verschoningsgrond kan beroepen. Daarenboven kunnen, zoals besproken in het vorige deel⁵⁸⁸, minderjarigen die de leeftijd van 13 jaar hebben bereikt en een straf krijgen opgelegd, in Frankrijk in beginsel genieten van een strafverminderende verschoningsgrond omwille van hun minderjarigheid.⁵⁸⁹

---

⁵⁷⁹ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 267.

⁵⁸⁰ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 11.

⁵⁸¹ *Supra* 52, nr. 116.

⁵⁸² Art. 486 Sv. (NL).

⁵⁸³ Art. 77g, lid 1 Sr (NL).

⁵⁸⁴ Art. 77i Sr (NL).

⁵⁸⁵ Art. 77i Sr (NL).

⁵⁸⁶ Art. 132-78 Code Pénal (FR); J. PRADEL, *Manuel de droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 589.

⁵⁸⁷ Art. 132-78, lid 2 Code Pénal (FR); J. PRADEL, *Manuel de droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 590-591.

⁵⁸⁸ Zie *supra* 55, nr. 125.

⁵⁸⁹ Art. 20-2 en art. 20-3 Ord. n° 45-174 (FR); J-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 388; J. PRADEL, *Manuel de droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 591-592.

Afdeling 4: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en verzachtende omstandigheden

Hoofdstuk 1: Begrip

166. BEGRIP - De verzachtende omstandigheden kunnen aanleiding geven tot een straf die milder is dan de doorgaans gehanteerde straf. Deze omstandigheden kunnen betrekking hebben op de persoonlijkheid van de dader of op het misdrijf zelf.⁵⁹⁰ Net zoals de hoger besproken verschoningsgronden hebben ze betrekking op de straftoemeting.⁵⁹¹ Ze verschillen er echter van doordat ze niet door de wetgever zijn vastgelegd, maar op discretionaire wijze door de rechter worden bepaald.⁵⁹²

Hoofdstuk 2: Toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht

167. BINNEN JEUGDDELINQUENTIERECHT - Binnen het jeugddelinquentierecht zullen verzachtende omstandigheden op het eerste zicht geen rol spelen aangezien straffen niet mogelijk zijn voor delinquenten minderjarigen. Net zoals bij de redenering over de toepassing van verschoningsgronden binnen het jeugddelinquentierecht, kan hier naar mijn mening toch impliciet rekening mee worden gehouden in het licht van de factoren⁵⁹³ die in acht moeten worden genomen bij het beslissen over de meest gepaste maatregel. Evenwel zal het impliciet in overweging nemen van verzachtende omstandigheden niet van rechtswege dezelfde gevolgen teweegbrengen.

Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek

168. NEDERLAND - In het Nederlandse strafrecht zijn het aantal strafvermindingsgronden gering.⁵⁹⁴ Zij hebben invloed op de strafmaxima aangezien er geen specifieke strafminima zijn opgenomen in de delictsomschrijving.⁵⁹⁵ Deze gronden kunnen worden teruggevonden in de delictsomschrijvingen zelf en zijn niet, zoals de verzachtende omstandigheden in het Belgisch strafrecht, toepasselijk op alle misdrijven. Dit hebben ze aldus gemeenschappelijk met de in België geldende strafverminderende verschoningsgronden. Een voorbeeld hiervan kan gevonden worden in art. 259 Sr. dat het te vondeling leggen van een kind betreft door de moeder.⁵⁹⁶

Echter zorgt het afwijken van de straffen en maatregelen binnen het jeugdstrafrecht ervoor dat de straffen in de delictsomschrijving niet van toepassing zijn op minderjarigen. Voor hun gelden, zoals hoger reeds aangehaald⁵⁹⁷, lagere strafmaxima omwille van hun leeftijd.

---

⁵⁹⁰ J. ROZIE, "De werking van verzachtende omstandigheden in strafzaken doorgelicht.", *NC* 2013, (1) 1; R. DECLERCQ, "Verzachtende omstandigheden en correctionalisatie", *T.Strafr.* 2009, (247) 247.

⁵⁹¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 284.

⁵⁹² R. DECLERCQ, "Verzachtende omstandigheden en correctionalisatie", *T.Strafr.* 2009, (247) 247.

⁵⁹³ Art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet.

⁵⁹⁴ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 12.

⁵⁹⁵ G. KNIGGE, *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 12.

⁵⁹⁶ Art. 259 Sr. (NL).

⁵⁹⁷ *Supra* 73-74, nr. 164.

169. FRANKRIJK - In het Franse Strafwetboek worden de verzachtende omstandigheden niet expliciet genoemd, maar de artikelen 132-19 en 132-20 van het Franse Strafwetboek laten toe dat een straf wordt uitgesproken die lager is dan normaal zou worden opgelegd.⁵⁹⁸

Opnieuw moet hier weer melding worden gemaakt van het feit dat de minderjarigheid reeds tot gevolg heeft dat de maximumstraffen al aanzienlijk worden verlaagd ten aanzien van minderjarige delinquenten die een straf krijgen opgelegd.⁵⁹⁹ Er geldt bovendien geen minimum, net zoals in het volwassenenstrafrecht.⁶⁰⁰

Afdeling 5: Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en de uitbreiding van de strafbaarheid

170. SITUERING - De strafbaarheid kan in het klassieke strafrecht worden uitgebreid via poging, mededaderschap en medeplichtigheid.⁶⁰¹ In dit deel zal worden onderzocht of deze rechtsfiguren ook van toepassing zijn binnen het jeugddelinquentierecht.

Hoofdstuk 1: Mededaderschap en medeplichtigheid

171. BEGRIP - De wettelijke basis om te bepalen wie als mededader en wie als medeplichtige kan worden veroordeeld, kan gevonden worden in respectievelijk art. 66 Sw. en art. 67 Sw. Mededaders zijn zij die hulp hebben verleend die onontbeerlijk was. Zij worden op dezelfde manier gestraft als daders.⁶⁰² De medeplichtigen hebben daarentegen hulp verleend die van nut is voor de hoofddaders. Bijgevolg krijgen zij een minder zware straf dan de hoofddaders.⁶⁰³ Drie constitutieve elementen dienen aanwezig te zijn opdat er sprake is van een strafbare deelneming (mededaderschap of medeplichtigheid).⁶⁰⁴

172. WILSOVEREENSTEMMING - Vooreerst moet er sprake zijn van een wilsovereenstemming.⁶⁰⁵ Dit houdt deelnemingsopzet in, wat veronderstelt dat de mededader of medeplichtige kennis heeft van het feit dat het om een misdrijf gaat en dat de strafbare deelneming gesteld is met het nodige opzet. Dit opzet behelst het wetens en willens meegewerkt hebben aan de totstandkoming van een gezamenlijke doelstelling die verboden is krachtens de strafwet.⁶⁰⁶ De andere component van deelnemingsopzet, kennis hebben van het feit dat het een misdrijf betreft, houdt in dat de mededader of medeplichtige zich bewust is van alle oorzaken die aan de gedraging waaraan wordt deelgenomen, de kwalificatie verlenen van een specifiek

---

⁵⁹⁸ Art. 132-19 Code Pénal (FR) en art. 132-20 Code Pénal (FR); J. PRADEL, *Manuel de droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 593.

⁵⁹⁹ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 367.

⁶⁰⁰ Zie Ord. n° 45-174 (FR); J. PRADEL, *Manuel de droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 593.

⁶⁰¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 88.

⁶⁰² A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 88.

⁶⁰³ Art. 69 Sw.; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 88.

⁶⁰⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 370.

⁶⁰⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 370.

⁶⁰⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 370.

misdrijf.⁶⁰⁷ Dit moet niet per se het opzet zijn dat vereist is volgens de delictsomschrijving.⁶⁰⁸ Er moet bovendien sprake zijn van een specifieke wilsovereenstemming die eenzelfde misdrijf betreft.⁶⁰⁹ Dit constitutieve element heeft als gevolg dat er bij onopzettelijke misdrijven geen sprake kan zijn van strafbare deelneming.⁶¹⁰

173. DEELNAME AAN MISDRIJF - Een tweede constitutief element van mededaderschap en medeplichtigheid is dat er is deelgenomen aan een misdrijf dat daarenboven effectief is gepleegd.⁶¹¹ Voorwaarde voor mededaderschap en medeplichtigheid is wel dat het gaat om een misdaad of wanbedrijf.⁶¹² Dit vereist echter niet dat het misdrijf ook voltooid moet zijn waardoor er sprake kan zijn van een strafbare deelneming wanneer er slechts een strafbare poging van het misdrijf voorhanden is.⁶¹³

174. POSITIEVE DEELNEMINGSDAAD - Ten slotte wordt als laatste constitutief element van strafbare deelneming gezien, het voorhanden zijn van een positieve deelnemingsdaad die plaatsvindt vóór of tijdens het plegen van het misdrijf. Deze deelnemingsdaden zijn omschreven in art. 66 en 67 Sw.⁶¹⁴

175. BINNEN JEUGDDELINQUENTIERECHT - Ook binnen het jeugddelinquentierecht is een uitbreiding van de mogelijkheden tot interventie mogelijk via de begrippen mededaderschap en medeplichtigheid. Mijn inziens zullen de constitutieve elementen van strafbare deelneming moeten worden bewezen in hoofde van de minderjarige deelnemer voor zover deze niet het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid betreffen. Dit betekent dat in geval van strafbare deelneming van een minderjarige de jeugdrechter niet moet bewijzen dat de minderjarige het wederrechtelijk karakter van de gedraging waaraan hij heeft deelgenomen ten volle beseft. Dit houdt niet in dat in gevallen van deelneming de minderjarige ontdaan is van rede en vrije wil. Hieruit volgt dat het wetens en willens geboden hebben van medewerking, dat een component is van het deelnemingsopzet, niet uitgesloten is bij een minderjarige door het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid.

---

⁶⁰⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 370.

⁶⁰⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 371; J. VANHEULE, *Strafbare deelneming*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 399.

⁶⁰⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 374.

⁶¹⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 374; F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, I, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, 96; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 90.

⁶¹¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 374-375; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 88.

⁶¹² Art. 66-67 Sw.

⁶¹³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 375.

⁶¹⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 376; A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 89.

Reeds onder de oude Wet van 15 mei 1912 gaf het Hof van Cassatie aan dat de artikelen 66 en 67 Sw. ook konden worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht.⁶¹⁵ Ook J. SMETS⁶¹⁶ en B. DE SMET⁶¹⁷ stellen dat de strafbare deelneming toepassing kan vinden in het jeugddelinquentierecht. B. DE SMET verklaart expliciet dat in die gevallen zal moeten worden aangetoond dat de minderjarige wetens en willens heeft deelgenomen aan een strafbaar feit en dit overeenkomstig de bepalingen van art. 66 Sw. of art. 67 Sw.⁶¹⁸ De strafvermindering voor de medeplichtige, zoals hierboven uiteengezet, valt weg binnen het jeugddelinquentierecht. Aan minderjarigen kunnen in principe, doordat ze worden vermoed ontoerekeningsvatbaar te zijn, geen straffen worden opgelegd. Er kunnen enkel jeugdbeschermingsmaatregelen worden opgelegd en dit rekening houdend met onder andere de persoonlijkheid van de dader en dus niet alleen de ernst van het feit. Het is dus niet zo dat omdat de minderjarige slechts een medeplichtige is hij automatisch recht heeft op een "minder zware" jeugdbeschermingsmaatregel.⁶¹⁹

Er zal bij een minderjarige naar mijn mening slechts sprake zijn van deelneming aan een als misdrijf omschreven feit, gelet op het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Dit kan niet getransponeerd worden naar eventuele andere mededaders of medeplichtigen gezien schulditsluitingsgronden een uitwerking hebben *in personam* en dus niet automatisch ook van toepassing zijn op de andere deelnemers.⁶²⁰

Hoofdstuk 2: Poging

176. BEGRIP - Artikel 51 Sw. betreft de strafbare poging. Hieruit kunnen drie voorwaarden worden afgeleid voor het bestaan van een strafbare poging. Enerzijds is een crimineel voornemen vereist en anderzijds een begin van uitvoering. Een laatste voorwaarde is het niet voltooid zijn van het misdrijf en dit moet gebeurd zijn buiten de wil van de dader.⁶²¹ Deze kunnen gezien worden als de drie constitutieve elementen van de poging.⁶²² Wat betreft het criminele voornemen kan gesteld worden dat hiervoor een volstrekte doorvoering van het misdrijf wordt gevergd en dit voornemen bovendien betrekking moet hebben op een welbepaalde misdaad of wanbedrijf.⁶²³ Er kan enkel sprake zijn van een strafbare poging bij opzettelijke misdrijven gezien de voorwaarde betreffende het crimineel voornemen.⁶²⁴ Bij strafbare poging zal een lagere straf worden opgelegd dan wanneer het misdrijf voltooid zou zijn geweest.⁶²⁵

---

⁶¹⁵ Cass. 4 november 1942, *Pas.* 1942, I, (269) 269.

⁶¹⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 309.

⁶¹⁷ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 242.

⁶¹⁸ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 243; B. DE SMET, "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (71) 88.

⁶¹⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 243-244.

⁶²⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 375 en *supra* 10, nr. 20.

⁶²¹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 68.

⁶²² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 351.

⁶²³ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 68.

⁶²⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, 352.

⁶²⁵ A. DE NAUW en F. DERUYCK, *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 72.

177. BINNEN JEUGDDELINQUENTIERECHT - Ook een minderjarige die een poging heeft ondernomen tot het plegen van een als misdrijf omschreven feit kan jeugdbeschermingsmaatregelen krijgen opgelegd.⁶²⁶ Net zoals bij de redenering omtrent de toepassing van de strafbare deelneming binnen het jeugddelinquentierecht moet mijn inziens de jeugdrechter al de elementen van de strafbare poging vaststellen in zoverre ze niet raken aan het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Zo zal de jeugdrechter, wanneer hij een maatregel wil opleggen, in deze gevallen moeten beoordelen of dat het niet voltooid zijn van het als misdrijf omschreven feit te wijten was aan een feit buiten de wil van de minderjarige.⁶²⁷ B. DE SMET geeft aan dat dit door een gereduceerd schuldbesef een penibele kwestie is. Minderjarigen zijn immers minder capabel om de consequenties van hun handelen te bepalen en breken hun daad sneller af als gevolg van onverwachte, tussenkomende factoren.⁶²⁸

De strafvermindering die een volwassene krijgt wanneer er sprake is van een strafbare poging zal mijn inziens geen toepassing vinden binnen het jeugddelinquentierecht en dit naar analogie met de redenering over de niet-toepasbaarheid van de strafvermindering voor medeplichtigen binnen het jeugddelinquentierecht.⁶²⁹

Hoofdstuk 3: Rechtsvergelijkend onderzoek

178. NEDERLAND - De strafbaarstelling van de poging die van toepassing is op volwassenen is terug te vinden in art. 45 Sr.⁶³⁰ Om te kunnen spreken van een strafbare poging moet er een voornemen zijn van de dader, een begin van uitvoering en een misdrijf.⁶³¹ Krachtens art. 45, lid 2 Sr. vindt er in het geval van een strafbare poging een vermindering van een derde van het maximum van de hoofdstraffen plaats.⁶³²

Een uitbreiding van de toepassing van het materiële strafrecht kan in Nederland ook via de figuur van de deelneming.⁶³³ De wettelijke grondslag voor het leerstuk van de deelneming is te vinden in de artikelen 47 en 48 Sr.⁶³⁴ Hieruit kunnen vier deelnemingsvormen worden onderscheiden. Enerzijds medeplegen, uitlokken en doen plegen, zoals vermeld in art. 47 Sr., en anderzijds medeplichtigheid, beschreven in art. 48 Sr.⁶³⁵ De deelnemingsvormen beschreven in art. 47 Sr. worden gestraft als dader van het strafbaar feit.⁶³⁶ Bij medeplichtigheid geldt er echter een strafvermindering, namelijk een vermindering van een derde van het maximum van de

---

⁶²⁶ J. SMETS, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, 309; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 244.

⁶²⁷ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 244.

⁶²⁸ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, 244.

⁶²⁹ Zie *supra* 77-78, nr. 175.

⁶³⁰ Art. 45 Sr. (NL).

⁶³¹ A.C. VAN 'T HEK en A.R. HOUWELING, *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 95.

⁶³² Art. 45, lid 2 Sr. (NL).

⁶³³ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 123.

⁶³⁴ Art. 47-48 Sr. (NL).

⁶³⁵ M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 126; A.C. VAN 'T HEK en A.R. HOUWELING, *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 102.

⁶³⁶ Art. 47, lid 1 Sr. (NL).

hoofdstraffen die kunnen opgelegd worden wegens het strafbare feit.⁶³⁷ Medeplichtigheid tot een overtreding is daarenboven niet strafbaar.⁶³⁸

Een poging tot het plegen van een misdrijf door een minderjarige heeft in Nederland niet als gevolg dat de straf die mogelijks wordt opgelegd verminderd wordt. Ook wanneer een minderjarige medeplichtig is bij een misdrijf zal dit niet leiden tot een vermindering van de straf die kan worden opgelegd. De maximumstraffen die kunnen worden opgelegd aan minderjarigen zijn namelijk al vrij laag.⁶³⁹ Dat de strafvermindering niet kan worden toegepast, wordt bevestigd in art. 77gg lid 1 Sr. Dit artikel stelt voor minderjarigen immers dat "*De straffen en maatregelen als bedoeld in deze Titel, zijn voor poging, voorbereiding, deelneming en medeplichtigheid dezelfde als die voor het voltooid misdrijf*".⁶⁴⁰

179. FRANKRIJK - De bepaling die de poging tot het plegen van een misdrijf in Frankrijk strafbaar stelt, is het artikel 121-4 Code Pénal. In dit artikel worden degene die een strafbare poging ondernomen hebben op dezelfde voet geplaatst als de daders van een strafbaar feit.⁶⁴¹ De overtredingen zijn hier echter niet in opgenomen.⁶⁴² In Frankrijk geeft een strafbare poging aldus geen aanleiding tot een strafvermindering, maar zijn dezelfde straffen van toepassing als op een persoon die een misdrijf pleegt in al zijn bestanddelen.⁶⁴³ In art. 121-5 Code Pénal kunnen dan de voorwaarden worden gevonden die moeten vervuld zijn opdat een poging strafbaar is. Er moet ten eerste een begin van uitvoering zijn en vervolgens is vereist dat het misdrijf niet is voltooid en dit omwille van redenen buiten de wil van de dader.⁶⁴⁴

De mededaderschap is in het Franse Strafwetboek terug te vinden in art. 121-7.⁶⁴⁵ Dit artikel onderscheidt enerzijds mededaderschap door samenwerking en anderzijds mededaderschap door uitlokking van een misdrijf of het geven van instructies om een misdrijf te plegen.⁶⁴⁶ Mededaderschap door samenwerking is enkel van toepassing indien het een wanbedrijf of misdaad betreft.⁶⁴⁷ Art. 121-6 Code Pénal bepaalt dat mededaders vermeld in art. 121-7 gestraft worden als daders van het strafbaar feit.⁶⁴⁸

De Ordonnance van 2 februari 1945 bevat geen bepalingen die de toepasbaarheid van beiden begrippen uitsluiten binnen het jeugd delinquentierecht of in andere voorwaarden voorzien dan deze bepaald in het Franse Strafwetboek. Bijgevolg zijn de voorwaarden, zoals die gelden in het volwassenenstrafrecht, ook van toepassing op minderjarigen wat betreft de poging en de

---

⁶³⁷ Art. 49, lid 1 Sr. (NL).

⁶³⁸ A.C. VAN 'T HEK en A.R. HOUWELING, *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 110.

⁶³⁹ A.M. VAN KALMTHOUT en Z. BAHTIYAR, "The Netherlands" in F. DÜNKEL, J. GRZYWA., P. HORSFIELD en I. PRUIN, *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, (911) 913.

⁶⁴⁰ Art. 77gg, lid 1 Sr. (NL).

⁶⁴¹ Art. 121-4 Code Pénal (FR).

⁶⁴² Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 289.

⁶⁴³ Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 289.

⁶⁴⁴ Art. 121-5 Code Pénal (FR); Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 289.

⁶⁴⁵ Art. 121-7 Code Pénal (FR).

⁶⁴⁶ Art. 127-7 Code Pénal (FR); J-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 93.

⁶⁴⁷ J-C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 95.

⁶⁴⁸ Art. 121-6 Code Pénal (FR); Y. MAYAUD, *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 443.

mededaderschap. Een bijkomende bevestiging voor de toepasbaarheid van de strafbare poging binnen het jeugdrecht kan worden gevonden in art. 4 van de Ordonnance van 2 februari 1945. Dit artikel biedt de mogelijkheid om in bepaalde gevallen, bij wijze van uitzondering, minderjarigen van 10 tot 13 jaar ter beschikking te houden van een politieagent en onder controle te stellen van een magistraat van het Openbaar Ministerie, van een onderzoeksrechter gespecialiseerd in kinderbescherming of van een jeugdrechter. Één van de voorwaarden is dat er tegen deze minderjarigen ernstige aanwijzingen zijn die doen vermoeden dat deze een misdrijf hebben gepleegd of een strafbare poging hebben ondernomen tot het plegen van een misdrijf waarop minstens een gevangenisstraf van vijf jaar is gesteld.⁶⁴⁹

Afdeling 6: Tussenbesluit

180. ALGEMENE BEVINDINGEN - In dit deel is onderzocht of het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid ook enige weerslag heeft op de toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht van enkele rechtsfiguren uit boek I van het Strafwetboek. Zo is gebleken dat het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid er zich niet tegen verzet dat de jeugdrechter het bestaan van een rechtvaardigingsgrond of een andere schulduitsluitingsgrond dan de minderjarigheid aanneemt ten aanzien van een minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd. De strafvermindering of strafuitsluiting die volgt uit bepaalde onderzochte rechtsfiguren kunnen echter niet worden toegepast binnen het jeugddelinquentierecht, aangezien er van straffen binnen dit laatste systeem geen sprake is. Wel is de mening naar voren gekomen dat deze situaties onrechtstreeks vervat kunnen zijn in enkele van de factoren die de jeugdrechter in acht neemt bij het opleggen van maatregelen aan een delinquente minderjarige. In Nederland en Frankrijk zijn straffen binnen het jeugdrecht niet uitgesloten, maar in beide landen genieten minderjarigen die tot een straf worden veroordeeld een "strafverminderende verschoningsgrond" omwille van hun leeftijd. In het Nederlandse jeugdstrafrecht wordt bovendien expliciet bepaald welke wetsartikelen uit het volwassenstrafrecht niet van toepassing zijn op delinquente minderjarigen.

---

⁶⁴⁹ Art. 4 Ord. n° 45-174 (FR).

Deel 4: Conclusie

181. CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - De centrale onderzoeksvraag die de leidraad heeft gevormd doorheen deze masterscriptie is de volgende: *"Welke rol heeft de figuur van de ontoerekeningsvatbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht in het licht van de huidige reglementering en de praktijk?"*

182. STRAFRECHT - Om op deze vraag een antwoord te kunnen formuleren diende eerst het onderzoeksveld te worden verruimd door op zoek te gaan naar bestaande inzichten omtrent de ontoerekeningsvatbaarheid binnen het strafrecht. Een eerste belangrijke bevinding die hieruit is voortgevloeid, is dat de ontoerekeningsvatbaarheid betrekking heeft op de geestelijke vermogens van de dader op het moment van het plegen van het misdrijf waardoor het misdrijf niet aan deze kan verweten worden. Voor dit onderzoek is aldus vastgesteld dat het probleem bij ontoerekeningsvatbare personen zich situeert op het niveau van de verwijtbaarheid, die in deze masterscriptie is voorgesteld als een onderdeel van het moreel element naast de schuldvorm. De ontoerekeningsvatbaarheid is aldus aangereikt als een schulduitsluitingsgrond. Ontoerekeningsvatbare personen hebben geen strafrechtelijke schuld en zijn strafrechtelijk onverantwoordelijk. Zij worden geacht geen misdrijven te kunnen plegen waardoor geen straffen kunnen worden opgelegd. Beide categorieën van ontoerekeningsvatbare personen die in het Belgische recht bestaan, zowel geestesgestoorden als minderjarigen, kunnen wel respectievelijk als misdrijf omschreven feiten en als misdaad of wanbedrijf omschreven feiten plegen waarop gereageerd kan worden met vervangingsmaatregelen. Het voorgaande betekent echter niet dat enkel het materieel element van het misdrijf bewezen moet zijn. Uit de analyse van rechtsleer en rechtspraak is gebleken dat zowel geestesgestoorden als minderjarigen misdrijven in al hun constitutieve bestanddelen kunnen plegen.

Uit een blik op het strafrecht van de buurlanden, Nederland en Frankrijk, is gebleken dat ook daar gronden zijn gekend die een invloed hebben op de verwijtbaarheid. Een verschilpunt is wel dat, zowel in Nederland als in Frankrijk, tussen twee uitersten een middenweg bestaat. In Nederland bestaat deze middenweg uit de verminderde toerekeningsvatbaarheid en in Frankrijk uit de verminderde strafrechtelijke verantwoordelijkheid.

183. VERMOEDEN VOOR MINDERJARIGEN - Specifiek voor minderjarigen betekent het voor hun ingestelde vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht dat de jeugdrechter niet moet vaststellen dat de minderjarige zich volledig bewust was van de wederrechtelijkheid van zijn gedraging. De jeugdrechter zal desalniettemin zowel het materieel als het moreel bestanddeel zoals omschreven in de delictsomschrijving van het misdrijf, dat beantwoordt aan het gedrag van de minderjarige, moeten bewijzen. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid betekent niet dat minderjarigen ontdaan zijn van rede en vrije wil. Er dient dan ook onderzocht te worden of de minderjarige zich bewust was van de gedraging die aan hem materieel wordt toegerekend.

184. JURIDISCHE FICTIE - Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid heeft een belangrijke rol te vervullen in de reactie op jeugddelinquentie. Minderjarigen zijn hierdoor strafrechtelijk onverantwoordelijk en worden dus onttrokken van het volwassenenstrafrecht. Nog belangrijker is dat dit vermoeden de grondslag vormt van het aparte jeugddelinquentierecht, waar het beschermen van de minderjarige sinds het ontstaan ervan een primordiale rol heeft gespeeld. Ook in de huidige wetgeving is de beschermingsgedachte blijven bestaan en dit ondanks de wetwijzigingen van 2006, die onder andere gericht zijn op het responsabiliseren van de delinquente minderjarige. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid creëert een juridische fictie waardoor alle minderjarigen in principe als schuldontbekwaam worden beschouwd. Er is gebleken dat enkel in geval van de uithandengeving deze juridische fictie wordt geacht niet van toepassing te zijn op een minderjarige. Uit het onderzoek is ook naar voor gekomen dat het niet de bedoeling is deze fictie te verlengen tot na de meerderjarigheid in de gevallen dat het jeugdbeschermingsrecht blijft gelden tot na de meerderjarigheid. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid en de concrete werking ervan is bovendien niet in strijd met het IVRK en de General Comment n°10 van het CRC.

Een belangrijke bevinding uit het rechtsvergelijkend onderzoek is dat zowel het Nederlandse als het Franse jeugdrecht geen vergelijkbaar vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid als grondslag hebben. In het jeugdrecht van beiden landen wordt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid echter geacht te stijgen met de leeftijd van de minderjarige.

185. ANDERE RECHTSFIGUREN - In het laatste deel is onderzocht of het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid een invloed heeft op de toepasbaarheid van enkele andere rechtsfiguren uit het strafrecht binnen het jeugddelinquentierecht. Daaruit is gebleken dat de jeugdrechter ook moet rekening houden met de aanwezigheid van eventuele rechtvaardigings- of schulduitsluitingsgronden. Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid zorgt wel voor de niet-toepasbaarheid binnen het jeugddelinquentierecht van andere rechtsfiguren, die binnen het volwassenenstrafrecht een uitwerking hebben op de strafwaardigheid of de straftoemeting. Er is gesteld dat deze weliswaar kunnen vervat zijn in de discretionaire bevoegdheid van de jeugdrechter bij het opleggen van de meest geschikte maatregel, maar betekenen geenszins dat daaraan dezelfde rechtsgevolgen moeten worden gegeven als binnen het volwassenenstrafrecht. Beschermingsmaatregelen zijn, in tegenstelling tot straffen, namelijk niet gericht op repressie maar worden opgelegd, na rekening te hebben gehouden met de factoren opgelijst in art. 37, §1 Jeugdbeschermingswet. Hieronder vallen ook de persoonlijkheid en leefomgeving van de minderjarige. Hetzelfde geldt voor de rechtsfiguren betreffende de strafbare poging en deelneming. Deze rechtsfiguren kunnen de mogelijkheden tot interventie binnen het jeugddelinquentierecht wel uitbreiden, maar de strafvermindering die hier in het volwassenenstrafrecht aan gekoppeld is, is niet van toepassing binnen het jeugddelinquentierecht.

186. ANTWOORD - Gelet op al het voorgaande kan worden gesteld dat het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid als grondslag van het jeugddelinquentierecht een aanzienlijke rol heeft te vervullen, namelijk het onttrekken van minderjarigen aan het strafrecht en hen onderwerpen

aan het jeugddelinquentierecht, waar straffen worden vervangen door maatregelen. Specifiek binnen het jeugddelinquentierecht werkt het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid door op het feit dat niet moet worden aangetoond dat de minderjarige de wederrechtelijkheid van zijn gedraging geheel beseft. De schuldvraag is binnen het jeugddelinquentierecht wel degelijk relevant.

187. AANBEVELINGEN - Uit dit onderzoek kunnen een aantal punten worden aangehaald waarop hierna enkele aanbevelingen worden geformuleerd.

Aanbeveling 1: Een wettelijke verankering van de strafrechtelijke schuldonbekwaamheid van minderjarigen

188. MISLEIDING - Het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid kan tegenstrijdig blijken en aanleiding geven tot verwarring. De vermoedde schuldonbekwaamheid heeft als gevolg dat minderjarigen in beginsel niet onderworpen worden aan het strafrecht. Binnen het jeugddelinquentierecht is evenwel een onderzoek naar onder andere de schuld van de minderjarige vereist vooraleer de jeugdrechter kan overgaan tot het opleggen van specifiek voor minderjarigen geconstrueerde maatregelen. Deze op het eerste zicht schijnbare contradictie wordt verder in de hand gewerkt door de tendens van responsabilisering van de minderjarige delinquent.

189. RECHTSVERGELIJKING - In Nederland zijn de specifieke bepalingen voor minderjarigen in het Wetboek van Strafrecht zelf vervat. In Frankrijk is er in de Code Pénal ook een bepaling met betrekking tot minderjarigen terug te vinden, die uitdrukkelijk verwijst naar de aparte maatregelen in een bijzondere wet. Uit dit artikel kan worden afgeleid dat in Frankrijk wordt uitgegaan van een strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen indien is aangetoond dat zij het vereiste onderscheidingsvermogen bezitten.

190. AANBEVELING - Naar mijn mening zou het opnemen van een bepaling betreffende de strafrechtelijke positie van de minderjarige, zoals in Frankrijk het geval is, heel wat meer duidelijkheid scheppen. Zo zou in het Belgisch Strafwetboek een artikel moeten verwijzen naar de strafrechtelijke schuldonbekwaamheid of beter de strafrechtelijke onverantwoordelijkheid van alle minderjarigen. Op die manier wordt de schulduitsluitingsgrond waardoor het huidige systeem wordt gekenmerkt, expliciet in het Strafwetboek opgenomen, naast de andere schulduitsluitingsgrond betreffende de geestesstoornis. In het tweede lid zou verwezen kunnen worden naar de toepassing van de beschermingsmaatregelen van het jeugdbeschermingsrecht wegens een als misdrijf omschreven feit op voorwaarde dat ook de schuld van de minderjarige vastgesteld wordt. Het vermoeden van schuldonbekwaamheid voor minderjarigen zal op die manier blijven bestaan binnen de Belgische rechtsorde, maar zal duidelijker worden, net zoals de gevolgen ervan.

191. PRO JEUGDSANCTIERECHT - Het creëren van een jeugdsanctierecht waarbij de uithandengeving wordt geschrapt zou alleen maar bijdragen tot deze duidelijkheid. Een systeem, waar straffen uit het strafrecht onder geen enkel beding toepassing kunnen vinden, zorgt voor een

bevestiging van de strafrechtelijke schuldontbekwaamheid van minderjarigen en tevens een bevestiging van het noodzakelijk karakter van het te maken onderscheid tussen minderjarigen en volwassenen.

Aanbeveling 2: Meer kleur aan een zwart-wit criteria geven

192. INSPIRATIE UIT HET BUITENLAND - Wat opvalt na het onderzoek met de twee buurlanden, is dat het Belgisch jeugddelinquentierecht gekenmerkt wordt door een zwart-wit beoordeling. Alle minderjarigen die onder de toepassing van het jeugdbeschermingsrecht vallen zijn in België strafrechtelijk onverantwoordelijk en genieten allemaal van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid. Vanaf de leeftijd van 16 jaar bestaat evenwel de mogelijkheid tot uithandengeving, welke als gevolg heeft dat de minderjarige opeens volledig strafrechtelijk verantwoordelijk dient te worden geacht, hetgeen impliceert dat in een dergelijk geval het vermoeden weerlegd is.

Hoewel delinquente minderjarigen in de onderzochte landen, zowel Nederland als Frankrijk, niet allemaal strafrechtelijk onverantwoordelijk zijn, worden ze toch allen in beginsel onderworpen aan aangepaste maatregelen, sancties en/of straffen. Dit optreden heeft telkens een pedagogisch karakter en respecteert zo ook dat minderjarigen niet ten volle zijn ontwikkeld. Ook de beschermingsgedachte, die de rode draad vormt doorheen de hele geschiedenis van het Belgische jeugddelinquentierecht, is vervat in de buitenlandse jeugdrechtsystemen.

De voorbeelden van Nederland en Frankrijk tonen dus aan dat de doelen die werden beoogd met het invoeren van het vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid, namelijk minderjarigen beschermen en onttrekken van het klassieke strafrecht, ook kunnen worden bereikt zonder een dergelijk juridisch mechanisme.

193. AANBEVELING - Mede in het licht van de tendens van een toenemende responsabilisering van de delinquente minderjarige kan mogelijkerwijze het voorstel worden geformuleerd, los van de eerste aanbeveling, om het concept van verminderde toerekeningsvatbaarheid, dat gekend is in het Nederlandse strafrecht, in te voeren voor minderjarigen. Er zou een leeftijd kunnen worden vastgelegd waaronder een vermoeden van ontoerekeningsvatbaarheid geldt dat onweerlegbaar is. Het bereiken van deze leeftijd zou dan een vermoeden van verminderde toerekeningvatbaarheid met zich meebrengen. Er kan bijvoorbeeld geopteerd worden voor de leeftijd van 12 jaar aangezien deze leeftijdsgrens voor vele jeugdbeschermingsmaatregelen vereist wordt. Eens 18 jaar zal de toerekeningsvatbaarheid worden geacht volledig aanwezig te zijn. Op deze manier kent ook het Belgische jeugddelinquentierecht eerder een overgangsfase van ontoerekeningsvatbaarheid naar volledige toerekeningsvatbaarheid. Het vermoeden van verminderde toerekeningsvatbaarheid zal ervoor zorgen dat het feit wel moreel toerekenbaar is aan de minderjarige delinquent, maar op een verminderde manier. De minderjarige zal bijgevolg, zoals dit ook in Frankrijk het geval is, verminderd strafrechtelijk verantwoordelijk kunnen worden geacht. Deze verminderde strafrechtelijke verantwoordelijkheid kan een aangepast optreden op basis van de Jeugdbeschermingswet rechtvaardigen. In Nederland is de rechter ook niet verplicht om een straf

op te leggen aan een verminderde toerekeningsvatbare persoon. Deze visie ligt in lijn met het IVRK en de General Comment van het CRC. Hieruit volgt immers dat een aan meerderjarigen gelijkwaardige strafrechtelijke positie niet betekent dat een aangepast optreden niet mogelijk is. Bovendien past deze aanbeveling beter bij de tendens van een toenemende responsabilisering van minderjarigen en alle nieuwe maatregelen die daarbij komen kijken.

Het invoeren van een "*adolescentenbeschermingsrecht*", naar analogie met het adolescentenstrafrecht van Nederland, is mijn inziens niet wenselijk en te verre gaand aangezien geen straffen mogelijk zijn binnen het Belgische jeugdbeschermingsrecht en dit dan weer een uitzondering betekent op de volledige strafrechtelijke verantwoordelijkheid die aanvat op 18-jarige leeftijd.

Bibliografielijst

Wetgeving

Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind van 20 november 1989.

General Comment n°10 Children's rights in juvenile justice van het Comité voor de Rechten van het Kind (25 april 2007), CRC/C/GC/10 (2007).

Strafwetboek

Wet 15 mei 1912 op de Kinderbescherming, *BS* 27-28-29 mei 1912.

Wet 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele strafbare feiten, *BS* 11 mei 1930.

Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juni 1990

Wet 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het Wetboek van strafvordering, het Strafwetboek, het Burgerlijk Wetboek, de nieuwe gemeentewet en de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 2 juni 2006.

Wet 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 19 juli 2006.

Wet van 21 december 2013 betreffende de wijziging van de inwerkingtreding van sommige artikelen van de wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 30 december 2013.

Wet 5 mei 2014 betreffende de internering van personen, *BS* 9 juli 2014.

Decreet van 10 december 2015 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de jeugdbescherming en de tenlasteneming van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, *BS* 13 januari 2016.

Ordonnantie van 18 december 2015 houdende wijziging van een aantal bepalingen betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 januari 2016.

Protocol van 22 februari 2007 gesloten tussen de federale Regering en de overheden bedoeld in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet, over de organisatie van een zorgtraject voor jongeren met een psychiatrische problematiek die vallen onder de toepassing van artikel 36, 4° en artikel 52 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, als onderdeel van een globaal zorgprogramma van kinderen en jongeren, *BS* 26 juni 2007

Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl. St. Kamer* 2002-03, nr. 2366/003.

Rechtspraak

Cass. 10 maart 1913, *Pas.* 1913, I, 140-141.

Cass. 10 december 1941, *Arr.Cass.* 1941, 252.

Cass. 4 november 1942, *Pas.* 1942, I, 269.

Cass. 12 februari 2008, *Arr. Cass.* 2008, 423.

Brussel 1 oktober 1981 in MOENS, J. en VERLYNDE, P., *Maatregelen ten aanzien van de minderjarigen*, Brussel, Bruylant, 1988, 257-262.

Charleroi 27 juni 2000, *JDJ* 2001, 47-49.

Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003, *JLMB* 2005, 459-460, noot DERRE, S.

Brussel 23 mei 2005, *JDJ* 2005, 62-63.

Brussel 1 december 2008, *JDJ* 2009, 58-60, noot VAN KEIRSBILCK, B.

Luik 20 mei 2010, *JT* 2010, 616.

Kortrijk 8 augustus 2013, *TJK* 2013, 410-414, noot HESPEL, S.

Boeken

BODSON, P.-L., *Manuel de droit pénal: principes généraux de la répression: commentaire du livre I du Code pénal et des lois complémentaires*, Luik, Faculté de droit, d'économie et de sciences sociales de Liège, 1986, 570p.

BOSLY, H.D., *Droit pénal en rapport avec la pratique notariale*, Brussel, Larcier, 2014, 398p.

CAPPON, L. *Minderjarigen met een psychiatrische problematiek op de jeugdrechtbank: Genomen maatregelen*, doctoraal proefschrift Criminologische wetenschappen faculteit rechtsgeleerdheid Universiteit Gent, 2014-15, XIX + 370.

COLETTE-BASECQZ, N. en BLAISE, N., *Manuel de droit pénal général*, Limal, Anthemis, 2013, 595p.

DE JONCKHEERE, M., *Inleiding tot het recht*, Brugge, Die Keure, 2014, XV + 167p.

DE JONGHE, I., *Jeugd- en strafrecht: kritische zoektocht doorheen federale en decreetale wetgeving getoetst aan de praktijk*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, XXii+ 299p.

DE NAUW, A. en DERUYCK, F., *Overzicht van het Belgisch algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, XVIII+213p.

DE NAUW, A., *Inleiding tot het algemeen strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, XVI+220p.

DE SMET, B., *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2010, XX+ 415p.

DE SMET, B., *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, XX+435p.

DEMEY, E., *De minderjarige en het gerecht*, Heule, INNI Publishers 2014, 188p.

DIRIX, E., TILLEMANN, B. en VAN ORSHOVEN, P., *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen - Oxford, Intersentia, 2010, xi+ 621p.

DUPONT, L. en VERSTRAETEN, R., *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 913p.

DUPONT, L., *Beginnelsen van strafrecht boekdeel 1*, Leuven, Acco, 2002, XXI+208p.

FRANCHIMONT, M., JACOBS, A. en MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 1603p.

HANSON, K., *Kinderrechten en strafrechtelijke verantwoordelijkheid: een kritische analyse*, doctoraatsproefschrift Rechten Universiteit Gent, 2004, VIII+296p.

HARTJEN, C.A., *Youth, crime and justice. A global inquiry*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2008, xix + 198p.

HAUS, J.J., *Principes généraux du droit pénal*, tome premier, Gent, Ad. Hoste, 1879, VIII+572p.

HESPEL, S. en PUT, J., *Jeugdsanctierecht voorgesteld: naar een constructief jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2014, 111p.

KELLENS, G. en BIHAIN, L. , *Protection de la jeunesse*, Luik, Editions de l'ULG, 2005, 237p.

KUTY, F., *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome II: l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2010, 614p.

KUTY, F., *Principes généraux du droit pénal Belge. Tome III: l'auteur de l'infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 398p.

NUYTIENS, A., CHRISTIAENS, J. en ELIAERTS, C. , *Ernstige jeugddelinquentie gestraft? Praktijk van de uithandengeving*, Gent, Academia Press, 2005, IV+322p.

PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, XXXII+590p.

PUT, J., ROM, M. en VAN DER STRAETE, I., *Geesteszieke minderjarigen en dwang: vrijheidsberoving, dwangopname, vrijheidsbeperking en dwangbehandeling van geesteszieke minderjarigen*, Gent, Larcier, 2007, VII+84p.

SMETS, J., *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne, Kluwer, 1996, XXII+821p.

TULKENS, F. en MOREAU, T., *Droit de la jeunesse: aide, assistance, protection*, Brussel, Larcier, 2000, 1143p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Apeldoorn – Antwerpen, Maklu, 2014, liii+1378p.

VANDERMEERSCH, D., *Éléments de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, La Chartre, 2015, XXV + 873p.

VANHEULE, J., *Strafbare deelneming*, Antwerpen, Intersentia, 2010, XLIII + 1050p.

VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *Belgisch strafrecht*, III dln., Gent, Story-Scientia, 1976, LXXI + 1114p.

VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, II dln., Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2014, XXXV+ 531p.

VERHELLEN, E., *Jeugdbeschermingsrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1998, 616p.

Verzamelwerken

DIGNEFFE, F. en MOREAU, T. (eds.), *La responsabilité et la responsabilisation dans la justice pénale*, Brussel, De Boeck-Larcier, 2006, 600p.

Bijdragen in verzamelwerken

BAILLEAU, F., CARTRUYVELS, Y. en DE FRAENE, D., "The criminalisation of youth and current trends. The sentencing game" in BAILLEAU, F. en CARTRUYVELS, Y. (eds.), *Criminalisation of youth justice in Europe, Turkey and Canada.*, Brussel, VUBpress, 2010, 7-27.

BALLET, D., "De minderjarige en het strafrecht: een poging tot verheldering van zijn strafrechtelijke positie" in ELIAERTS, C., GERLO, J. en VERHELLEN, E. (eds.), *Van jeugdbeschermingsrecht naar jeugdrecht?*, Antwerpen, Kluwer-Rechtswetenschappen, 1990, 149-203.

BERGHMANS, M., "Verantwoordelijkheid" in DECOCK, G. en PUT, J. (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, 19-35.

CARTRUYVELS, Y., CHRISTIAENS, J., DE FRAENE, D. en DUMORTIER, E., "Juvenile justice in Belgium seen through the sanctions looking-glass" in BAILLEAU, F. en CARTRUYVELS, Y. (eds.), *Criminalisation of youth justice in Europe, Turkey and Canada.*, Brussel, VUBpress, 2010, 29-58.

CARTUYVELS, Y. , "Tours, détours et retour de la responsabilité dans la justice de mineurs" in DIGNEFFE, F. en MOREAU, T. (eds.), *La responsabilité et la responsabilisation dans la justice pénale*, Brussel, De Boeck-Larcier, 2006, 311-319.

CHRISTIAENS, J., "Een alternatief voor het alternatief? Bedenkingen vanuit historisch perspectief op de alternatieve afhandeling van de minderjarige dader" in ELIAERTS, C. (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BAS!*, Brussel, VUBPress, 2002, 11-27.

COLETTE-BASECQZ, N. en LAMBINET, F., "L'élément moral des infractions" in LAMBINET, F. (ed.), *L'élément moral en droit*, Limal, Anthemis, 2014, 9-60.

DE NAUW, A., "De niet-toerekeningsvatbaarheid sluit niet noodzakelijk het opzet uit" in TRAEST, P., VERSTRAETEN, R., DERUYCK, F., DE SWAEF, M., ROZIE, J. en ROZIE, M. (eds.), *De wet voorbij*, Antwerpen, intersentia, 2010, 65-76.

DE PUYDT, A. en D'HOOGHE, C., "Als misdrijf omschreven feit (MOF)" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Handboek voor de advocaat-stagiair 2015-2016. Jeugdrecht*, Brussel, Kluwer, 2015, 119- 150.

DE SMET, B., "Geestgestoorde minderjarigen voor de jeugdrechtbank" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *Jongeren, psychiatrie en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 71-98.

DE SMET, B., "Vijftig jaar jeugdbescherming: strafrechtelijke perspectieven" in CENTRUM VOOR BEROEPSVERVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 267-367.

DECOCK, G. en DEFRANCO, R., "De minderjarige pleegt een misdrijf" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 145-170.

DECOCK, G., "Beschermen, straffen, herstellen. Twintig jaar nadenken over het sanctioneren van jongeren." in DECOCK, G. en PUT, J. (eds.), *Jeugdsanctierecht gewikt en gewogen. Toetsing van beleid en praktijk aan de principes van het jeugdsanctierecht*, Gent, Larcier, 2012, 1-12.

DELENS-RAVIER, I. en VANDRESSE, C., "La réforme de la réaction sociale à la délinquance juvénile: les grandes tendances, les enjeux et le point de vue des jeunes" in BOSLY, H.D. (ed.), *La réaction sociale à la délinquance Juvénile: questions critiques et enjeux d'une réforme*, Brussel, La Charte, 2004, 7-37.

ELIAERTS, C., "Constructief sanctioneren en de hervorming van de wet op de jeugdbescherming" in ELIAERTS, C. (ed.), *Constructief sanctioneren van jeugddelinquenten: een commentaar bij vijf jaar werking van BASI*, Brussel, VUBPress, 2002, 255-268.

FRANSEN, H., "Rechtvaardiging" in X, *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2001, 14-91.

HANOULLE, K. en VERBRUGGEN, F., "Ivorenmentaliteit in de kerkers? Het problematisch begrip toerekeningsvatbaarheid" in DERUYCK, F. en ROZIE, M. (eds.), *Het strafrecht bedreven. Liber Amoricum Alain De Nauw*, Brugge, Die Keure, 2011, 319-335.

HANSON, K., "Vrijheidsbeneming van minderjarigen" in BREMS, E. en VANDENHOLE, W. (eds.), *Vrijheden en vrijheidsbeneming*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 277-306.

MOREAU, T., "Mineur incapable, mineur responsable: quelques réflexions sur la place reconnue au mineur et à ses droits fondamentaux dans la réforme" in MOREAU, T. en BERBUTO, J. (eds.), *Réforme du droit de la jeunesse: questions spéciales*, Luik, Anthemis, 2007, 151-221.

MUNCIE, J., "The globalization of crime control - The case of youth and juvenile justice: neo-liberalism, policy convergence and international conventions" in GOLDSON, B. en MUNCIE, J. (eds.), *Youth crime and juvenile justice. Volume 2: Juvenile corrections*, Londen, Sage, 2009, 251-276.

MUNCIE, J., "Youth justice and the governance of young people: global, international, national, and local contexts" in VENKATESH, S.A. en KASSIMIR, R. (eds.), *Youth, globalization and the law*, Stanford, Stanford University Press, 2007, 17-56.

ONKELINX, L., "Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en beginselen van de nieuwe Jeugdwet" in PUT, J. en ROM, M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent Larcier, 2007, 9-13.

PUT, J., "Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst" in PUT, J. en ROM, M. (eds.) *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 1-8.

PUT, J., ROM, M. en SMEETS, S., "Jeugdbeschermingsrecht in geval van jeugddelinquentie: de federale Jeugdwet belicht en doorgelicht" in ORDE VAN VLAAMSE BALIES (ed.), *Bijzondere opleiding Jeugdrecht 2013-2014*, Brussel, Kluwer, 2013, 489-527.

ROM, M., "Geesteszieke minderjarigen" in PUT, J. en ROM, M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 183-213.

ROZIE, J., "Overmacht in het strafrecht: artikel 71 Sw. ontleed." in VAN OEVELEN, A., RUTTEN, S. en ROZIE, J. (eds.), *Overmacht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 121-148.

VERSTRAETEN, R., DE DECKER, S. en VAN HOOGENBEMT, T., "Jeugd(beschermings)recht en strafrecht: een problematische relatie" in PUT, J. en ROM, M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 111-145.

Bijdragen in tijdschriften

BROUWERS, B., "Jeugdsanctierecht in Europa: is uithandengeving een evidentie?", *Jura. Falc.* 2007-08, 3-37.

CARTUYVELS, Y., CHRISTIAENS, J., DE FRAENE, D. en DUMORTIER, E., "La justice des mineurs en Belgique au prisme des sanctions", *Déviance et Société* 2009, 271-293.

CARTUYVELS, Y., "De grote etappes in het Belgische jeugdrecht: continuïteit, circulariteit of breuk?", *TJK* 2001, 132-157.

CARTUYVELS, Y., "Jeugdrecht in België: Wat is er veranderd?", *Orde van de dag* 2000, 7-26.

CHRISTIAENS, J. en GORIS, K., "Onderzoek naar de Belgische jeugdrechtbankpraktijk", *Tijdschrift voor criminologie* 2012, 262-271.

DANCKAERTS, J., "Reflecties vanuit de praktijk van een jeugdrechter", *De orde van de dag* 2006, 35-40.

DE SMET, B., "De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: Jeugdbeschermingsrecht met een vleugje jeugdsanctierecht", *RW* 2006-07, 342-368.

DE SMET, B., "De uithandengeving", *OSS* 2014, 1-32.

DE SMET, B., "Herijking van het jeugdstrafrecht. Harde aanpak van criminele jongeren?", *Orde van de dag* 2006, 41-46.

DE SMET, B., "Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen", *TORB* 2011-12, 69-82.

DE SMET, B., "Verlengd toezicht van de jeugdrechtbank tot 20 jaar" (noot onder Hof van Cassatie 16 februari 2010), *TJK* 2011, 197-198.

DE SMET, B., "Verschillen tussen straf(proces)recht en jeugdbeschermingsrecht", *RW* 2004-05, 1161-1172.

DECLERCQ, R., "Verzachtende omstandigheden en correctionalisatie", *T.Strafr.* 2009, 247-251.

DECOCK, G. en DE WINTER, J., "De jeugdbeschermingswetten van 2006: continuïteit of keerpunt?", *NC* 2007, 1-19.

DECOCK, G., "De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming: elck wat wils?", *TJK* 2006, 271-272.

DERRE, S., "Peut-on encore parler de mineurs délinquants? À propos des présomptions des articles 372, alinéa premier, et 375, alinéa 6, du code pénal et 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse" (noot onder Hof van Beroep Luik 2 oktober 2003), *JLMB* 2005, 461-464.

DRESER, L., "Gepaste zorg voor jongeren met psychiatrische problemen: geen eenvoudig verhaal vanuit het perspectief van de jeugdrechtbank" (noot onder Antwerpen (jeugdrechtbank) 2 maart 2015), *TJK* 2015, 185-192.

DUMORTIER, E. en CHRISTIAENS, J., "Dossier: het jeugdbeschermingsrecht hervormd. De nieuwe Wet op de Jeugdbescherming krijtlijnen van een ambigue hervorming", *TJK* 2006, 273-280.

ELIAERTS, C., "De toekomst van het jeugdbeschermingssysteem (bis). Naar een jeugdsanctierecht in lijn met internationale normen.", *T.Straf.* 2013, 214-221.

GOOSSENS, E., "'Psychopaten zijn toerekeningsvatbaar' Een strafrechtelijk dogma onder de loep.", *Jura Falc.* 2010-11, 3-59.

HANSON, K., "Over de uithandengeving (nog maar eens)", *TJK* 2005, 54-58.

HESPEL, S., "De jeugdrechter en meerderjarigen: lacunes en toekomstperspectieven" (noot onder GwH 3 mei 2012), *TJK* 2012, 330-336.

HESPEL, S., "Naar een constructief jeugdsanctierecht", *Juristenkrant* 2014, 11.

HESPEL, S., "Wanneer een theoretische schuldontkennende minderjarige werkelijk schuldontkennend blijkt te zijn" (noot onder Kortrijk 8 augustus 2013), *TJK* 2013, 411-414.

JEURISSEN, A., "Het morele element in hoofde van de geestesgestoorde delinquent", *NC* 2011, 127-178.

MOREAU, T., "Belgique/ La responsabilité pénale du mineur en droit Belge", *Revue internationale de droit pénal* 2004, 151-200.

ROEF, D., "Welke vrije wil heeft het strafrecht nodig? Over bewustzijn, brein en capaciteitsverantwoordelijkheid", *Justitiële verkenningen* 2013, 40-53.

ROZIE, J., "De werking van verzachtende omstandigheden in strafzaken doorgelicht.", *NC* 2013, 1-32.

ROZIE, J., "Naar een verruiming van de toepassingsvoorwaarden van de uitlokking" (noot onder Cassatie 7 september 2005), *NC* 2007, 281-283.

VAN BAVEL, H., "Morele toerekening aan de rechtspersoon", *T. Strafr.* 2009, 25-26.

VANKEERBERGHEN, S., "Het toerekeningsvatbaarheidsbegrip naar Belgisch recht: over de noodzaak aan herdefiniëring en oplossingen uit het buitenland", *Jura Falc.* 2013-14, 261-348.

VERSCHELDEN, G., "De onvindbaarheid van het personen- en familierecht", *T.Fam.* 2014, 126-127.

VERVERKEN, S., "De beoordeling van het moreel element van misdrijven bij rechtspersonen. Een vergelijking tussen België en Nederland", *Jura Falc.* 2009-10, 175-214.

X, "Jeugdrecht grondig gewijzigd: samenvatting van de nieuwe wetgeving", *De orde van de dag* 2006, 15-18.

Rechtsvergelijkende werken: Frankrijk

Wetgeving

Code Pénal (FR).

Ordonnance n° 45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante, www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000517521&categorieLien=cid.

Boeken

BONFILS, P. en GOUTTENOIRE, A., *Droit des mineurs*, Parijs, Dalloz, 2008, 1121p.

BOULOC, B., *Droit pénal général*, Parijs, Dalloz, 2011, 728p.

DREYER, E., *Droit pénal général. Manuel*, Parijs, Lexisnexis, 2014, XII+1325p.

LEROY, J., *Droit pénal général*, Parijs, LGDJ, 2010, 522p.

MAYAUD, Y., *Droit pénal général*, Parijs, PUF Droit, 2013, 699p.

PÉDRON, P., *Guide de la protection judiciaire de la jeunesse*, Parijs, Gualino, 2012, 999p.

PRADEL, J., *Droit pénal général*, Parijs, Cujas, 2004, 756p.

SOYER, J-C., *Droit pénal et procédure pénale*, Parijs, Lgdj, 2008, 427p.

Bijdragen in verzamelwerken:

COURTIN, C. en RENUCCI, J-F., "The juvenile justice system in France" in GIOSTRA, G. en PATANÈ, V., *European juvenile justice systems*, Milaan, Giuffrè, 2007, 117-139.

DREUILLE, J-F., "La justice pénale des mineurs: vers quelle autonomie?" in FAVIER, Y. en FERRAND, F. (eds.) , *La justice des mineurs en Europe: une question de spécialité?*, Berne, Intersentia, 2011, 23-39.

Bijdragen in tijdschriften:

COURTIN, C., "La responsabilité pénale des mineurs dans l'ordre interne et international", *Revue internationale de droit pénal* 2004, 337-353.

PRADEL, J., "Quelques observations sur le statut du mineur en France depuis la loi n°2002-1138 du 9 septembre 2002", *Revue international de droit comparé* 2004, 187-191.

Onlinebronnen:

X, *La justice pénale des mineurs*, www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/justice/approfondissements/justice-penale-mineurs.html.

Rechtsvergelijkende werken: Nederland

Wetgeving:

Wetboek van Strafrecht (NL.).

Wetboek van Strafvordering (NL.).

Boeken:

BARTELS, J.A.C., *Jeugdstrafrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, XIV+223p.

DE HULLU, J., *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht.*, Deventer, Kluwer, 2015, XV+ 585p.

DE JONGHE, G. en VAN DER LINDEN, A.P., *Handboek jeugd & strafrecht: een leer-en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdstrafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, XVII+477p.

DE MARE, E.J., *Jeugdstrafrecht en jeugdbeschermingsrecht in de praktijk*, Amsterdam, Uitgeverij SWP, 2000, 111p.

JANSSEN, L., *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 315p.

KELK, C., *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, XVII+607p.

KNIGGE, G., *Strafuitsluitingsgronden en de structuur van het strafbare feit, s.l.*, Vereniging voor de vergelijkende situatie van het recht van België en Nederland, 1993, 46p.

KRONENBERG, M.J. en DE WILDE, B., *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 393p.

MEVIS, P.A.M., *Capita strafrecht: een thematische inleiding*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2013, 1034p.

UIT BEIJERSE, J., *Jeugdstrafrecht: beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn-Antwerpen, Maklu, 2013, 266p.

VAN 'T HEK, A.C. en HOUWELING, A.R., *Straf(proces)recht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 326p.

VAN DIJK, A.A., *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen. Over opzet, schuld, schulduitsluitingsgronden en straf*, doctoraatsproefschrift rechten Rijksuniversiteit Groningen, 2008, 481p.

VAN SLOUN, T.H.J.G., *De schuldvraag in het kinderstrafrecht: een onderzoek naar schuld als rechtsdogmatische voorwaarde voor strafbaarheid vanuit een contradictoir perspectief*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 307p.

Bijdragen in verzamelwerken:

DE JONGE, G., "the juvenile justice system in the Netherlands" in GIOSTRA, G. en PATANÈ, V. (eds.), *European juvenile justice systems*, Milaan, Giuffrè, 2007, 425-446.

VAN KALMTHOUT, A.M. en BAHTIYAR, Z., "The Netherlands" in DÜNKEL, F., GRZYWA., J., HORSFIELD, P. en PRUIN, I. (eds.), *Juvenile justice systems in Europe volume 2*, Mönchengladbach, Forum Verslag Godesberg, 2011, 911-956.

WEIJERS, I., "Grondslagen van jeugdstrafrecht" in WEIJERS, I. en IMKAMP, F. (eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2008, 31-52.

Bijdragen in tijdschriften:

DE JONG, R., "Kroniek jeugdstraf(proces)recht", *FJR* 2015, 18-25.

Onlinebronnen

COLPAERT, M., *Vier minderjarige inbrekers rijden gestolen wagen total-loss*, www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150408_01619966.

LEMMENS, L., *Inwerkingtreding nieuw jeugdbeschermingsrecht verschoven naar 2016*, www.polinfo.be/newsview.aspx?contentdomains=POLINFO&id=VS300183518&lang=nl.

VAN RUMST, S., *Geesteszieke minderjarigen*,
www.jeugdrecht.be/?action=artikel_detail&artikel=111.

X, *Age of criminal responsibility*, www.gov.uk/age-of-criminal-responsibility.

X, *Constructief jeugdsanctierecht: concrete aanbevelingen geïnspireerd op de principes van de Werkgroep Jeugdsanctierecht*,
www.law.kuleuven.be/isr/onderzoek/mapjeugdrecht/constructiefjeugdsanctierecht.html.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De (on)toerekeningsvatbaarheid in het jeugddelinquentierecht

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2016**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Catalano, Valentina

Datum: **14/05/2016**